

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE SİLAHSIZLANMA
ÇABALARINA BİR ÖRNEK: BRIAND-KELLOGG
PAKTI**

Emine Nisa KESGİN

221503004

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. İsmail ŞAHİN

Bandırma 2025

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE SİLAHSIZLANMA
ÇABALARINA BİR ÖRNEK: BRIAND-KELLOGG
PAKTI

Emine Nisa KESGİN

221503004

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. İsmail ŞAHİN

Bandırma 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (31/07/2025)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Emine Nisa Kesgin

İmzası

ÖNSÖZ

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası toplum, kalıcı barışın sağlanması amacıyla diplomatik ve hukuki mekanizmaları yeniden şekillendirme arayışına girmiştir. Savaşın yarattığı ağır insani ve ekonomik yıkım, devletleri yeni çatışmalardan uzak durmaya yöneltmiş; bu süreçte barışın korunması adına çok taraflı diplomatik ve hukuki adımlar atılmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan Briand-Kellogg Paktı, savaşın bir uluslararası politika aracı olarak yasaklanmasını hedefleyen önemli girişimlerden biri olarak kabul edilmektedir.

Bu tez, Briand-Kellogg Paktı'nı iki savaş arası dönemin genel silahsızlanma arayışları çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, paktın ortaya çıkış sürecinden başlayarak, madde ve hedefleri, taraf devletlerin pozisyonları, uygulama süreci, genişleme dinamikleri ve uluslararası sistem üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Ayrıca paktın etkisinin sınırlı kalmasında rol oynayan siyasi ve ekonomik gelişmeler, özellikle 1929 Ekonomik Buhranı ve totaliter rejimlerin yükselişi analiz edilmiştir. Briand-Kellogg Paktı'na giden silahsızlanma arayışları Lahey Konferansları, Washington Deniz Konferansı, Milletler Cemiyeti ve Locarno Antlaşmaları gibi süreçlerle başlayarak bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu çalışma, iki savaş arası dönemde uluslararası düzenin kurumsal yapısını ve barışı güvence altına alma yönündeki girişimlerini tarihsel bağlamda analiz ederken; aynı zamanda paktın, günümüz uluslararası ilişkilerinde geçerliliğini sürdüren normatif temellerin izini sürmeyi de amaçlamaktadır.

Tez sürecinde karşılaştığım zorluklara rağmen, yürüttüğüm araştırma bana yalnızca akademik anlamda değil, düşünsel olarak da önemli katkılar sağlamıştır. Bu sürecin başından itibaren desteğini ve akademik bilgi birikimini esirgemeyen, bana kendimden daha anlayışlı yaklaşan ve yönlendirmeleriyle bu tezin ortaya çıkmasında büyük katkıları olan danışmanım Prof. Dr. İsmail ŞAHİN'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Sadece tez yazım sürecimde değil hayatım boyunca beni destekleyen ve her zaman her koşulda arkamda duran babam Mahmut KESGİN ve annem Sevgi KESGİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Emine Nisa KESGİN

Bandırma-31/07/2025

ÖZET

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE SİLAHSIZLANMA ÇABALARINA BİR ÖRNEK: BRIAND-KELLOGG PAKTI

Emine Nisa KESGİN

Silahsızlanma, devletlerin askeri kapasitelerini sınırlandırarak uluslararası güvenliği sağlamaya yönelik girişimlerin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Briand-Kellogg Pakti, savaşın bir uluslararası politika aracı olarak yasaklanmasını hedefleyen ilk uluslararası hukuk metinlerinden biridir. 1928 yılında imzalanan bu antlaşma, savaşın meşruiyetini ortadan kaldırmayı ve devletleri barışçıl yollarla çözüm aramaya yönlendirmeyi amaçlamıştır. Söz konusu pakt, savaşın hukuken dışlanması ve devletlerin silahsızlanması sürecinde bir dönüm noktasıdır. Bu tez, Briand-Kellogg Pakti'ni iki savaş arası dönemin silahsızlanma çabaları bağlamında tarihsel analiz yöntemi ile incelemeyi amaçlamaktadır. Tez; Lahey Konferansları, Milletler Cemiyeti, Washington Konferansı ve Locarno Antlaşmaları gibi öncül süreçlerden başlayarak paktın oluşum süreci, maddeleri, hedefleri, genişlemesi, imzacı devletlerin pozisyonları, silahsızlanma üzerindeki etkileri ve başarısızlık nedenlerinin incelenmesini kapsamaktadır. Paktın başarısızlığının ana nedeni olarak 1929 Ekonomik Buhranı ve bu süreçte dünyada yükselişe geçen faşist ideoloji ve militarist düşüncelerin sonucu olduğu düşünülmektedir. Devamında yaşanacak olan İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, paktın barışı sağlama konusunda başarılı olamadığını ortaya koymaktadır. Bağlayıcı yaptırımların yokluğunun, paktın uygulama düzeyinde yetersiz kaldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra paktın maddelerindeki tanımsal eksikliklerin, devletlerin silahlanma faaliyetlerine devam etmesi ve savaşa başvurması noktasında istisnai durumları doğurması da tartışılmıştır. Günümüzde devam eden küresel çatışmalar ve silahsızlanma sorunları karşısında paktın etkisinin yitirildiğini görülmektedir. Bu noktada silahsızlanmaya ve barış merkezli uluslararası düzen arayışına pakt bağlamında eleştirel bir bakış getirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Briand-Kellogg Pakti, İki Savaş Arası Dönem, Savaş, Silahsızlanma, Silahsızlanma Çabaları

ABSTRACT

AN EXAMPLE OF DISARMAMENT EFFORTS IN THE INTERWAR PERIOD: THE BRIAND-KELLOGG PACT

Emine Nisa KESGİN

Disarmament forms a fundamental component of efforts to ensure international security by limiting the military capacities of states. In this regard, the Briand-Kellogg Pact stands out as one of the first international legal instruments aiming to prohibit war as a tool of international policy. Signed in 1928, the pact sought to delegitimize the use of war and encourage states to resolve disputes exclusively through peaceful means. It marked a significant turning point in the juridical exclusion of war and the broader process of state disarmament. This thesis analyzes the Briand-Kellogg Pact within the context of interwar disarmament efforts, using historical analysis as its methodological framework. It traces the evolution from precursor developments such as the Hague Conferences, the League of Nations, the Washington Naval Conference, and the Locarno Treaties. The study further examines the pact's formation, content, objectives, expansion, the diplomatic positions of signatory states, its impact on disarmament, and the reasons behind its eventual failure. The primary cause of the pact's ineffectiveness is attributed to the 1929 Great Depression and the concurrent rise of fascist and militarist ideologies. The outbreak of the Second World War illustrates the pact's inability to preserve peace. Its lack of binding enforcement mechanisms significantly limited its practical application. Additionally, definitional ambiguities within the pact allowed states to justify rearmament and military actions under exceptional circumstances. In the face of ongoing global conflicts and disarmament challenges, the influence of the pact appears to have diminished. This thesis offers a critical reflection on contemporary peace-oriented international order through the legacy of the pact.

Keywords: Briand-Kellogg Pact, War, Disarmament, Disarmament efforts, Interwar Period

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BRIAND-KELLOGG PAKTI'NI DOĞURAN SİYASİ KOŞULLAR

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ SİLAHSIZLANMA FAALİYETLERİ.....	6
1.1. Lahey Konferansları	6
2. BRIAND KELLOGG PAKTI ÖNCESİ SİLAHSIZLANMA FAALİYETLERİ.....	11
2.1. Milletler Cemiyeti'nin Kuruluşu.....	11
2.2. Washington Deniz Konferansı.....	17
2.3. Locarno Antlaşmaları.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

BRIAND-KELLOGG PAKTI

1. PAKTIN OLUŞUM SÜRECİ.....	29
2. İMZACI DEVLETLER VE DİPLOMATİK GÖRÜŞMELER.....	35
3. PAKTIN MADDELERİ VE HEDEFLERİ.....	39
4. PAKTIN GENİŞLEMESİ.....	45

5.PAKTIN SİLAHSIZLANMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	48
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BRIAND-KELLOGG PAKTI'NIN BAŞARISIZLIĞINA NEDEN OLAN GELİŞMELER

1. 1929 EKONOMİK BUHRANI VE İDEOLOJİK YANSIMALARI.....	57
--	----

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BAŞLANGICI.....	64
--	----

SONUÇ.....	71
-------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	76
----------------------	-----------

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BM : Birleşmiş Milletler

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Savaş, tarih boyunca toplumlar ve devletler arasında yaşanan sorunların çözümünde kullanılan uluslararası bir araç olarak görülmüştür.¹ Devletler arasında savaşın bir dış politika aracı olarak kullanılmasının silahlanma ile ilişkisi ise yadsınamayacak durumdadır.² Tabi ki bu savaşların temel nedeninin silahlanma yarışı olduğu iddiasını doğrulamamaktadır.³ Tarih boyunca savaşların nedenleri hakkında birçok uluslararası ilişkiler teorisyeni farklı görüşler dile getirmişlerdir. Morgenthau, savaşların silahlanma ile değil insan doğasıyla ilişkili olduğunu öne sürmektedir.⁴ Uluslararası hukukun kurucusu kabul edilen Hugo Grotius ise savaşın hukuksal bir durum olduğunu ve haklı bir nedeni olması gerektiğini söylemektedir.⁵

BM Antlaşması ile birlikte Grotius'un haklı savaş kavramsallaştırması rafa kaldırılırken yerine her türlü kuvvet kullanımının yasaklanması anlayışı getirilmiştir. BM Antlaşması'nda ise savaş kavramına hiç yer verilmeyerek barışın sağlanması vurgusuyla kuvvet kullanımı yasaklanmıştır. BM Antlaşmasından önce Briand-Kellogg Paktı ile savaşın hukuka aykırı olduğu zaten belirtilmiştir.⁶

Kant 1795'te yazdığı "Ebedi Barış Üstüne Felsefi Bir Deneme" de devletler arasında kalıcı barışın nasıl sağlanacağı, savaşın önüne geçilmesi için hem savaş sırasında hem de savaş meydana gelmeden önce yapılması gerekenleri açıklamayı amaçlamaktadır. Ebedi barışın sağlanması için altı adet ön madde sunmaktadır. İlk madde, gizli bir düşmanlık barındıran bir barış antlaşmasının gerçek anlamda barışı sağlamaktan öte sadece silah bırakımı olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir.⁷ Buradaki barış antlaşmaları eşitsiz veya gizli anlaşmalar çerçevesinde değerlendirebilir. Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalamak zorunda kaldığı Versailles Antlaşması buna örnek olarak gösterilebilir.

¹ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 6.bs., İstanbul, Der Yayınları, s.504.

² A.e., 527

³ A.e., 532

⁴ A.y.

⁵ Funda Keskin Ata, "Uluslararası Hukukta Savaş ve Barış", **Mülkiye dergisi**, Cilt 38, Sayı 3, 2014, s.83.

⁶ A.e., 84-91

⁷ Immanuel Kant, **Seçilmiş Yazılar**, Çeviren: Nejat Bozkurt, 5.b.s., İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2015, s.326.

İkinci ön madde bağımsız bir devletin başka bir devletin hâkimiyeti altına her ne koşulda olursa olsun geçmemesi gerektiğine dairdir. Devletin bir mülk değil, kendi haklarında kendi kararlarını veren bağımsız bir insan topluluğu olduğunu anlatmaktadır.⁸

Kant üçüncü ön maddede daimî orduların ortadan kaldırılması gerektiğini söylemektedir. Bunun temellerini ise daimî orduların diğer devletler tarafından tehdit olarak algılanarak, devletlerin güvenlik konusunda birbirleriyle sürekli bir rekabet içerisine gireceği bir durum yaratacağına dayandırmaktadır.⁹ Bu madde silahsızlanma girişimleri ile ilişkilendirilebilir.

Dördüncü madde devletlerin dış borçlanmaya girmemeleri üzerinedir. Dış borçlanma ve kredi sisteminin devletlerin savaş için meşru bir zemin oluşturmalarını mümkün kılması nedeniyle uzak durulması gereken durumlar olduğu söylenmektedir.¹⁰

Beşinci madde bir devletin başka bir devletin teşkilat veya hükümetine zor kullanarak karışmaması gerektiğiyle ilgilidir.¹¹ Bu durum günümüz uluslararası hukuk kurallarında da başka bir devletin iç işleyişine karışılmaması şeklinde varlığını göstermektedir.

Altıncı madde savaş sonrasında sağlanan barışta devletlerin birbirlerine güvenebilmeleri ve gerçek anlamda bir barış ortamının sağlanabilmesi için savaş sırasında “şerefsiz harp usulleri” ne başvurulmaması ile alakalıdır.¹² Burada Kant’ın şerefsiz harp usulü olarak nitelendirdiği şeyler; casuslar, zehirleyici silahlar, kapitülasyonlara aykırı davranışlar, vatana ihanetin teşviki gibi durumlardır. Kant’ın bu ifadeleri günümüz uluslararası hukukunda insancıl hukuk kuralları bağlamında varlığını sürdürmektedir.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra savaşın artık insancıl bir yöntem olmadığı ve uluslararası politika aracı olarak kullanılmaması gerektiğine yönelik fikirler yaygınlaşarak ülkeler arasında uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde savaşa başvurulmaması yönünde anlaşmalar yapılmaya başlanmıştır.¹³

⁸ A.e., 327

⁹ A.y.

¹⁰ A.e., 328.

¹¹ A.e., 329.

¹² A.e., 330.

¹³ Mehmet Gönübol, **Uluslararası Politika**, 5.b.s., Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000, s.379-380

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki on beş yılda, büyük güçlerin çoğunluğu, politikalarının barış üzerine yoğunlaştığını beyan etmeye sahte bir bağlılık göstermiş olsalar da Lenin'in gözlemine göre barış kendi başına yetersiz ve anlamsız bir hedeftir. Lenin, gücün savaştan korunmasının ve her ulusun çıkarını gözetken bir barışın sağlanmasının ütopyik olduğunu düşünmekteydi.¹⁴ Nitekim tarih Lenin'i haklı çıkarmış ve İkinci Dünya Savaşı çok geçmeden kapıya dayanmıştır.

İki büyük dünya savaşı ve uluslararası düzende sürekli değişen güç dengeleri, devletleri, güvenlik endişelerini gidermek için silahlanmaya yöneltmiştir. Yaşanan teknolojik gelişmelerin de etkisiyle silahlanma yarışı olağanüstü bir hız kazanmıştır. Silahlanma yarışının tarihsel süreci buna karşılık olarak yapılan silahsızlanma faaliyetleri ile ilişkilidir. Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği büyük yıkım, toplumları ve devletleri silahsızlanma konusunda harekete geçirmiştir. İnsanlık tarihinin o güne kadar gördüğü en büyük savaş olan Birinci Dünya Savaşı'nın milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanması hem toplumsal hem ekonomik olarak ağır sonuçlar doğurmuştur. Bu nedenle bu dönemde silahsızlanma çalışmaları, devletler ve kamuoyu tarafından önem atfedilen bir konu olarak hız kazanmıştır. Ancak silahsızlanmaya yönelik yapılan konferanslar, görüşmeler ve antlaşmalar bir nokta da yetersiz kalmış olmalı ki dünya ilk seferinden hem nitelik hem de nicelik olarak çok daha büyük bir savaşla karşı karşıya kalmıştır.

Bu çalışmada; iki savaş arası dönemde silahsızlanma çabalarının incelenmesi ve Birinci Dünya Savaşı sonunda değişen uluslararası düzenin silahsızlanmaya verdiği öneme rağmen İkinci Dünya Savaşı'nın neden önlenemediği sorusu üzerine yoğunlaşmıştır. İki savaş arası dönemde silahsızlanmaya yönelik yapılan antlaşmaların en önemlilerinden biri olarak kabul edilen Briand-Kellogg Paketi'ne yönelik yapılan çalışmalarının yetersiz olması, çalışmanın bu noktada yoğunlaşması gerektirdiğini düşündürmüştür. Briand-Kellogg Paketi'nin silahsızlanma çalışmalarında dönüm noktası olarak baz alınarak öncesinde ve sonrasında yapılan silahsızlanma çalışmaları, bu çalışmaların neden, sonuç ve etkileri incelenmiştir.

Bu tez çalışmasının amacı; silahsızlanma çalışmalarının kalıcı bir dünya barışı sağlaması ve devletlerin savaşın uluslararası politikanın bir aracı olarak kullanmasının

¹⁴ Edward Hallett Carr, **Yirmi Yıl Krizi: 1919-1939**, Çeviren: Can Cemgil, 1.b.s., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s.101.

önüne geçmesinin nasıl mümkün olacağıdır. Bu doğrultuda Briand Kellogg Paktı önemli bir örnek olarak temel alınmıştır ve pakt çevresinde iki savaş arası dönemde gerçekleşen silahsızlanma çalışmaları incelenerek günümüzdeki yansımaları değerlendirilmiştir.

Bu çalışma yapılırken tarihsel analiz yöntemi kullanılmış olup; konu ile alakalı kitap, makale, tez, internet haber siteleri ve döneme ait gazete haberleri kullanılarak literatür taraması yapılmıştır. New York Times gazetesinin Times Machine sayfasından alınan döneme ait gazete kopyaları ve dönemin önemli devlet adamlarının konuşmalarına da yer verilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde Briand-Kellogg Paktı'nın doğuran siyasi koşullar incelenmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak Birinci Dünya Savaşı öncesinde gerçekleşen silahsızlanma faaliyetlerinden olan Lahey Konferanslarına değinilmiştir. Daha sonra Birinci Dünya Savaşından Briand-Kellogg Paktı'na kadar olan süreçteki silahsızlanma faaliyetleri araştırılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra barış ve güven ortamı sağlamak amacıyla 1920'de kurulan Milletler Cemiyeti ve silahsızlanma çalışmalarına katkısı incelenmiştir. 1921-1922 yıllarında gerçekleşen Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı, etki alanı olarak sınırlı olsa da bağlam olarak konuyla ilişkili olduğundan çalışmada bu konferansa yer verilmiştir. 1925'te yapılan Locarno Antlaşmaları da Briand Kellogg Paktı'na giden diplomatik yolu açması bakımından önemlidir. Briand-Kellogg Paktı öncesi silahsızlanma faaliyetleri, Briand-Kellogg Paktı'na giden sürecin hangi uluslararası düzende geliştiği ve paktın oluşum sürecini anlamak açısından önemlidir.

Çalışmanın ikinci bölümünde tezin ana konusu olan Briand-Kellogg paktına odaklanılmıştır. Paktın oluşum süreci genel olarak ele alındıktan sonra paktın oluşumunda devletlerin aldığı rol ve bu süreçte yapılan diplomatik görüşmeler incelenmiştir. Paktın madde ve hedeflerinin yanı sıra nasıl paktın nasıl ve hangi şekillerde genişlediği de araştırılmıştır. İkinci bölümün sonunda ise Briand-Kellogg Paktı'nın silahsızlanma çalışmalarının üzerindeki etkileri; silahsızlanmaya sunduğu katkılar ve bu katkıların teori ve pratikteki eksiklikleriyle tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde paktın başarısızlığına neden olan gelişmeler incelenmiştir. Briand Kellogg Paktı'nın başarısız olmasının ve dünyanın İkinci Dünya Savaşı'na giden bir uluslararası ortama evrilmesinin birçok nedeni vardır. Ancak

bunlardan en önemlisi şüphesiz ki 1929 Ekonomik Buhranıdır. 1929 Ekonomik Buhranı, Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik ve siyasi yıpranmadan henüz kurtulamamış ve kendine gelememiş bir dünya düzeninin daha da büyük bir bunalıma girmesine neden olmuştur. Savaş sonrası yerine oturamayan güç dengeleri, ülkelerin içinde olduğu toplumsal, ekonomik ve siyasi karmaşa ve en önemlisi kalıcı bir dünya barışı sağlamada yetersiz olan silahsızlanma girişimlerinin sonucunda İkinci Dünya Savaşı kaçınılmaz olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından sağlanan barışın kalıcı olmasına yönelik umutların ekonomik buhran ile birlikte bunalıma dönüşmesi Carr'ın şu sözleriyle de örtüşmektedir:

“1919 ve 1939 yılları arasındaki yirmi yılın krizinin karakteristik özelliği, ilk onyılın hayali umutlarından ikinci onyılın karanlık çaresizliğinde, gerçekliği pek dikkate almayan bir ütopyadan her türlü ütopya unsurunun katı bir şekilde dışlanmasına doğru ani bir düşüş oldu.”¹⁵

¹⁵ A.e., s. 261.

BİRİNCİ BÖLÜM

BRIAND- KELLOGG PAKTI'NI DOĞURAN SİYASİ KOŞULLAR

1. Birinci Dünya Savaşı Öncesi Silahsızlanma Faaliyetleri

1.1. Lahey Konferansları

19. yüzyılın başından 20. Yüzyılın sonuna kadar olan sürece bakıldığında savaşın devletlerin istediklerini ve her türlü silahı kullanabildikleri bir güç mücadelesinden daha hukuksal bir boyuta taşındığı görülmektedir. Bu dönemde başlayan hukuksallaşma çabaları birçok savaş uygulamasının ve savaş aracının ilk kez yazılı olarak yasaklanmasını sağlayan Lahey Sözleşmeleriyle vücut bulmuştur.¹ Lahey Konferansları, uluslararası barış ve silahsızlanma konularında önemli bir dönüm noktası olarak tarihe geçmiştir. 1899 ve 1907 yıllarında gerçekleştirilen bu konferanslar, devletler arasındaki askeri çatışmaların önlenmesi ve uluslararası hukuk normlarının geliştirilmesi amacıyla düzenlenmiştir.²

19. yüzyılda buhar makineleri, telgraf ve kablolar sayesinde ülkeler arası seyahat ve göç oranlarının artması, eğitimin ilerlemesi ve hükümetlerin yöntem ve hedeflerindeki iyileşme; gerçek barış duygusunun büyümesi ve örgütlenmesine yardımcı olmuştur. Bu durum ulusal ve uluslararası barış kongrelerinin düzenlenmesinde de artış sağlamakla birlikte ilk Lahey Konferansı'nın düzenlenmesinin asıl nedeni Rusya Çarı II. Nicholas'ın dünya barışını geliştirmeye yönelik eylemleridir.³ ABD'nin de içlerinde bulunduğu bazı hükümetler Çar'ın konferans teklifini kabul etse de çekince duyan bir kısım hükümetten ötürü ilk konferans planlanandan bir yıl sonra 1899'da gerçekleşmiştir.⁴

1899'da yapılan ilk konferans, devletler arasında barışçıl çözüm yollarının geliştirilmesi için önemli bir platform sağlamıştır. Bu bağlamda, konferans, askeri güçlerin sınırlandırılması ve barışın sağlanması için mekanizmaların oluşturulmasına yönelik tartışmalara ev sahipliği yapmıştı.⁵ Özellikle Daimî Tahkim Mahkemesi'nin

¹ Tuba İnal, "Savaş Hukukunda Tecavüz ve Yağmayı Yasakla (ma) yan Rejimler: Lahey Sözleşmeleri (1899, 1907)." *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 29, 2011, s.44.

² Maartje Abbenhuis, *The Hague Conferences and International Politics*, 1898-1905, London, Bloomsbury Academic, 2019, s.3.

³ William I. Hull, *The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law*, Boston, Ginn & Company, 1908, s.2.

⁴ A.e., s.3.

⁵ A.e., s.8.

kurulması, uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.⁶

İlk Lahey Barış Konferansı, silahsızlanmaya ilişkin diplomatik müzakereler ile devletlerin barışa yönelik iş birliği yapması ve uluslararası düzene yönelik savaş yasaları gündeme gelmiştir. Bu konferansta küresel olarak alarma geçilerek uluslararası barışın sağlanmasına yönelik pragmatik bir başarı aranmaktaydı. Uluslararası diplomasinin öneminin farkına varılması ve kamuoyunun bu konudaki tepkisi bu konferansın gerçekleşmesindeki en büyük etkenlerdi.⁷ Konferansın temel amacı, tüm uluslar için kalıcı barışı sağlamak ve somut bir sonuç elde etmek olduğundan ötürü hükümetler bu konferansa “Barış Konferansı” adını vermiştir.⁸ Ancak, büyük güçlerin ulusal güvenlik kaygıları ve askeri stratejileri, silahsızlanma konusundaki tartışmaların somut bir sonuca ulaşmasını engellemiştir.⁹ Örneğin, Almanya'nın ve diğer büyük güçlerin bu konudaki muhalefeti, silahsızlanma çağrılarının etkisiz kalmasına neden olmuştur.¹⁰ Bu bağlamda, Lahey Konferansları, uluslararası ilişkilerde barışçıl çözüm arayışlarının önünü açmakla birlikte, büyük devletlerin çıkar çatışmalarının bu süreci nasıl etkilediğini de gözler önüne sermektedir.¹¹

İlk konferans yirmi altı ülkenin katılımıyla gerçekleşmiş olup üç sözleşme ve üç deklarasyon kabul edilmiştir.¹²

1899 Konferansı silahlanma sorununa ilişkin ilk konferans olmakla birlikte askeri harcamaların sınırlandırılmasının insanlığın refahı adına gerekliliği gündeme getirilmiştir.¹³ Barış kavramına ilişkin anlamlar, savaşın sınırlandırılması ve çatışmaların uzlaştırılması Lahey ile birlikte medya tartışmalarına da nüfuz etmiştir. 1899 ve 1907'deki iki Lahey Konferansı da halka açık bir gösteri şeklinde gerçekleştirilmesi

⁶ Abbenhuis, *The Hague Conferences and International Politics*, s.17.

⁷ A.e., s.2.

⁸ Hull, *The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law*, s.37.

⁹ A.e., s. 10.

¹⁰ Joseph H. Choate, *The Two Hague Conferences*, Princeton, Princeton University Press 1913, s. 120.

¹¹ Abbenhuis, *The Hague Conferences and International Politics*, s. 25.

¹² Ülke Arıboğan, Güliden Ayman, Beril Dedeoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Derleyen: Faruk Sönmezoğlu, 4.bs., İstanbul, Der Yayınları, 2010, s.441.

¹³ Hull, *The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law*, s.449-450.

barışın sağlanması konusunda kamuoyunun önemini ve beklentilerini göstermektedir. Gerçekleştirilen iki konferansta da devletler kendi çıkarlarına yönelik hareket etmeye çalışsalar da alışkın olmadıkları kamuoyu baskısı engeliyle karşılaşarak uyum içerisinde davranmaya mecbur bırakıldılar.¹⁴ Lahey Konferansları sadece savaşa yönelik kısıtlamalar ve barışı sağlamaya yönelik şekillendirmeler açısından değil, uluslararası konferansların nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğine yönelik de örnek teşkil etmektedir. Bu konferanslar aynı zamanda kaba kuvvet ve sert askeri müdahalelerden ve savaştan kaçınarak uluslararası hukuk ve diplomasi yoluyla sorunların çözülebileceğini şekillendiren ilk uluslararası etkinlik olmasıyla birlikte 1899'da Lahey'de ilk uluslararası mahkeme de kurulmuştur.¹⁵ 1899 Lahey Konferansı ilk uygar devletlerin diplomasisinin bir ürünüydü, sonuç olarak kurallar onlara göre belirlenmekteydi.¹⁶

İlk konferansın büyük bir başarı elde etmesi ise ikincisinin hızla düzenlenmesi gerektiğini düşündürmüştür.¹⁷ 1905 yılında Rus- Japon savaşı Başkan Roosevelt'in yardımıyla sona erdiğinde ikinci konferansın yapılması için gerekli diplomatik görüşmeler yapılmaya başlanmıştır. 1906'da Rus hükümeti konferans davetini yeniledi ve 1907'nin haziran ayında Lahey'de toplanılmasına karar verildi.¹⁸ 1907'de düzenlenen ikinci Lahey Konferansı, ilk konferansta ele alınan konuları derinleştirerek tekrar gündeme getirmiştir.¹⁹ Ancak, bu konferans da büyük güçlerin politik çıkarlarının ön planda olması nedeniyle sınırlı kalmış ve silahsızlanma konusundaki tartışmalar somut bir sonuç doğurmaktan uzak kalmıştır.²⁰ Bu duruma rağmen, Lahey Konferanslarının sunduğu mekanizmalar, uluslararası ilişkilerde yeni bir anlayışın ve normların gelişmesine zemin hazırlamıştır.²¹

İkinci konferansa kırk dört ülke katılım göstermiş olup konferansta on biri savaş hukukuyla alakalı olmak üzere toplam on üç sözleşme imzalanmıştır.²² İkinci konferanstan sonra ilk konferanstakilere benzer metinler kabul edilmiş ve bundan sonra

¹⁴ Abbenhuis, *The Hague Conferences and International Politics*, s.5.

¹⁵ A.e., s.8.

¹⁶ A.e., s.99.

¹⁷ Hull, *The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law*, s.3.

¹⁸ A.e., s.5.

¹⁹ A.e., s. 30.

²⁰ Choate, *The Two Hague Conferences*, s. 150.

²¹ Abbenhuis, 2019, s. 33

²² Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, a.g.e, s.441.

uluslararası ilişkiler alanında yazılan çoğu metinde silahsızlanma konusuna yer verilmiştir.²³

1907-1915 yılları arasında bir kişi Lahey'den bahsettiğine akla gelen şeyler uluslararası hukuk, silahsızlanma, savaşın kısıtlanması ve düzenlenmesi, tarafsızlık ve arabuluculuk gibi şeylere işaret etmekteydi.²⁴

1914 Temmuz ayında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi dünyanın kaderini değiştirerek 3. Lahey Konferansı'nın gerçekleşmesini olanaksız kılmıştır.²⁵ Pek çok Avrupa gazetesinde neşeyle bahsedilen savaşın başlaması 1899 Lahey Konferansı'nın başarısızlıkla sonuçlandığına işaret etmekteydi.²⁶

İlk konferansın *Conférence Internationale de la Paix* başlıklı resmi kaydı; toplantıların tutanaklarını, komisyonları, komisyonlardaki tartışmalara ilişkin raporları, konferansta kabul edilen sözleşme ve bildirilerin resmi kaydını içermektedir.²⁷ Bu resmi kayıt Hollanda dışişleri bakanı tarafından altı yüz yirmi sayfalık bir cilt halinde yayımlanmıştır.²⁸

Lahey Konferanslarının ardından, uluslararası düzeyde barış ve güvenlik anlayışının evrimi devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, bu konferansların barışçı çözüm arayışlarının sınırlı kaldığını göstermiş olsa da bu süreçlerin etkileri II. Dünya Savaşı sonrası dönem için önemli bir referans noktası olmuştur.²⁹ 1928'de imzalanan Briand-Kellogg Paktı, savaşın ulusal politika aracı olarak kullanılmasını kınamış ve bu durumu bir hukuki çerçeveye oturtmayı amaçlamıştır.³⁰ Briand-Kellogg Paktı, Lahey Konferanslarından doğan "hukuk yoluyla barış" idealinin bir devamı niteliğindedir ve bu nedenle önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.³¹

Briand-Kellogg Paktı, devletler arasında barışçıl ilişkilerin kurulmasına yönelik somut bir adım atmayı hedeflemiştir.³² Bu pakt, savaş yasadışı ilan etme amacını taşımakta olup, devletlerin barışçıl yollarla sorunlarını çözme sorumluluğunu da

²³ Mehmet Gönübol, *Uluslararası Politika*, 5.bs., Ankara, Siyasal Kitabevi, 2000, s.454.

²⁴ Abbenhuis, *The Hague Conferences and International Politics*, s.169.

²⁵ A.y.

²⁶ A.e., s.97.

²⁷ Hull, *The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law*, s.vii.

²⁸ A.y.

²⁹ A.e., s. 110.

³⁰ Abbenhuis, *The Hague Conferences and International Politics*, s. 40.

³¹ Choate, *The Two Hague Conferences*, s. 200.

³² Abbenhuis *The Hague Conferences and International Politics*, s. 42.

vurgulamaktadır.³³ Ancak, bu çabaların uluslararası güvenliği sağlamada yetersiz kaldığı, özellikle büyük güçlerin kendi stratejik çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri nedeniyle görülmektedir.³⁴ Briand-Kellogg Paktı'nın getirdiği hukuki çerçeve, savaşın bir çözüm aracı olarak reddedilmesi anlayışını güçlendirmiştir, fakat uygulamada ortaya çıkan zorluklar, uluslararası ilişkilerdeki belirsizlikleri de gözler önüne sermektedir.³⁵

Sonuç olarak, Lahey Konferansları ve Briand-Kellogg Paktı, silahsızlanma konusundaki uluslararası çabaların önemli mihenk taşları olarak kabul edilmektedir.³⁶ Her ne kadar bu çabalar, silahsızlanma konusunda beklenen sonuçları doğurmamış olsa da barışçı çözüm arayışlarının kurumsallaşması ve savaşın bir çözüm aracı olarak reddedilmesi açısından uluslararası hukukta kalıcı izler bırakmışlardır.³⁷ Lahey Konferanslarının sunduğu platformlar, uluslararası ilişkilerde barışçıl çözüm arayışlarının sürdürülmesine yönelik önemli bir temel oluşturmuş, devletlerin bu alandaki işbirliği ve etkileşimlerini artırmıştır.³⁸

Ayrıca, bu süreçler, özellikle küçük devletlerin güvenlik taleplerinin uluslararası alanda dile getirilmesi açısından büyük bir fırsat sunmuştur.³⁹ Lahey Konferansları ve sonrasında gelişen uluslararası hukuk normları, II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların barış ve güvenlik vizyonuna önemli katkılarda bulunmuştur.⁴⁰

Bu bağlamda, Lahey Konferansları ve Briand-Kellogg Paktı, uluslararası ilişkilerde barış ve güvenliğin sağlanması için atılan adımların sembolü haline gelmiş, savaşın yıkıcı etkilerini azaltmaya yönelik uluslararası iş birliğinin temellerini oluşturmuştur.⁴¹ Sonuç olarak, bu tarihsel süreçler, dünya genelinde barışçıl ilişkilerin kurulmasına yönelik uluslararası topluluğun ortak çabalarının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.⁴²

³³ Hull **The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law**, s. 125.

³⁴ Choate, **The Two Hague Conferences**, s. 210.

³⁵ Abbenhuis **The Hague Conferences and International Politics**, s. 50.

³⁶ Hull, **The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law**, s. 160.

³⁷ Abbenhuis, **The Hague Conferences and International Politics**, s. 55.

³⁸ Choate, **The Two Hague Conferences**, s. 220.

³⁹ Hull, **The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law**, s. 180.

⁴⁰ Abbenhuis, **The Hague Conferences and International Politics**, s. 65.

⁴¹ Choate, **The Two Hague Conferences**, s. 230.

⁴² Hull, **The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law**, s. 195.

2. Briand Kellogg Paktı Öncesi Silahsızlanma Faaliyetleri

2.1. Milletler Cemiyeti'nin Kuruluşu

Milletler Cemiyeti, modern tarihin en dikkat çekici uluslararası örgütlerinden biri olarak, I. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden sonra, dünya barışını korumak ve uluslararası iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu organizasyon, sınırlı kaynaklarla başlamış, ancak zamanla çeşitli alanlarda önemli etkiler yaratmaya çalışırken, çok yönlü ve karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Milletler Cemiyeti'nin birincil hedefi, 1914 yılında başlayan ve milyonlarca canın yitirilmesine yol açan savaşın benzerlerinin tekrarını önlemektir.⁴³ Birinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan büyük yıkım ve insani kayıplar, uluslararası toplumda barışı kalıcı kılma çabalarını kaçınılmaz hâle getirmiştir. Bu çabaların kurumsal bir yansıması olan Milletler Cemiyeti, 1920'de faaliyete geçmiş ve savaşların önlenmesi, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi ve silahsızlanmanın teşvik edilmesi gibi hedeflerle kurulmuştur.⁴⁴

Milletler Cemiyeti'nin faaliyetlerini ve yapısını incelemeden önce, tarihsel bağlamını anlamak önemlidir. Cemiyet'in kurulmasının arkasında, savaşın getirdiği ekonomik, sosyal ve siyasal çöküş yatmaktaydı. Bu kapsamda Cemiyet, barışı sürekli kılacak yapılar ve kurallar oluşturmayı amaçlamış ve uluslararası çatışmaları çözmek için bir platform sunmuştur.⁴⁵ Cemiyet'in temel dayanak noktası ise "kolektif güvenlik" ilkesi olmuştur. Bu ilke, ülkelerin barışı korumak için bir araya gelerek birlikte hareket etmesini ifade etmektedir.⁴⁶

18 Ocak 1919'da Versailles Sarayı'nda başlayan Paris Barış Konferansı, Milletler Cemiyeti'nin doğuşuna sahne olmuştur. Wilson, Amerikan heyetine liderlik ederek Cemiyet fikrini Avrupa liderlerine kabul ettirmeyi başarmış ve Cemiyet'in Tüzük metni, Versailles Anlaşması'nın bir parçası olarak düzenlenmiştir.⁴⁷ Cemiyet'in temel amacı,

⁴³ Martyn Housden, **The League of Nations and the Organisation of Peace**, Harlow, Pearson Education Limited, 2012, s.16.

⁴⁴ Doğan Şafak Polat, "Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 19, Sayı 76, 2020, s. 1955-1967.

⁴⁵ Housden, **The League of Nations and the Organisation of Peace**, s.17.

⁴⁶ **A.e.**, 16-17.

⁴⁷ M. Vedat Gürbüz "Bir İdeal Bir Amerikan Başkanı ve Onun Başarısızlığı: Başkan Wilson ve Milletler Cemiyeti" **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 8, Sayı 29, 2002, s.94.

uluslararası barışı sürekli kılacak mekanizmalar oluşturmak ve uluslararası çatışmaları diplomatik yollarla çözmektir.⁴⁸

4 Ocak 1920'de New York Times gazetesinde yer alan habere göre:

Fransa'nın başkenti Paris'te yapılan görüşmelerde, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau, Başkan Wilson'a, 1. Dünya Savaşı'nı sona erdiren Versay Antlaşması'nın kabul edilmesinin ardından kurulacak olan Milletler Cemiyeti'nin ilk toplantısına dair önemli açıklamalarda bulunmuştur.

Clemenceau, bu hafta Başkan Wilson'a, Milletler Cemiyeti'nin kurulmasının önemi üzerine gayri resmi bir bildirimde bulunacaktır. Bununla birlikte, resmi bildirim bu hafta içinde yapılmayacak ve Wilson, bu olayın başlangıcını kesin bir şekilde belirleyecektir. Clemenceau, "Başkan Wilson, Cemiyetin bu ilk toplantısına çağrılacak tüm ülkeleri tartıştığı ve bazı bilgileri düzenlediği için büyük bir öneme sahiptir." diyerek şu anda tüm üyelerin, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'nın da üyeliği konusunda beklentilerini göz önünde bulundurmaktadır.⁴⁹

Ancak Cemiyet'in kuruluşundaki en büyük eksiklik, ABD gibi önemli bir aktörün üye olmamasıydı. Wilson tarafından önerilen bu sistem, Amerikan Senatosu'nun karşı çıkmasıyla ABD'nin dışında kalması sonucunda küresel meşruiyet açısından zayıf başlamıştır.⁵⁰

Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası barışın korunması ve gelecekte savaşların önlenmesi amacıyla tasarlanmış bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği insanî ve ekonomik kayıpların büyük felaketlere yol açtığı açıkça görülmüş, savaş sonrası ortaya çıkan bu kaos düzeni köklü bir yeniden yapılandırmayı zorunlu kılmıştır. Bu durum, özellikle ABD Başkanı Woodrow Wilson'un liderliğini üstlendiği bir uluslararası yapının kurulması için gerekli koşulları hazırlamış ve Wilson'un "14 Nokta" planı çerçevesinde somutlaştırılmıştır.⁵¹

⁴⁸ A.e., s.95.

⁴⁹ Edwin L. James, "Wilson to Call League Council: Clemenceau Will Issue Informal Notification, Leaving Formal Act for the President", **The New York Times**, 04.01.1920, s.3, <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1920/01/04/118252657.html?pageNumber=3>.

⁵⁰ Polat, A.e., s.5.

⁵¹ Gürbüz, A.e., s.87.

Bir ideale yola çıkan Wilson, bu yapıyı hem barışı sağlamak hem de Amerika'nın ulusal çıkarlarını desteklemek için bir araç olarak görmüştür. Ancak, Wilson'un vizyonu ve gerçekleştirilmesi arasında büyük farklılıklar ortaya çıkmış, ABD Senatosu'nun bu girişimi desteklememesiyle birlikte Milletler Cemiyeti'nin etkinliği ciddi anlamda sınırlı kalmıştır.⁵²

Milletler Cemiyeti Tüzüğü'nde yer alan 26 madde, üyelerin hak ve sorumluluklarını belirlerken, 10. madde, Milletler Cemiyeti'ne üye devletlerin toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını koruma görevi vermektedir.⁵³ Ancak, bu madde ABD'de ciddi tartışmalar yaratmış ve Milletler Cemiyeti'ne üyelik konusu Amerikan Senatosu'nda reddedilmiştir.⁵⁴

Wilson'un Paris'teki başarısına rağmen, ABD Senatosu'nun Milletler Cemiyeti'ne katılmayı reddetmesi, Milletler Cemiyeti'nin uluslararası etkinliğini önemli ölçüde zayıflatmıştır. Özellikle Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Henry Cabot Lodge, Cemiyet'in "Amerikan askerlerini yurt dışında kullanma zorunluluğu" getireceği endişesiyle 10. maddeye şiddetle karşı çıkmıştır.⁵⁵ Lodge'un liderlik ettiği bu muhalefet, ABD'nin dış politika geleneklerinden sapması olarak görülen Cemiyet fikrine halk desteğinin de az olmasına yol açmıştır.

Wilson'un siyasi kararlılığı, onun bu muhalefeti aşmasını sağlayamamıştır. 1919 yılında Paris'ten ABD'ye dönen Wilson, Cemiyet fikrini halka anlatmak için çeşitli turlar düzenlemiştir. Ancak bu süreçte sağlığı ciddi şekilde bozulmuş ve bu durum, politik manevra kapasitesini önemli ölçüde azaltmıştır.⁵⁶

Milletler Cemiyeti'nin temelinde, barışçıl iş birliğini önceleyen idealist bir yaklaşım yatmaktaydı. Cemiyet'in temel belgeleri, üyelerin savaş yerine müzakere ve uzlaşma yollarını tercih etmelerini şart koşuyordu.⁵⁷ Bu durum, uluslararası sistemde

⁵² A.e., s.89.

⁵³ A.e., s.96.

⁵⁴ A.e., s.97.

⁵⁵ A.e., s.98.

⁵⁶ A.e., s.99.

⁵⁷ Polat, A.e., s.4.

kolektif güvenlik anlayışının gelişmesine katkı sağlamış; bireysel savunmadan çok taraflı kriz yönetimi anlayışına geçişi hedeflemiştir.⁵⁸

Woodrow Wilson'un Milletler Cemiyeti fikrine bağlılığını anlamak için, onun kişisel ve politik motivasyonlarını incelemek gerekmektedir. Wilson, derin Hristiyan inancı ve ahlaki sorumluluk duygusuyla hareket etmiş, bu nedenle uluslararası barışı koruma görevini Tanrı'dan aldığı bir misyon olarak benimsemiştir.⁵⁹ Wilson'un uluslararası idealizmi, onun "yeni diplomasi" olarak tanımlanan bir düzen arayışını yansıtıyordu. Bu diplomasi anlayışı, şeffaflık, adalet ve uluslara kendi kaderlerini tayin etme hakkı gibi ilkelere dayanmaktaydı.⁶⁰

Wilson'un 14 Nokta'sı, savaşın sona ermesinin ardından barışın sürdürülmesi için tasarlanmıştı. Bu noktalar arasında silahsızlanma, serbest ticaret ve sömürge halklarının haklarının korunması gibi önemli başlıklar bulunmaktaydı.⁶¹ Ancak, Avrupa liderlerinin çıkar odaklı yaklaşımları Wilson'un bu ideallerinin gerçekleşmesini zorlaştırmıştır. Özellikle Fransız lider Clemenceau'nun Wilson'u "teorik ve hayalci" olarak tanımlaması, Avrupa liderleri ile ABD arasındaki farklı yaklaşımın altını çizmektedir.⁶²

Wilson'un öncülüğünü yaptığı bu uluslararası yapı, büyük umutlarla kurulmuş olsa da zaman içinde hem iç hem de dış dinamikler nedeniyle ciddi sınırlılıklar ve zorluklarla karşılaşmıştır.⁶³ Cemiyet'in başlangıçta 42 olan üye sayısı, zamanla 60'a ulaşmış ve bu durum, Cemiyet'in uluslararası meşruiyetini artırsa da uygulamada çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir.⁶⁴

Milletler Cemiyeti'nin 8. Maddesi, üye devletlere, "ulusların güvenliğiyle bağdaşacak en düşük seviyeye indirilmiş silahlı kuvvetlerle yetinme" yükümlülüğü getiriyordu⁶⁵ Ancak İngiltere, bu yükümlülüğü tek taraflı silah azaltımı olarak yorumladı

⁵⁸ A.e., s.6.

⁵⁹ Gürbüz, A.e., s.90.

⁶⁰ A.e., s.91.

⁶¹ A.e., s.92s

⁶² A.e., s.93.

⁶³ Anique H.M. Van Ginneken, **Historical Dictionary of the League of Nations**, Maryland, Scarecrow Press, 2006, s. 4.

⁶⁴ A.e., s.5.

⁶⁵ Carolyn J. Kitching, **Britain and the problem of International Disarmament: 1919-1934**, London, Routledge, 2003, s.15.

ve çok taraflı anlaşmalara dönüştürmekten kaçındı. ⁶⁶ Kitching'e göre İngiltere'nin bu yaklaşımı, silahsızlanmayı ekonomik gerekliliklerle sınırlandıran bir anlayışı yansıtmakta ve uluslararası sorumluluktan kaçınma stratejisi olarak değerlendirilebilir. ⁶⁷

Milletler Cemiyeti'nin çekirdeğini oluşturan bir prensip kolektif güvenlik kavramıdır. Bu prensibe göre, bir ülkenin barışı tehdit eden herhangi bir girişimde bulunması durumunda, Cemiyet'in tüm üyeleri birlikte hareket ederek bu tehdidi bertaraf edecektir. Milletler Cemiyeti'nin Tüzüğü'nde yer alan 8 ila 18. maddeler, bu prensibin uygulanabilirliğini detaylandırıyordu. Tartışma, tahkim, ekonomik yaptırımlar ve gerekirse askeri müdahaleler bu mekanizmalar arasında yer alıyordu. ⁶⁸

Kolektif güvenlik kapsamında Milletler Cemiyeti, savaşın önlenmesi ve barışın sürdürülmesi için bir dizi araç geliştirdi. Örneğin, uluslararası hukuk çerçevesinde tahkim mekanizmaları oluşturulmuş, Daimî Adalet Divanı'nın kurularak çatışmaları barışçıl yollarla çözmesi hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra, Milletler Cemiyeti, üyelerinin askeri harcamalarını azaltması ve silahsızlanmayı desteklemesi için bir dizi karar almıştır. ⁶⁹

Milletler Cemiyeti, salt askeri önlemlerle sınırlı kalmamış, savaşın temel nedenlerini ortadan kaldıracak ekonomik ve sosyal politikalar geliştirmeyi de amaçlamıştır. Bu kapsamda, kölelik, insan ticareti ve uyuşturucu ticareti gibi insan haklarını ihlal eden uygulamalarla mücadele edilmiş, mültecilerin durumunun iyileştirilmesi için programlar hayata geçirilmiştir. Cemiyet, ayrıca halk sağlığı ve eğitim gibi alanlarda önemli adımlar atmıştır. Bu çalışmalar, barışı uzun vadeli bir hedef olarak destekleyen kültürel bir altyapı oluşturma girişimleriydi. ⁷⁰

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin üzerine alınan dersler silahsızlanma ve silahların kontrolü amaçlarıyla kurulan Milletler Cemiyeti bu doğrultuda çalışmalar yapsa da kalıcı barış ortamının sağlanmasının, uluslararası alanda bir fikir olarak

⁶⁶ A.e., s.20.

⁶⁷ A.e., s.6.

⁶⁸ Housden, **The League of Nations and the Organisation of Peace**, s.17.

⁶⁹ A.e., s.18.

⁷⁰ A.y.

belirginleşmesinin ötesine geçememiştir. Bu fikrin pratikte karşılık bulması açısından önemli bir gelişme kaydedilememiştir.⁷¹

Milletler Cemiyeti'nin silahsızlanma konusundaki yetersizliğine karşın, bazı devletler bu hedefe alternatif yollar aramışlardır. Bunlardan en önemlisi, 1928 tarihli Briand-Kellogg Paktı olmuştur. Bu Pakt, savaşın bir dış politika aracı olarak kullanılmasını yasaklamış ve uluslararası barışı hukuk temelinde garanti altına almaya çalışmıştır.⁷²

Her ne kadar Milletler Cemiyeti'nin doğrudan bir organı olmasa da paktın ruhu Cemiyet'in misyonuyla örtüşmektedir.⁷³ Ancak pratikte bu belge de sembolik kalmış; Japonya'nın 1931'de Mançurya'yı işgali, İtalya'nın 1935'te Habeşistan'a saldırması gibi örnekler, hem Briand-Kellogg Paktı'nın hem de Milletler Cemiyeti'nin yetersizliğini ortaya koymuştur.⁷⁴

1930'lara gelindiğinde, Milletler Cemiyeti tarafından daha geniş bir güvenlik gündeminin gelecekte merkezi bir öneme sahip olacağı düşünülmeye başlanmıştır. Milletler Cemiyeti, uluslararası ihtilaflara yanıt vermenin ötesine geçerek, dünyayı ihtilafların ortaya çıkma olasılığı en aza indirilecek şekilde yönetmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, Milletler Cemiyeti'nin insani ve sosyal-ekonomik girişimleri de güvenlik çalışması olarak değerlendirilmiştir.⁷⁵ 1930'lu yıllar, otoriter rejimlerin yükselişiyle birlikte silahsızlanma düşüncesinin büyük bir kriz yaşadığı dönem olmuştur. Almanya'da Nazi Partisi'nin iktidara gelişi ve hızla yeniden silahlanmaya başlaması, Cemiyet sisteminin çözülmesini hızlandırmıştır.⁷⁶ Almanya'nın ardından Japonya ve İtalya'nın da sistemden kopması, Cemiyet'i fiilen işlevsiz hale getirmiştir.⁷⁷

Silahsızlanma, uluslararası barışın korunmasında kritik bir unsur olarak kabul edilmiştir. Ancak, Milletler Cemiyeti'nin bu alandaki çabaları çeşitli nedenlerle

⁷¹ Oğuz Demiralp, "Silahsızlanma ve Silahların Kontrolü Hukuku." **Uluslararası Suçlar ve Tarih**, Sayı 24, 2023, s.17-27.

⁷² Polat, A.e., s.24.

⁷³ A.e., s.25.

⁷⁴ A.e., s.26.

⁷⁵ Housden, **The League of Nations and the Organisation of Peace**, s.17-18.

⁷⁶ Polat, a.e., s.28.

⁷⁷ A.e., s.30.

başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁷⁸ Büyük güçler arasındaki güvensizlik, ekonomik çıkarlar ve jeopolitik kaygılar, silahsızlanma konusunda anlamlı ilerlemeler kaydedilmesini engellemiştir.⁷⁹

Almanya'nın Versailles Anlaşması'nı ihlal ederek yeniden silahlanmaya başlaması, bu çabaların en önemli gerilemelerinden biri olmuştur. Bu durum, Milletler Cemiyeti'nin uluslararası barışı sağlama misyonunu zayıflatmış ve İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte etkisiz kalmasına yol açmıştır.⁸⁰

Bu süreçte, silahsızlanma sadece imkânsız değil, tehlikeli bir hayal olarak görülmeye başlanmıştır. Devletler kendi güvenliklerini sağlamak adına silahlanmayı hızlandırmış ve uluslararası normlar giderek anlamını yitirmiştir.

Milletler Cemiyeti, 1920-1930 yılları arasında çeşitli başarılar elde etse de büyük güçlerin çıkarlarını koruma çabaları, Cemiyet'in etkinliğini sınırlamıştır. Özellikle Almanya ve Japonya'nın agresif politikaları, Cemiyet'in yaptırım mekanizmalarını yetersiz kılmış, İtalya'nın Habeşistan işgaline karşı etkisiz kalması, Cemiyet'e duyulan güveni azaltmıştır.⁸¹ Milletler Cemiyeti, silahsızlanma idealini uluslararası ilişkilerde kurumsal düzeye taşıyan ilk yapı olmuştur. Ancak bu ideal, güç politikalarının gölgesinde zayıflamış; devletlerin güvenlik çıkarları, barışçıl niyetlerin önüne geçmiştir.⁸² Cemiyet'in bu alandaki başarısızlığı, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine zemin hazırlamış; dolayısıyla silahsızlanmanın yalnızca söylem düzeyinde kalmasının ağır sonuçları olmuştur.⁸³

2.2. Washington Deniz Konferansı

20. yüzyıl başlarında silahsızlanma düşüncesi, yalnızca bir teknik güvenlik önlemi değil, aynı zamanda devletler arası ilişkilerin daha barışçıl bir düzene geçişinde normatif bir kırılma noktası olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.⁸⁴ Özellikle Birinci Dünya

⁷⁸ Van Ginneken, *Historical Dictionary of the League of Nations*, s.57.

⁷⁹ A.e., s.58.

⁸⁰ A.e., s.59.

⁸¹ Gürbüz, A.e., s.98-99.

⁸² Polat, A.e., s.34.

⁸³ A.e., s.35.

⁸⁴Jörg Kammerhofer, 'The Briand-Kellogg Pact of 1928' 2011, s. 3 "Çevrimiçi" https://papers.ssrn.com/sol3/Data_Integrity_Notice.cfm?abid=1837239 Erişim Tarihi: 14.06.2025

Savaşı sonrası ortaya çıkan yıkım, silahsızlanmanın uluslararası kamuoyunda sadece askeri bir zorunluluk değil, ahlaki bir görev olarak da görülmesine yol açmıştır.⁸⁵

Bu süreçte uluslararası aktörler, silahsızlanmayı, savaşın önlenmesi için birincil yöntem olarak görmüş, çeşitli konferanslar ve antlaşmalar yoluyla bu hedefe ulaşmaya çalışmıştır. Washington Deniz Konferansı bu çabanın ilk kurumsal örneklerinden biri olmuştur.⁸⁶

Birinci Dünya Savaşı, insanlık tarihinin en yıkıcı savaşı olmuş ve bu savaşın ardından devletlerin öncelikli amacı bir daha benzer bir felaketin yaşanmasını engellemek olmuştur. Bu nedenle silahsızlanma çalışmalarına ağırlık verilmiş ve bu doğrultuda ilk olarak deniz kuvvetlerinin silahsızlanmasına yönelik olarak 1921-1922 Yıllarında Washington Deniz Konferansı gerçekleştirilmiştir.⁸⁷

Washington Deniz Konferansı, Amerika ve Japonya'nın Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri olarak giderek güçlenmesi, İngiltere, Fransa ve İtalya'nın ise ekonomik ve askeri olarak zayıflaması uluslararası güç dengelerinde birtakım değişimler yaşanmasına neden olmuştur.⁸⁸ Japonya, Uzak Doğu'ya açılarak tarımsal araziler ve doğal kaynaklar bakımından Mançurya ve Çin'e hâkim olmayı amaçlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı boyunca Avrupa'nın bu bölgelerden uzak kalması Japon hakimiyetini güçlendirirken bu durum başta ABD olmak üzere tüm Avrupa ülkelerini rahatsız etmektedir.⁸⁹

1902'de yapıp 1921'de sona erecek Japonya ve İngiltere arasındaki anlaşma, İngiltere'yi Japonya'nın yanında saf tutuyor gibi göstermekte ve ABD bu durumdan hoşnut olmayarak anlaşmanın yenilenmemesini istiyordu. İngiltere ise ABD'yi karşısına almak istemediği için anlaşmayı yenilememe kararı almıştır. Aynı zamanda deniz donanmasının oldukça maliyetli olması İngiltere ve Japonya'nın savaş sonrası bulundukları ekonomik durumdan dolayı bu yükü ABD gibi kaldıramayacaklarını

⁸⁵ Randall C.H. Lesaffer, "Kellogg-Briand Pact (1928)", **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**. Oxford, Oxford University Press, 2011, s.5.

⁸⁶ Nilüfer Karabulut, "İki Genel Savaş Arası Dönemde Silahsızlanma Konferansları ve Türkiye (1923- 1939)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İstanbul, 2007, s. 5.

⁸⁷ Mustafa Özyürek, "İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Silahsızlanma Yolunda Önemli Bir Adım: Washington Deniz Konferansı 1921-1922" **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı 49, 2016, s.391.

⁸⁸ A.e., s.392.

⁸⁹ A.e., s.393.

göstermekteydi.⁹⁰ İngiltere, donanmasını azaltmak konusunda istekli görünse de esas amacı, Japonya ve ABD ile deniz gücü rekabetini dengelemekti.⁹¹ Lloyd George hükümeti, bu konferansa katılarak görünürde silahsızlanmaya destek verse de, esasen Britanya İmparatorluğu'nun denizaşırı çıkarlarını güvence altına alma çabası içerisindeydi.⁹² Lloyd George liderliğindeki İngiliz hükümeti, konferansa görünürde destek vermekle birlikte, deniz gücünde mutlak bir kısıtlamayı kabul etmek yerine, sınırlı bir denge politikası izlemiştir.⁹³ Ayrıca İngiltere, Japonya ile olan müttefiklik ilişkisini feda ederek ABD ile daha sağlam bağlar kurmayı tercih etmiş; bu da İngiltere'nin küresel güç denklemine pozisyonunu koruma çabası olarak yorumlanabilir.⁹⁴

Bütün bunların sonucunda ABD 12 Kasım 1921'de Washington'da yapılacak olan konferansa bölge ile ilgili söz hakkı sahibi olan tüm ülkeleri davet etmiştir.⁹⁵

22 Ocak 1922'de The New York Times gazetesinde yer alan habere göre; ABD Dışişleri Bakanı Hughes'ın yaptığı açılış konuşması, yalnızca yeni bir teknik yaklaşım önermekle kalmamış, aynı zamanda barışa yönelik samimi ve kararlı bir iradeyi ortaya koymuştur.⁹⁶ Hughes, geleneksel diplomatik yöntemlerin ötesine geçerek halkın ve vergi mükelleflerinin desteğini arkasına almış, büyük savaş gemilerinin sayı ve tonaj açısından sınırlandırılmasını teklif etmiştir. Bu teklif, başta İngiltere ve Japonya olmak üzere büyük deniz güçleriyle uzun pazarlıklar sonucunda bir uzlaşmaya varılmasıyla sonuçlanmıştır. ABD, İngiltere ve Japonya arasında belirlenen oranlar çerçevesinde donanmaların sınırlandırılması kabul edilmiş, büyük gemi inşaları durdurulmuş, bazı gemilerin ise hizmetten çıkarılması kararlaştırılmıştır. Bu gelişme, sadece askeri anlamda değil, ekonomik ve siyasi açıdan da önemli sonuçlar doğurmuştur. Kamuoyu nezdinde büyük

⁹⁰ A.y.

⁹¹ Kitching, **Britain and the problem of International Disarmament: 1919-1934**, s.4.

⁹² A.e., s.21.

⁹³ Thomas Richard Davies, **The Possibilities of Transnational Activism: The Campaign For Disarmament Between The Two World Wars**, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2007, s.14.

⁹⁴ A.e., s.17.

⁹⁵ Özyürek, A.e., s.393.

⁹⁶ Alfred L.P. Dennis, "Naval Armaments at Washington Conference", **The New York Times**, 22.02.1922, s.83.

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1922/01/22/98974004.html?pageNumber=83>

destek bulan bu adım, özellikle savaş sonrası artan mali baskılarla mücadele eden toplumlar için umut verici bir gelişme olarak karşılanmıştır.⁹⁷

Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı sonucunda İngiltere'nin silahsızlanmaya yönelik dış politikasının da etkisiyle imzalanan anlaşma İngiltere'nin 117 yıllık tartışmasız deniz üstünlüğüne rakip olarak ABD'nin sahneye çıkmasına neden olmuştur.⁹⁸ ABD, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da meydana gelen güç boşluğu karşısında kayıtsız kalamamıştır. Washington Deniz Silahlanma Konferansı ve Briand-Kellogg Paktı ile tarih sahnesine güçlü adımlarla geri dönmüştür.

Konferansın temel amacı, büyük devletler arasındaki deniz kuvvetleri yarışını sınırlamak ve Pasifik'te güç dengesini koruyarak istikrar sağlamaktır.⁹⁹ Başta ABD, İngiltere, Japonya, Fransa ve İtalya olmak üzere önemli aktörler, bu konferansta silahsızlanma konusunda çeşitli taahhütlerde bulunmuşlardır.¹⁰⁰

1921 ile 1922 yılları arasında, dünyanın en büyük deniz kuvvetlerine sahip devletleri, deniz silahsızlanmasını görüşmek için bir araya gelmiştir. Bu buluşma 1921 yılında, ABD Dışişleri Bakanı Charles Evans Hughes, deniz gücünün azaltılması amacıyla dokuz ülkeyi Washington'a davet etmesiyle gerçekleştirilmiştir. Britanya, Japonya, Fransa ve İtalya deniz kapasitesinin azaltılmasını görüşmek üzere çağrılırken; Belçika, Çin, Hollanda ve Portekiz, Uzak Doğu'daki gelişmelerin ele alınacağı oturumlara davet edilmiştir.¹⁰¹

Washington Konferansı'ndan üç büyük çok taraflı antlaşma doğmuştur: Beş Güç Antlaşması, Dört Güç Antlaşması ve Dokuz Güç Antlaşması. Beş Güç Antlaşması; ABD, Britanya, Japonya, Fransa ve İtalya tarafından imzalanmış olup deniz silahsızlanma programının temelini oluşturuyordu. Bu antlaşma, tarafların savaş gemisi tonaj oranını belirli bir oranda korumasını öngörüyordu. Antlaşma, her ne kadar savaş gemisi tonajını sınırlandırmış olsa da bazı gemi sınıfları kapsam dışı bırakılmıştı. Bu nedenle, 1922

⁹⁷ A.y.

⁹⁸ Merve Özkan Borsa, "İki Dünya Savaşı Arası Dönemde İngiliz Dış Politikasının Analizi", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 54, 2016, s.94.

⁹⁹ Karabulut, A.e., s.9.

¹⁰⁰ A.e., s.11.

¹⁰¹ U.S. Department of State, The Washington Naval Conference 1921-1922, "Çevrimiçi"

<https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/id/88313.htm> Erişim Tarihi: 24.04.2025

sonrasında kruvazör gemiler üzerine yeni bir silahlanma yarışı başlamış, taraflar 1927 ve 1930 yıllarında bu boşlukları kapatmak üzere yeniden müzakere masasına oturmuşlardır.¹⁰²

Dört Güç Antlaşması; ABD, Fransa, Britanya ve Japonya arasında imzalanmıştır. Bu antlaşmanın amacı gelecekte Doğu Asya'da çıkabilecek herhangi bir krizde, eyleme geçmeden önce karşılıklı müzakere yapılması konusundadır. 1902 tarihinde yapılan Britanya – Japonya İttifakı'na göre, ABD ile Japonya arasında bir anlaşmazlık çıkarsa, Britanya'nın Japonya'nın yanında savaşa girme zorunluluğu vardı ve 1. Dünya Savaşı sonrası Japonya'yı büyük bir askeri tehdit olarak gören ABD bu durumdan rahatsız olmaktaydı. Dört Güç Antlaşması yapılan Britanya - Japonya İttifakı'ndan doğan bu zorunluluğu ortadan kaldırmış ve gelecekteki olası anlaşmazlıkların istişare yoluyla çözümünü önermiştir.¹⁰³

Dokuz Güç Antlaşması, Washington Konferansı'nın son çok taraflı anlaşmasıdır. ABD, Britanya, Japonya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Portekiz ve Çin arasında imzalanan antlaşma ile imzacı devletler Çin'in toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı göstereceklerini taahhüt etmişlerdir. “Antlaşma, Japonya'nın Mançurya'daki hakimiyetini tanımakla birlikte, genel anlamda Çin'de eşit ticaret fırsatlarını savunmuştur. Çin de topraklarında yatırım yapmak isteyen ülkelere karşı ayrımcılık yapmayacağını beyan etmiştir. Ancak bu antlaşma da tıpkı Dört Güç Antlaşması gibi, bir ihlal durumunda yalnızca istişareyi öngörmekte; herhangi bir zorlayıcı yaptırım içermemekteydi.”¹⁰⁴

Çok taraflı antlaşmaların yanı sıra Washington Konferansı sırasında bazı ikili antlaşmalar da yapılmıştır. Japonya ile Çin arasında imzalanan Shandong Antlaşması ile, Japonya, Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanlardan almış olduğu bölgeyi ve demiryolu kontrolünü Çin'e geri vermeyi kabul etmiştir.¹⁰⁵ Ayrıca Japonya, Sibiry'a'dan askerlerini çekeceğini kabul etmiş ve ABD ile Japonya, Yap Adası'ndaki kablo ve radyo iletişimi konusunda eşit erişim anlaşması imzalamışlardır.¹⁰⁶

¹⁰² A.y.

¹⁰³ A.y.

¹⁰⁴ A.y.

¹⁰⁵ A.y.

¹⁰⁶ A.y.

Washington Konferansı'nda imzalanan tüm bu antlaşmalar, Pasifik'teki mevcut statükoyu korumayı amaçlamıştır.¹⁰⁷

Konferans her ne kadar kısa vadeli bir barış havası yaratsa da antlaşmaların hiçbirinde uygulama mekanizmaları veya denetim organları yer almaması nedeniyle uzun vadede birçok yapısal sorunu çözememiştir.¹⁰⁸ Aynı zamanda deniz silahsızlanmasına sınır getirmesine rağmen kara ve hava kuvvetleri için herhangi bir sınırlama getirilmemesi, özellikle Avrupa'da kara ordularının kontrolsüz şekilde büyümeye devam etmesine neden olmuştur.¹⁰⁹

Bunun yanı sıra, Japonya ve Almanya'nın 1930'larda agresif politikalar izlemeye başlaması, Washington Konferansı'nın uzun vadede uluslararası barışı sağlamada yetersiz kaldığını göstermiştir.¹¹⁰ Ancak yine de konferansın 1920'ler boyunca görece bir istikrar sağladığı ve silahsızlanma tartışmalarını uluslararası gündeme taşıdığı söylenebilir.¹¹¹

Washington Deniz Silahsızlanma Antlaşması sonucunda deniz silahlanmasına kısıtlamalar getirilmiş ancak bu kısıtlamalar yeteriz kalmıştır. Bunun nedeni olarak büyük gemilerin tonaj ve oranları bakımından sınırlama getirilirken küçük gemiler için herhangi bir sınırlama getirilmemiş olmasıdır. Bu durum antlaşmanın eksik bırakılan noktası olarak devletlerin küçük gemi inşa ederek silahlanmasının önüne geçemeyecektir.¹¹² İngiltere ve Japonya hızla küçük zırhlı çeşitli deniz araçları üretmeye hızla başlamış. ABD, ardından İngiltere ve Japonya deniz gücü ve silahlanması bakımından dünyanın en güçlü devletleri konumuna gelirken bu silahlanma yarışı, barış ortamını uzun süre sağlanamayacağının da göstergesi olarak görülmekteydi.¹¹³

2.3. Locarno Antlaşmaları

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın siyasi ve ekonomik dengesi altüst olmuş, kıta halkları barış arayışına yönelmiştir. Bu arayışın en somut adımlarından biri, 1925 yılında imzalanan Locarno Antlaşmaları olmuştur. Norman H. Davis'in aynı yıl kaleme aldığı makalesinde, bu paktların yalnızca diplomatik bir anlaşmadan ibaret

¹⁰⁷ A.y.

¹⁰⁸ Özyürek, A.e., s.21.

¹⁰⁹ Karabulut, A.e., s.30-31.

¹¹⁰ A.e., s.45.

¹¹¹ A.e., s.47.

¹¹² Özyürek, A.e., s.400.

¹¹³ A.y.

olmadığını, aynı zamanda silahsızlanmaya giden yolun da taşlarını döşediğini söylemektedir.¹¹⁴ Locarno Antlaşmaları, Davis'in ifadesiyle "siyasi bir milenyum" yaratmayacak olsa da dünya çapında kalıcı etkiler yaratabilecek bir dönüm noktasıdır.¹¹⁵ Bu antlaşmalar, özellikle savaşın getirdiği yıkımın ardından Avrupa devletlerinin artık savaşın ekonomik ve insani maliyetlerini daha net gördükleri bir dönemde ortaya çıkmıştır. Davis, bu antlaşmaların "savaş artık kârlı değil" anlayışına dayandığını ve bazı bölgelerde savaşın tamamen ortadan kaldırılması gerektiği fikrinin doğduğunu belirtmektedir.¹¹⁶

“Locarno Dönemi (1925-1930): Bu artan istikrar ve azalan gerginlik dönemidir ve iki savaş arası dönemin “altın yılları” olarak anlatılabilir. Bunun temel nedeniyse Fransa'nın verdiği ödünler sonucunda kısa bir süre için gerçekleşen Fransız-Alman yakınlaşmasıdır.”¹¹⁷

Locarno Antlaşmaları, barış ortamının tesis edilmesi ve güvenlik kaygılarının ortadan kaldırılması amacıyla Almanya, Fransa, İtalya ve Belçika arasında imzalanan antlaşmalardır. Fransa güvenlik kaygılarında İngiltere'den aradığı desteği bulamamasıyla birlikte farklı çözüm yolları arayışına girmiştir.¹¹⁸ Fransa Almanya'nın saldırıda bulunmasından korktuğu için Versailles düzenini korumaya çalışmakta ve Almanya'yı diplomatik ve ekonomik yollarla yıpratmaya çalışmaktadır. İngiltere'nin Cenevre Protokolünü onaylamaması Fransa'yı daha da tedirgin ederken 1923'te Almanya'nın Ruhr Bölgesi'ni işgal etmesi iki ülke arasındaki gerilimin son noktası olmuştur.¹¹⁹ Bu gerilimi sakinleştirmek amacıyla Almanya ve Fransa arasında 1925 yılında Locarno Antlaşması imzalanmıştır.¹²⁰

Locarno Antlaşmaları, 5-16 Ekim 1925'te İsviçre'nin Locarno şehrinde müzakere edilip Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya

¹¹⁴ Norman H. Davis, "The Locarno Pacts: Their Meaning to Europe and to America", **Current History** (1916-1940), Volume 23, No 3, 1925, s.316.

¹¹⁵ A.y.

¹¹⁶ Davis, A.e., s.316-317.

¹¹⁷ Oral sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, 26.b.s., Ankara, İmge Kitabevi, 2016, s.15.

¹¹⁸ Arıboğan, Ayman, Dedeoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, s.450.

¹¹⁹ Polat, A.e., s.1958.

¹²⁰ Berkan Güngör, Fatmanur Aksöz, "1929 Dünya İktisadi Krizi, Otoriterleşen Devletler ve Türkiye'ye Yansımaları", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1, 2021, s.19.

Hükümetlerinin temsilcilerinin savaştan kaçınmak ve barışçıl yollarla çözüm için bir araya gelerek çalışmalarının sonucudur.¹²¹

Locarno Antlaşması toplamda, yedi sözleşmeden ve Milletler Cemiyeti Misakının 16. Maddesi'ne ilişkin açıklayıcı bir resmi bildiriden oluşmaktaydı. Bu yedi sözleşme arasında en önemlisi Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Belçika ve İtalya arasında imzalanan Ren Bölgesi Güvenlik Paktı olmuştur. Ren bölgesi Güvenlik Antlaşması, Almanya, Fransa ve Belçika arasında imzalanmış olup aralarında yaşanan uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde diplomatik yolların kullanılmasını taahhüt eden bir içeriğe sahiptir. Ancak meşru müdafaa hakkının kullanılması durumunda savaşın tamamen yasaklanmamış olması bu antlaşmanın savaşı önlemek konusunda yetersiz kalacağını göstermektedir.¹²²

5 Ekim'de Locarno'da toplanan konferansa; Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı Austen Chamberlain, Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand, Belçika Dışişleri Bakanı Emile Vandervelde ve Almanya Dışişleri Bakanı Gustav Stresemann'ın yanı sıra Almanya Şansölyesi Dr. Luther ile İtalya temsilcisi Signor Sciajola da katılmıştır. Konferansın son günlerinde ise Çekoslovakya Dışişleri Bakanı Dr. Edward Benes ve Polonya Dışişleri Bakanı Kont Skrzynski de katılım sağlamıştır. İtalya Başbakanı ve aynı zamanda Dışişleri Bakanı olan Mussolini, İtalya'nın taraf olduğu antlaşmaları imzalamak üzere konferansın sonunda Locarno'ya gelmiştir. Mussolini'nin gelişi, İtalya'da gazetecilere yönelik kötü tutumu nedeniyle, birçok basın mensubunun katılmadığı sessiz bir protestoyla karşılanmıştır.¹²³

Locarno görüşmelerinin bir diğer amacı ise Almanya'nın Milletler Cemiyeti'ne girmesini sağlayarak batı bloğunu güçlendirmektir. Almanya'nın müttefik devletler ile ilişkilerini iyileştirmek Avrupa'da güvenli bir ortam tesis edilmesi açısından önem taşımaktadır.¹²⁴ Locarno Antlaşması, Almanya'nın batı sınırlarını tanıması açısından önemlidir. Bu sayede Fransa'nın güvenlik endişesi büyük oranda hallolmuştur.

¹²¹ Erkan Cevizliler, Ali Servet Öncü, "Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa Barışı İçin Önemli Bir Adım: Locarno Konferansı" **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9, 2013, s.15.

¹²² William Macdonald, "The Conference at Locarno", **Current History (1916-1940)**, Volume 23, No 3, 1925, s.321-322.

¹²³ A.e., s.321.

¹²⁴ Cevizliler, Öncü, A.e., s.15.

İngiltere'nin garantörlüğünde Londra'da imzalanarak kesinleştirilen Locarno Antlaşması'na göre Almanya'nın Fransa ve Belçika ile sınırları netleştirilmiştir. Ancak Polonya ve Çekoslovakya ile olan doğu sınırı konusunda kesin bir karara varılmamıştır.¹²⁵ Almanya, doğu sınırı konusunda güvence vermeyerek Versailles düzenini bir kere daha esneterek kendine hareket alanı sağlamıştır.¹²⁶ Yani düşünülenin aksine Versailles düzenini korumaktansa yıkımına yardım eden bir antlaşma olmuştur.¹²⁷ Aynı zamanda doğu sınırlarının belirsizliği SSCB'yi endişelendiren bir durum olmuştur.¹²⁸ Sovyet yönetimini rahatsız eden bir diğer durum ise bu antlaşma ile Almanya'nın batı bloğuna çekildiğini düşünmesiydi.¹²⁹ Ancak Almanya'nın batı merkezli bir politikadan kaçınması ve Polonya'ya karşı duyulan ortak düşmanlık SSCB ve Almanya arasında gerçekleştirilen gizli antlaşmalarla iki ülkenin yakın ilişkilerini korumalarını sağlamıştır.¹³⁰

Locarno Konferansı sonucunda Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere ve İtalya arasında Ren Bölgesi Güvenlik Antlaşması kabul edilirken Almanya ile Fransa, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya arasında ise teker teker tahkim sözleşmeleri yapılarak bir çözüm mekanizması oluşturulmaya çalışılmıştır.¹³¹

Antlaşmaların paraflandığı sırada gazeteciler tarafından bildirilen sahne, büyük bir uluslararası dramın anlamlı bir finali olarak nitelendirilmiştir. Dr. Stresemann, antlaşmayı paraflarken dönüp mevkidaşlarına –özellikle Briand'a– hitap ederek şöyle dedi:

“Dimdik ve sevinçle, Avrupa barışı adına bu büyük gelişmeyi selamlıyoruz. Bu antlaşmayı paraflamayı kabul ettik çünkü gerçek devletlerin ve halkların gelişiminin dostane komşuluk temelinde gerçekleşebileceğine inanıyoruz – ve bu

¹²⁵ Umut Bekcan, “Avrupa'nın “Altın Yılları” ve Sovyetler Birliği” **Rusya Araştırmaları Dergisi**, 2023, s.93. “Çevrimiçi” <https://gcris.pau.edu.tr/bitstream/11499/59074/1/tmp-70116ea8-7c3b-476b-87fc-8cac0bd1e123.7de0867e978e44e5b5ca0383c10f9cb2.pdf.pdf> Erişim Tarihi: 28.04.2025

¹²⁶ Merve Suna Özel Özcan, Lütfi Tutuş, “Nazi Almanyası'na Giden Süreci Yaratmak: Paris Barış Konferansı, Versailles Antlaşması ve Weimar Almanyası”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)**, Cilt 14, Sayı 27, 2022, s.287.

¹²⁷ Mehmet Sait Dilek, “Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 10, Sayı 37, 2013, s.147.

¹²⁸ Bekcan, A.e., s.99.

¹²⁹ Dilek, A.e., s.154.

¹³⁰ Dilek, A.e., s.155.

¹³¹ Cevizliler, Öncü, A.e., s.18.

gelişim en çok da geçmişte sürekli acı çekmiş olan Avrupa'nın kültürel devletleri için gereklidir.”

Briand ise, bir meslektaşının “kariyerinin en parlak konuşması” olarak nitelendirdiği şu sözlerle cevap verdi:

“Eğer burada sadece bir ya da birkaç antlaşma imzalamış olsaydık ve hepsi bu olsaydı, başarıdan söz etmek zor olurdu. Eğer bu eylem, yeni bir ruh hâlini yansıtmıyor, bir güven ve iş birliği çağının başlangıcı olmuyorsa, umduğumuz büyük sonuçları da doğuramaz. Locarno'dan yeni bir Avrupa doğmalıdır. Ülkelerimiz arasında hâlâ yüzeyde bazı sürtüşmeler, bazı hassasiyetler var. Bu antlaşma o yaralara merhem olmalıdır. Kalan sorunlarımız da artık ortadan kalkmalıdır.”

Adalet Sarayı önünde toplanan kalabalıklar, delegeler çıkarken uzun süre alkışladı. Bando gösterileri yapıldı, şehirde özel ışık gösterileri düzenlendi.¹³²

Locarno'da kabul edilen bu antlaşma ve sözleşmeler her ne kadar sevinçle ve umutla karşılansa da Avrupa'nın sorunları hala çözülmüş değildi. Fransa'nın güvenlik kaygısı azalmamakla birlikte gittikçe artmıştır. Almanya ise yeni düzene uyum sağlayamamış aynı zamanda milliyetçi hareketlerin hızlanmasıyla beklenen güven ortamının oluşmasını da engellemiştir. Bu nedenlerle antlaşma, silahsızlanma konusunda başarısızlığa uğramıştır.¹³³

Locarno Antlaşması Fransa ve Almanya arasında geçici bir denge kurarak gerilimi azaltsa da uzun vadede Versailles düzeninin bağlayıcılığı olmadığını göstermiştir.¹³⁴ “Böylece Milletler Cemiyeti'nin korumaya çalıştığı uluslararası barış ve güvenlik, ilk “sessiz” darbeyi yemiş oldu ve Almanya'ya doğu sınırları konusunda çekingen davranmayabileceği rahatlığını verdi.”¹³⁵

Avrupa diplomasisinin Lozan sonrası dönüşümünün bir parçası olarak konumlandırılan Locarno Antlaşması, Almanya'nın Milletler Cemiyeti'ne kabulünü de

¹³² Macdonald, A.e., s.323.

¹³³ Cevizliler, Öncü, A.e., s.33.

¹³⁴ Sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, s.34.

¹³⁵ A.y.

mümkün kılacak siyasi zemini hazırlamıştır.¹³⁶ Antlaşmanın en önemli çıktılarında biri, Almanya'nın diplomatik izolasyondan çıkmasıdır. Almanya, Locarno sayesinde suçlu statüsünden çıkarılarak Avrupa siyasetinin meşru bir aktörü hâline gelmiştir.¹³⁷ Bu durum, hem Almanya'nın iç siyasetine moral kazandırmış hem de Fransa'nın güvenlik endişelerini geçici de olsa hafifletmiştir.

Locarno'nun Avrupa'daki güç dengesini yeniden şekillendirdiği söylenebilir.¹³⁸ Kitching'e göre Locarno, silahsızlanma hedeflerine doğrudan katkı sunmamış, daha çok siyasi güvenlik mimarisini sağlamlaştırmıştır.¹³⁹

İngiltere'nin tarafsız hakem konumu Kitching'e göre, bu rolü üstlenerek Avrupa'daki statükoyu korumayı hedeflediği yönündeydi.¹⁴⁰ Fransa'nın garantörlük rolü ve Almanya'nın yeniden sisteme entegre edilmesiyle Avrupa'da görünürde bir denge oluşmuştur. Ancak bu dengenin kalıcı olmadığı ve Almanya'nın bu fırsatı ileride Nazi rejimiyle kötüye kullanacağı görülecektir.¹⁴¹

Locarno Antlaşmaları doğrudan bir silahsızlanma önermediği için, askeri gücün sınırlandırılmasında sınırlı etkiye sahiptir. Buna rağmen, Davies'in vurguladığı üzere Locarno süreci, uluslararası güven inşasına katkı sağlamış ve 1930'lardaki silahsızlanma kampanyaları için hukuki ve moral bir temel oluşturmuştur.¹⁴²

Norman H. Davis'e göre Locarno Antlaşmalarının en dikkat çekici özelliklerinden biri, geleneksel ulusal onur ve egemenlik söylemlerinin artık savaşın gerekçesi olarak kullanılmamasıdır.¹⁴³ Bu söylemlerin terk edilmesi, savaşın bir çözüm aracı olarak meşruiyetini kaybetmesi anlamına gelmektedir. Savaş, artık ulusal egemenliği koruyan değil, onu zedeleyen bir unsur olarak görülmektedir. Bu anlayış değişimi, doğal olarak silahsızlanmayı teşvik etmektedir. Artık devletler arasında doğrudan çatışma yerine, barışçıl çözüm yollarının benimsenmesi ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde

¹³⁶ Sheriff Ghali Ibrahim, Farouk Ibrahim Bibi-Farouk and Ntong Ekaete Aloysius, "Impact Of The Locarno Treaty On European Politics" **African Journal of Law, Political Research and Administration**, Volume 3, No 2, 2020, s.12.

¹³⁷ A.e., s.13-14.

¹³⁸ A.e., s.16.

¹³⁹ Kitching, **Britain and the problem of International Disarmament: 1919-1934**, s.12.

¹⁴⁰ Kitching, A.e., s.4.

¹⁴¹ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.16

¹⁴² Davies, **The Possibilities of Transnational Activism: The Campaign For Disarmament Between The Two World Wars**, s.135.

¹⁴³ Davis, A.e., s.319.

hareket edilmesi gerekmektedir. Davis'in ifadesiyle, Locarno'da yapılan anlaşmalar, klasik anlamda bir ittifak değil, karşılıklı anlayışa dayalı bir iş birliğidir.¹⁴⁴

Davis'in ileri sürdüğü bir diğer önemli tez, Avrupa'nın ekonomik olarak bir bütün halinde hareket etmesi gerekliliğidir. Silahsızlanma, bu sürecin temel bir ön koşuludur. Çünkü ortak ekonomik çıkarlar, savaş tehdidi altında sürdürülemez. Locarno Paktları, Avrupa'yı bir ekonomik birlik haline getirme potansiyeline sahipti ve Davis bu birliğin savaş ihtimalini ortadan kaldıracağını belirtir.¹⁴⁵

Locarno'nun barışçıl Avrupa idealinin erken ve kısa ömürlü bir denemesi olduğu söylenebilir. Almanya'nın 1936'da Ren Bölgesi'ni işgal ederek Locarno'yu fiilen geçersiz kılması, bu antlaşmanın sınırlı ve kırılgan doğasını ortaya koymuştur.¹⁴⁶ Buna rağmen, Locarno'nun çok taraflı diplomasiye katkısı ve hukuka dayalı güvenlik anlayışı, modern uluslararası ilişkiler açısından önemini korumaktadır.

I. Dünya Savaşı sonunda çizilen sınırların ulus-devlet modeli ile örtüşmemesi, yenenlerin, yenik devletler için öngördüğü ekonomik ve askeri yaptırımları uygulamaya koyması sağlam ve kalıcı bir barış için fazla iyimser olmamayı gerektiriyordu. Barışı korumak adına oluşturulan Milletler Cemiyeti gibi Locarno Antlaşması ve Kellog-Briand Paktı da savaşı önleyemedi.¹⁴⁷

¹⁴⁴ A.y.

¹⁴⁵ A.e., s.317.

¹⁴⁶ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.18.

¹⁴⁷ Şaduman Halıcı, "II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar'ın Yardımları", **Belgi Dergisi**, Sayı 9, 2015, s.1197.

İKİNCİ BÖLÜM

BRIAND- KELLOGG PAKTI

1. Paktın Oluşum Süreci

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya kamuoyu savaşın yıkıcı etkilerine tanıklık etmiş ve barışı koruma düşüncesi uluslararası siyasetin öncelikli gündem maddesi haline gelmiştir. Savaşın doğurduğu kitlesel kayıplar, ekonomik yıkım ve sosyal çöküş yalnızca savaşan ülkeleri değil, küresel sistemi de temelden sarsmıştır. Bu ortamda, devletler arasında savaşın bir politika aracı olmaktan çıkarılması gerektiği yönündeki görüşler giderek güçlenmiştir. Silahsızlanma, bu arayışın somut karşılığı olarak öne çıkmış hem ahlaki hem de stratejik bir zorunluluk olarak ele alınmıştır.¹

1919 Paris Barış Konferansı'ndan itibaren silahsızlanma fikri uluslararası hukuk belgelerine girmeye başlamış, Milletler Cemiyeti'nin temel ilkeleri arasında yer almıştır. Ancak bu dönemde silahsızlanma girişimleri çoğunlukla sembolik düzeyde kalmış ve büyük devletler arası güven eksikliği nedeniyle hayata geçirilememiştir. Buna rağmen, savaş sonrası dönemde barışçıl söylemlerin diplomatik dilde daha çok yer bulması, uluslararası kamuoyunda silahsızlanmanın ahlaki bir gereklilik olarak kabul edilmesini sağlamıştır.²

Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti, üyelerini savaşa başvurmama yükümlülüklerini kabul etmeye çağıran bir yeminle barışı güvence altına almayı amaçlamıştır. Bu tarihsel dönemde savaşın yalnızca sınırları aşan bir güvenlik sorunu değil, aynı zamanda hukukî bir mesele hâline gelmeye başlaması, savaş yasağı fikrini uluslararası topluluğun gündemine taşımıştır. O dönemde Milletler Cemiyeti çatısı altında barışın korunması için çeşitli girişimler başlatılmışsa da Milletler Cemiyeti, savaşın kesin yasaklandığı bir sistem sunamıyordu.³

1920'lerde özellikle ABD'de savaş karşıtı hareketler örgütlü hale gelmiş; Nicholas M. Butler ve James T. Shotwell gibi barış savunucuları, savaşın tamamen

¹ Robert H. Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, New Haven, Yale University Press, 1968, s.1.

² **A.e.**, s.2-3.

³ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.3.

yasaklanması için yoğun çaba göstermişlerdir.⁴ O dönemdeki pek çok girişim gibi Briand-Kellogg Paktı da 1921'den itibaren Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı gibi silahsızlanma çabalarıyla birlikte yürütülen barış diplomasisinin bir parçası sayılabilir.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, savaşın hukuk dışı bir eylem olarak tanımlanması için ABD'de gelişen pasifist hareketler⁵, basının rolü ve entelektüel çevrelerdeki savaş karşıtı tartışmalar da silahsızlanma düşüncesinin meşruiyet kazanmasında etkili olmuştur. Özellikle ABD'de savaş karşıtı kamuoyunun etkisi, Amerikan siyasetinde belirleyici olmuş ve bu durum, ilerleyen yıllarda Briand-Kellogg Paktı'nın oluşmasında önemli bir toplumsal dayanak oluşturmuştur.⁶

Briand-Kellogg Paktı, 20. yüzyılın ilk büyük küresel savaşından sonra barışı sağlama arayışlarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu paktın oluşum süreci, yalnızca hukuki bir metnin hazırlanması değil, aynı zamanda dünya siyasetine yön verecek yeni bir zihniyetin şekillenmesi anlamına gelir.⁷ Uluslararası çatışmaların çözümünde savaşın dışlanması gerektiği yönündeki eğilim, özellikle savaşın yıkıcı sonuçlarını yaşamış devletlerde güçlü bir motivasyon yaratmıştır.⁸

Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Versailles Antlaşması düzeni, savaşın tekrarlanmaması amacıyla bir dizi askeri ve diplomatik sınırlama getirmiştir.⁹ Ancak bu düzenin yarattığı güvenlik mimarisi, devletlerin egemenlik algılarını sınırladığı için özellikle Almanya'da büyük rahatsızlıklara yol açmıştır.¹⁰ Bu dönemde Fransa, Almanya'nın ileride intikam güdüsüyle yeni bir savaşa kalkışabileceği korkusuyla, barışı hukuken güçlendirecek girişimlere öncülük etme arayışına girmiştir.¹¹

5 Haziran 1926'da The New York Times gazetesinde yayınlanan haber bu durumu doğrular niteliktedir:

⁴ U.S. Department of State, Office of the Historian, "The Kellogg-Briand Pact, 1928", **Milestones in the History of U.S. Foreign Relations**, "Çevrimiçi" <https://history.state.gov/milestones/1921-1936/kellogg> Erişim Tarihi: 24.04.2025.

⁵ Kammerhofer, A.e., s.2.

⁶ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.3-4.

⁷ A.e., s.102.

⁸ Simon Jackson, Alanna O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, New York, Routledge, 2018, s.63.

⁹ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.12.

¹⁰ Polat, A.e., s.16.

¹¹ Kammerhofer, A.e., s. 3

Fransa Dışışleri Bakanı Aristide Briand bugün Amerika Birleşik Devletleri Dışışleri Bakanı Frank B. Kellogg'a, savaşın bir ulusal politika aracı olarak kullanılmasını yasaklayan bir anlaşma yapılması yönündeki önerisini resmi olarak yineledi. Briand, Amerikan halkının ve hükümetinin savaşa karşı duyduğu tepkiyi ve barışı koruma kararlılığını övdü.

Briand'ın mektubu, Paris'te hem diplomatik çevrelerde hem de basında geniş yankı uyandırdı. Bu teklifin, Fransa'nın yalnızca Avrupa'da değil, dünya genelinde barışı sağlama yönündeki isteğini gösterdiği ifade edildi.

Briand'ın önerisi, herhangi bir ülkenin diğerine karşı savaş ilan etmesini yasa dışı sayan bir çok taraflı anlaşma çerçevesinde şekillenecek. Bu anlaşmanın, yalnızca Fransa ve Amerika arasında değil, diğer büyük devletlerin de katılımıyla yapılması öngörülüyor.¹²

Fransa Dışışleri Bakanı Aristide Briand, 1927 yılında ABD'ye yaptığı öneride, iki ülke arasında bir saldırmazlık antlaşması imzalanmasını önermiştir.¹³ Briand'ın temel motivasyonu, Fransa'nın Almanya'ya karşı güvenlik arayışını hukuki bir zeminle desteklemektir.¹⁴ Aynı zamanda bu öneri, Fransız kamuoyunun savaş korkusu üzerine inşa ettiği barış idealizmini de diplomatik düzleme taşımayı amaçlamıştır.¹⁵

Fransız Dışışleri Bakanı Aristide Briand'ın 6 Nisan 1927'deki basın açıklamasıyla başlayan silahsızlanma çabaları süreci, ABD Dışışleri Bakanı Frank B. Kellogg'un 28 Aralık 1927'de önerdiği çok taraflı formülle yeni bir boyut kazanmış ve sonuçta Avrupa başta olmak üzere tüm dünya ülkelerini kapsayan evrensel bir savaş yasağı hedeflenmiştir.¹⁶

1927 yılında Fransa Dışışleri Bakanı Aristide Briand, Fransa'nın Avrupa'daki konumunu belirginleştirmek amacıyla ABD ve Fransa arasında bir silahsızlanma

¹² **The New York Times**, "Locarno Ratified By French Senate", 05.06.1926, s.5.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1926/06/05/104208298.html?pageNumber=5>

¹³ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.106.

¹⁴ Julie M. Bunck, Michael R. Fowler, "The Kellogg-Briand Pact: A Reappraisal", **Tulane Journal of International and Comparative Law**, Volume 27, No 229, 2019, s.231.

¹⁵ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.64.

¹⁶ Kammerhofer, A.e., s.2.

anlaşması yapılmasını önermiştir. ABD Dışışleri bakanı Kellogg bu talebe savaşı yasaklayan bir antlaşmanın çok taraflı olmasının daha doğru olacağını belirterek yanıt vermiş ve daha kapsamlı bir silahsızlanma antlaşması önermiştir. Bu doğrultuda 1928 yılında imzalanacak olan Briand- Kellogg Pakti'na daha sonra başka devletler de katılarak uluslararası barışın tesisi için çalışmalar yapılmıştır.¹⁷

Paris'te doğan Kellogg Pakti'nın asıl fikri Kolombiya Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler Profesörü James T. Shotwell'den çıkmıştır. İlk öneri, Fransa ile ABD arasında savaşı yasaklayan bir antlaşma yapılmasıydı ancak ABD Dışışleri Bakanlığı, bu teklifin sadece Fransa ve ABD ile sınırlı kalmaması gerektiğini öne sürdü. Fransız hükümeti bu durumdan tedirgin oldu. ABD ile aralarındaki savaşı yasaklamak kolaydı ama konu Avrupa'ya gelince iş hassaslaştı. Fransa bu noktada Milletler Cemiyeti'nin çözemediği bir sorun ya da sınırlarını ihlal eden bir durumda savaşı haklarını korumak istemekteydi.¹⁸ Fransa savaşın uluslararası politika aracı olarak yasaklanmasını öneren antlaşmanın yalnızca saldırgan savaşlarla sınırlı kalmasını istemekteydi. Amerika Birleşik Devletleri ise antlaşmanın tüm savaş türlerini kapsamamasını ve bu yükümlülüğün devletlerce çok taraflı bir temelde üstlenilmesini arzulamaktaydı.¹⁹ Fransa'nın bu çekincelerine rağmen Kellogg'un ilk aşamada teklif sunduğu İngiltere, Almanya, İtalya ve Japonya'nın yanı sıra 1928 yılına kadar pakta imza atan devletlerin sayısı elli beşe kadar ulaşmıştır.²⁰

ABD'nin neden sadece saldırgan savaşları yasaklamak ile yetinmediği konusuna ise Dışışleri Bakanı Kellogg'un 15 Mart 1928'de yaptığı bir konuşma ışık tutmaktadır: "Bir savaş karşıtı antlaşmanın sadece saldırgan savaşlarla sınırlanmasına karşı çıkmamın nedeni, dünya barışı idealinin herhangi bir şekilde sınırlandırılmasına karşı duyduğum gerçek isteksizlik ve 'saldırganlık' kavramına dair tatmin edici bir tanımın yokluğudur."²¹

Dr. Charles Clayton Morrison o dönemlerde şu sözleri söylemiştir: Bay Kellogg, savaşın reddedilmesine dayalı genel bir antlaşma önerdiğinde yepyeni

¹⁷ Sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, s.38-39.

¹⁸ Salvador De Madariaga, S. "The Kellogg Pact", **The Virginia Quarterly Review**, Volume 5, No 2, 1929, s.1-2.

¹⁹ **The New York Times**, "Prepares Reply To Briand: Kellogg Draws Up Answer to Note on Outlawing War", 17.02.1928, s.25.

²⁰ <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/02/17/91476230.html?pageNumber=25>

²⁰ Sönmezoglu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, s.172.

²¹ Slosson, A.e., s.5.

bir fikir ortaya attı. Bu fikir, Amerikan barış düşüncesinde bazı çevrelerde filizlenmişti ama Avrupa için tamamen yeniydi. Amerika, barış ve savaş arasındaki ayrımı açık ve sade bir dille ortaya koydu ve barışı seçti. Bu da savaşın sonu demektir. Eğer İsa aramızda olsaydı şöyle derdi: ‘Şeytanın gökten yıldırım gibi düşüşünü görüyorum.’ ... Bugün barışın doğum günüdür. Gerçek anlamda bir barış hareketi ancak şimdi başlamıştır.²²

16 Nisan 1932’de New York Times’da yayınlanan haber ise dönemin dinamiklerini şu şekilde yorumlamaktadır:

Fransızlar, güvenliğin silahsızlanma için temel teşkil ettiğini ve bir uluslararası güvenlik sisteminin kurulmasını talep etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve diğer bazı ülkeler ise güvenliğin, silahsızlanmanın gerçekleşmesinin bir sonucu olduğunu savunur. Bu ülkeler, saldırganlık savaşlarının ortadan kaldırılmasını ve uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yollardan çözülmesini önermektedir.

Amerika’daki kamuoyu, savaşın kaldırılmasına yönelik çabaları kuvvetle desteklemektedir. Ancak bu destek, savaşa karşı olmanın ötesine geçmeli, aynı zamanda etkin yöntemler ve kurumlarla desteklenmelidir.

Amerika Birleşik Devletleri’nin Milletler Cemiyeti’ne katılmaması, dünya barışını desteklemede sınırlayıcı bir faktördür. Ancak Briand-Kellogg Paktı sayesinde ABD, uluslararası barış yapılarında önemli bir rol oynayabilmektedir.

Bu pakt, savaşın bir ulusal politika aracı olarak kullanılmasını yasaklamaktadır. Ancak antlaşmanın etkili olabilmesi için, şu iki noktada güçlendirilmesi gerekmektedir:

1. Ekonomik Yaptırımlar – Saldırgan ülkelere karşı uygulanacak ekonomik yaptırımların mekanizmaları açıkça tanımlanmalıdır.
2. Ortak Eylem – Paktı imzalayan devletlerin barışı tehdit eden durumlara karşı birlikte hareket edeceklerine dair açık bir taahhüt olmalıdır.

²² De Madariaga, A.e., s.1.

Amerika, bu paktın başlatıcısı olarak liderlik konumundadır. Söz konusu öneriler, antlaşmanın ruhuna uygundur ve uygulandığı takdirde, savaşın engellenmesi adına büyük bir adım atılmış olur.²³

1920'lerin sonlarında savaş karşıtı hareketler, özellikle ABD'de kamuoyunu derinden etkilemiş ve siyasiler üzerinde baskı kurmuştur.²⁴ Barış hareketlerinin desteklediği gazeteler, Briand'ın önerisinin genişletilerek tüm büyük güçlerce imzalanması gerektiğini savunmuştur.²⁵ Bunun yanında Fransa'daki Le Temps gazetesi gibi yayın organları, bu paktın bir barış anayasası olabileceğini öne sürmüştür; Briand'ın çağrısına ahlaki bir destek sağlamıştır.²⁶

Paktın metninin hazırlanmasında, Milletler Cemiyeti Misakı ve Versailles sistemiyle çelişmemesi büyük önem taşımıştır.²⁷ Aynı zamanda Monroe Doktrini gibi bölgesel stratejik belgelerle uyumluluk da dikkate alınmıştır.²⁸ Bu nedenle metin sade, kısa ve yorumlara açık şekilde formüle edilmiştir.²⁹

Almanya, paktın çok taraflı hâle gelmesini olumlu karşılarsa da Versailles düzeniyle çelişip çelişmeyeceğini dikkatle takip etmiştir.³⁰ Berlin yönetimi, bu pakt aracılığıyla uluslararası sistemde daha meşru bir pozisyona geçmeyi umut etmiş, barışa olan bağlılığını kanıtlamak istemiştir.³¹

Briand-Kellogg Paktı'nın oluşum süreci, salt diplomatik müzakerelerle sınırlı kalmamış; aynı zamanda kamuoyu, basın, stratejik dengeler ve hukuki normların ortak etkisiyle şekillenmiştir.³² Paktın idealist yapısı, bu çok katmanlı sürecin sonucudur,

²³ Evans Clark, "The Briand-Kellogg Treaty: Proposals to Strengthen It So as to Prevent War and Facilitate Disarmament", *The New York Times*, 16.04.1932, s.14.

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1932/04/16/100717137.html?pageNumber=14>.

²⁴ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.113.

²⁵ Jackson, O'malley, *The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations*, s.66.

²⁶ Polat, A.e., s.18.

²⁷ A.e., s.19.

²⁸ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.116.

²⁹ Jackson, O'malley, *The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations*, s.67.

³⁰ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.14.

³¹ Bunck, Fowler, A.e., s.235.

³² Kammerhofer, A.e., s.7.

devletlerin savaş aracını terk etmesi yönünde hukuki ve ahlaki bir yükümlülük oluşturma amacı taşımaktadır.³³

2. İmzacı Devletler ve Diplomatik Görüşmeler

Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand'ın 1927 yılında ABD'ye yönelttiği barış antlaşması önerisi, başlangıçta iki ülke arasında dostane ilişkileri pekiştirme amacı taşıyordu. Ancak Kellogg, bu öneriyi çok daha büyük bir uluslararası fırsata dönüştürmeyi başardı. Ferrell'in detaylı şekilde aktardığına göre, Kellogg, öneriyi yalnızca ikili bir anlaşma olarak değil, dünya çapında bir barış çağrısına dönüştürmek istemiştir.³⁴ Bu diplomatik manevra, savaşın dış politika aracı olmaktan çıkarılması hedefini evrensel bir prensip haline getirmiştir.

Briand-Kellogg Paktı'nın yalnızca bir ideal değil, diplomatik bir uzlaşma ürünü olarak hayata geçebilmesi, imzacı devletler arasında yürütülen yoğun ve çok katmanlı diplomatik görüşmelerin sonucudur.³⁵ Bu süreçte aktörlerin ulusal çıkarları, güvenlik endişeleri ve kamuoyuna yönelik stratejileri belirleyici olmuş; pakt, çok taraflı bir antlaşmaya dönüşmeden önce kapsamlı müzakerelerden geçmiştir.³⁶

Amerika Birleşik Devletleri, paktın mimarlarından biri olmasına rağmen, Avrupa'nın siyasal dinamiklerinden uzak kalma arzusu ile idealist barış hedefleri arasında bocalamıştır.³⁷ Dışişleri Bakanı Kellogg'un çok taraflılık önerisi, ABD'nin savaş sonrası uluslararası alana geri dönüşünün barış eksenli olması gerektiği düşüncesine dayanıyordu.³⁸

Washington'da yürütülen iç siyasi tartışmalar, özellikle Senatör Borah'ın paktın Monroe Doktrini ile çelişmemesi gerektiği yönündeki ısrarıyla şekillendi.³⁹ Bu nedenle ABD, müzakereler boyunca doktrinsel çıkarlarını hukuki çekincelerle güvence altına alacak diplomatik bir dil arayışında oldu.⁴⁰

³³ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.118.

³⁴ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.16-18.

³⁵ Ferrell, *A.e.*, s.102.

³⁶ Bunck, Fowler, *A.e.*, s.232.

³⁷ Kammerhofer, *A.e.*, s.2.

³⁸ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.109.

³⁹ Bunck, Fowler, *A.e.*, s.235.

⁴⁰ Lesaffer, *Max Planck Encyclopedie of Public International Law*, s.10.

Balkan devletlerinin önde gelen gazeteleri arasında yalnızca Bulgar basını, savaşın yasaklanmasına dair görüşmelerde Fransız Dışişleri Bakanı Briand'a karşı, ABD Dışişleri Bakanı Kellogg'u desteklemektedir. Sofya basınında bu mesele şu öncülle ele alınmaktadır:

"Eğer Kellogg'un savaş yasağına dair uluslararası sözleşmesi yürürlüğe girerse, Briand'ın önerdiği çifte antlaşmalara gerek kalmayacaktır."

Bulgar basını, Milletler Cemiyeti'nin "saldırıya karşı savunma savaşı meşrudur" ilkesini dikkate alarak, eğer saldırgan savaş yasaklanırsa zaten savunma savaşının gerekçesinin de ortadan kalkacağını savunmaktadır.⁴¹

Almanya tarafından paktı imzalayan hükümetlerin çağırılması, dünya kamuoyuna yönelik önemli bir adım olarak değerlendirilmekteydi. Almanya'nın bu isteği, büyük ölçüde İngiltere'nin son zamanlardaki tutumundan da etkilenmekle birlikte, Almanya'nın Milletler Cemiyeti'ne geri dönüşü ve silahsızlanma konularında yapılan öneriler Berlin'de olumlu yankı bulmuştur. Hitler resmi olarak dile getirmiş olmasa dahi Alman yetkililer tarafından Almanya'nın böyle bir silahsızlanma konferansına katılmaya açık olduğu ve savaşın önlenmesi konusunda barışçıl ve yapıcı bir tutum takınacağı öngörülmektedir.⁴²

Briand-Kellogg Paktı, Fransa açısından Versailles sonrası güvensizlik ortamında Almanya'nın saldırganlığını sınırlayabilecek hukuki bir araç olarak görülmekteydi.⁴³ Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand'ın başlattığı girişim, Fransa'nın Almanya'dan gelebilecek olası bir sınır ihlalinin engellemek için diplomatik önlem alma çabasının yansımasıydı.⁴⁴

Paris'teki diplomatik notalarda, Fransa'nın önce ikili bir pakt önerdiği, ancak Kellogg'un bu öneriyi reddederek çok taraflılıkta ısrar ettiği belgelenmiştir.⁴⁵ Fransız

⁴¹ **The New York Times**, "Bulgar Press Favors Kellogg Peace Plan: Alone of Balkan Newspapers, It Sides With Secretary Against M. Briand" 12.02.1928, s.62. <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/02/12/95552304.html?pageNumber=62>

⁴² **The New York Times**, "Anti-War Parley Sought By Berlin: Germany Urges Signatories of the Kellogg-Briand Pact to Meet to End Growing Fear" 20.06.1934, s.8. <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1934/06/20/94542593.html?pageNumber=8>

⁴³ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.65.

⁴⁴ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.12.

⁴⁵ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.111.

tarafı başlangıçta bu yaklaşımı güvensizlikle karşılamış, ancak Locarno ile güvenlik garantisi alan bir Almanya ile ortak zeminde buluşmaya çalışmıştır.⁴⁶

Birleşik Krallık, pakt sürecine katılımında temkinli bir diplomasi izlemiş, Fransa ile Almanya arasında tampon görevi üstlenmiştir.⁴⁷ Londra yönetimi, savaşı reddetmenin yanında, kendi küresel çıkarlarının zedelenmemesini de güvence altına almak istemiştir.⁴⁸

İngiltere'nin pakt müzakerelerinde yer alan temsilcileri, çekincelerin diplomatik dille beyan edilmesini savunmuş ve özellikle donanma kapasitesi ile ilgili konularda dikkatli bir denge kurmaya çalışmışlardır.⁴⁹

Almanya'nın pakt sürecine katılması, Versailles Antlaşması ile üstlendiği sorumluluklardan kurtulmak ve Milletler Cemiyeti'ne katılma fırsatını değerlendirmek amacıyla şekillenmiştir.⁵⁰ Alman tarafı, savaş yasağını kabul ederek uluslararası sistemde meşru bir aktör olma fırsatı aramıştır.⁵¹

Berlin'de yapılan iç yazışmalarda, paktın yalnızca Batı sınırlarını güvence altına aldığı, ancak Polonya ve Çekoslovakya gibi doğu komşulara karşı esneklik sağladığı yorumu yapılmıştır.⁵²

Briand tarafından imzalanmış bir nota 18 Ekim 1931'de Çin hükümetine Fransa tarafından teslim edilmiştir. Bu not, Japonya ve Çin'in dikkatini Briand-Kellogg savaş karşıtı paktına çekmeyi amaçlamaktadır. Çin'in paktı ilk uygulayan ülke olması Mançurya krizini ne kadar ciddiye aldığını ve savaşın önlenmesine yönelik kararlılıklarını gösterdiğini belirtmektedir. Paktın diğer imzacı üyelerinin de Japonya ve Çin'e benzer notalar göndermekte oldukları anlaşılmıştır.⁵³

⁴⁶ Polat, A.e., s.19.

⁴⁷ Bunck, Fowler, A.e., s.236.

⁴⁸ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.11.

⁴⁹ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.117.

⁵⁰ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.16.

⁵¹ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.66.

⁵² Bunck, Fowler, A.e., s.237.

⁵³ **The New York Times**, "China Gets Note From France, First to Invoke Kellogg Pact", 19.10.1931, s.1.

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1931/10/19/94246528.html?pageNumber=1>

Japonya'nın paktı imzalaması, Asya'daki güç dengesini etkileyen önemli bir adımdı. Tokyo hükümeti, paktın barışçıl yapısını desteklerken, aynı zamanda kendi bölgesel çıkarlarını da koruyacak çekinceler ekletmeye çalıştı.⁵⁴ İç politik tartışmalar ise farklı yönde seyretmiştir. Parlamenter Ozaki Yukio gibi bazı Japon milliyetçileri, paktın imparatorun adına duyurulmasının ulusal egemenliğin ihlali olduğuna vurgu yaparak muhalefet etmişlerdir. Ozaki ve benzerlerine göre halk iradesiyle imparatorun iradesi çatışmakta ve pakt bir tür dış müdahale sayılmaktaydı.⁵⁵ Japonya'nın paktı desteklemesi, Çin üzerindeki baskılarını azaltma çabası olarak değil, uluslararası arenada prestij kazanma stratejisi olarak değerlendirilmektedir.⁵⁶

Polonya ve Çekoslovakya gibi doğu devletleri, Fransa ile ittifak ilişkilerine sahip olmaları sebebiyle pakt sürecine dahil edilmiştir. Ancak bu ülkelerin güvenlik beklentileri ile Batı Avrupa'nın diplomatik öncelikleri örtüşmemektedir.⁵⁷ Polonya, Almanya'nın Doğu'ya karşı çekince beyan etmesine karşı çıkmış, bu durum müzakerelerde diplomatik gerilim yaratmıştır.⁵⁸

Latin Amerika ülkeleri, ABD'nin yönlendirmesiyle pakt sürecine katılmış, böylece Batı Yarım Küre'nin tamamı savaş karşıtı bir norm etrafında bütünleşmiştir.⁵⁹ Brezilya, Arjantin ve Meksika'nın kısa sürede paktı imzalaması, Monroe Doktrini bağlamında yorumlanmıştır.⁶⁰

Bu katılımın diplomatik etkisi, savaş karşıtlığının yalnızca Avrupa değil, küresel bir norm hâline gelmesi yönündeki stratejiye hizmet etmiştir.⁶¹

Briand-Kellogg Paktı'nın 15 ülke tarafından imzalanması ve kısa sürede 63 ülkeye ulaşması, diplomaside örneğine az rastlanan bir genişleme modeline işaret etmektedir.⁶²

⁵⁴ Kammerhofer, A.e., s.7.

⁵⁵ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.186.

⁵⁶ Bunck, Fowler, A.e., s.238.

⁵⁷ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.16.

⁵⁸ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.69.

⁵⁹ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.127.

⁶⁰ Kammerhofer, A.e., s.9.

⁶¹ Bunck, Fowler, A.e., s.240.

⁶² Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.14.

Diplomasideki çok taraflılık, savaş yasağının bireysel değil, kolektif bir sorumluluk olarak görülmesini sağlamıştır.⁶³

Her ülkenin farklı çekince beyan etmiş olması, metnin uygulama alanını tartışmalı hâle getirir de bu diplomatik çeşitlilik, paktın evrensel karakterini zedelememiştir.⁶⁴ Diğer yandan Almanya, İtalya gibi güç odakları başlangıçta kâğıt üzerinde imza atmış, ancak 1930'lu yıllarda bu normlara karşı gelmişlerdir. Özetle, pakta devletlerin tutumu, ulusal güvenlik beklentileri ve politik eğilimlere göre farklılık göstermiş; bazı hükümetler paktı idealist bir meşruiyet hamlesi olarak görürken diğerleri onu gerçeklikten uzak bulan eleştirilerle karşılaşmıştır.⁶⁵

Briand-Kellogg Paktı'nın çok taraflı diplomatik görüşmelerle şekillenmiş olması, onun yalnızca bir hukuk metni değil, küresel bir barış vizyonu taşıyan siyasi belge olmasını sağlamıştır.⁶⁶ İmzacı devletler arasındaki diplomatik denge, çıkar uyuşmazlıklarına rağmen savaşın evrensel olarak reddedilmesine olanak tanımış; böylece pakt, modern uluslararası hukukun savaş yasağı normunun kurucu belgesi hâline gelmiştir.⁶⁷

Sonuç olarak, ABD'nin silahsızlanma konusundaki yaklaşımı, dönemin diğer büyük güçlerinden farklı olarak, doğrudan askeri düzenlemeler yerine hukuki çerçevede barışı sağlamaya odaklanmıştır. Kellogg'un diplomatik vizyonu ve sabırlı müzakereleri sayesinde paktın yalnızca Fransa ile sınırlı kalmayıp çok taraflı bir anlaşmaya dönüşmesi sağlanmıştır. Bu durum, ABD'nin küresel barış arayışındaki rolünü tarihsel olarak da anlamlı kılmıştır.⁶⁸

3. Paktın Maddeleri ve Hedefleri

Briand-Kellogg Paktı, savaşın uluslararası düzeyde bir çözüm yöntemi olarak reddedilmesini amaçlayan, idealist fakat önemli sonuçlar doğuran bir hukuki girişimdir.⁶⁹

⁶³ Polat, A.e., s.22.

⁶⁴ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.130.

⁶⁵ U.S. Department of State, Office of the Historian, "The Kellogg-Briand Pact, 1928", **Milestones in the History of U.S. Foreign Relations**, "Çevrimiçi" <https://history.state.gov/milestones/1921-1936/kellogg> Erişim Tarihi: 24.04.2025

⁶⁶ Bunck, Fowler, A.e., s.243.

⁶⁷ Kammerhofer, A.e., s.11.

⁶⁸ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.24-26.

⁶⁹ Kammerhofer, A.e., s.3.

Paktın maddeleri, savaş yasağını yalnızca etik bir beyan değil, aynı zamanda devletlerarası ilişkilerde bağlayıcı bir norm hâline getirmeyi hedeflemiştir.⁷⁰ Bu çerçevede pakt, hem biçimsel olarak kısa ve sade bir metin sunmuş hem de küresel bir güvenlik rejiminin öncüsü olmuştur.⁷¹

Briand-Kellogg Paktı'nın metni kısa ve son derece net biçimde formüle edilmiştir. Anlaşmanın en dikkat çeken yönü, savaşın yalnızca belirli durumlarda değil, tüm şekilleriyle ulusal politika aracı olarak reddedilmesidir. Bu, daha önceki uluslararası belgelerden ayrılan temel farktır. Randall Lesaffer'a göre, bu tanım, savaşın uluslararası ilişkilerde meşru bir yöntem olmaktan çıkarılması açısından devrimsel niteliktedir.⁷²

Versailles Antlaşması tam 440 madde içermektedir; buna karşın Kellogg Antlaşması yalnızca üç maddeye sahiptir. 1919'da Versailles ile tesis edilmeye çalışılan barış ortamı, Almanya ve müttefiklerine zorla kabul ettirilen, galipler tarafından mağlup taraflar adına yapılan bir barış olduğu söylenebilir. 1928 Briand-Kellogg Paktı barışı ise Almanya'nın İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri ile eşit düzlemde müzakere ettiği bir barıştır.⁷³

Versailles barışı, çok sayıda sorunun pratik ve ayrıntılı olarak çözüme kavuşturulmasını amaçlarken, barışın teminatı olarak karmaşık olarak inşa edilmiş bir Milletler Cemiyeti içermektedir. 1928 barışı ise ne bir mekanizma ne yaptırım ne de uygulama hükümleri içermektedir. Tarihte bu kadar önemli olup da bu denli kısa ve sade başka bir diplomatik belge yoktur.⁷⁴

MADDE I

Yüksek Akit Taraflar, kendi halkları adına, uluslararası uyuşmazlıkların çözümü için savaşa başvurulmasını kınadıklarını ve bunu, birbirleriyle olan ilişkilerinde ulusal politikanın bir aracı olarak reddettiklerini açıkça ilan ederler.

MADDE II

⁷⁰ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.10.

⁷¹ Bunck, Fowler, A.e., s.234.

⁷² Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.14.

⁷³ Preston W. Slosson "The Meaning of the Kellogg-Briand Treaty", **Current History (1916-1940)**, Volume 30, No 1, 1929, s.4.

⁷⁴ A.y.

Yüksek Sözleşmeciler Taraflar, aralarında doğabilecek her türlü uyuşmazlık veya ihtilafın, her ne mahiyette veya hangi kaynaktan olursa olsun, çözümünün veya hallinin ancak barışçıl yollarla aranması hususunda mutabıktırlar.

MADDE III

İşbu Antlaşma, Önsözde adı geçen Yüksek Akit Taraflarca kendi anayasal gereklerine uygun olarak onaylanacak ve tüm onay belgelerinin Washington'a tevdi edilmesiyle aralarında yürürlüğe girecektir.

Bu Antlaşma, önceki paragrafta belirtildiği şekilde yürürlüğe girdiğinde, dünyadaki diğer tüm Güçlerin katılımı için gerekli olduğu sürece açık kalacaktır. Bir Gücün katılımını kanıtlayan her belge Washington'a tevdi edilecek ve Antlaşma, bu tevdiden hemen sonra, bu şekilde katılan Güç ile taraf olan diğer Güçler arasında yürürlüğe girecektir.

Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, Önsözde adı geçen her Hükümete ve bu Antlaşmaya sonradan katılan her Hükümete, Antlaşmanın ve her onay veya katılım belgesinin onaylı bir kopyasını sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, her onay veya katılım belgesinin kendisine teslim edilmesi üzerine bu Hükümetlere derhal telgrafla bildirimde bulunmakla yükümlüdür.⁷⁵

Paktın birinci maddesi, taraf devletlerin savaş yöntemine başvurmayı resmî olarak reddettiklerini beyan etmektedir.⁷⁶ Bu madde, savaş bir devletin iradesine bağlı hak olmaktan çıkararak, ahlaki ve hukuki açıdan dışlanması gereken bir davranış biçimi olarak tanımlar.⁷⁷ Bu bağlamda savaş, ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi için meşru bir yol olmaktan çıkarılmıştır.⁷⁸

Birinci maddeye göre taraflar, savaşın uluslararası ihtilafların çözümünde bir araç olarak kullanılmasını kınamakta ve bunu ulusal politika aracı olarak reddetmektedir. Buradaki dilin “yasaklamak” yerine “kınamak” ve “reddetmek” gibi ifadelerle sınırlı

⁷⁵ The Avalon Project, “Kellogg-Briand Pact, 1928”, **Yale Law School, Lillian Goldman Law Library**, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp Erişim Tarihi: 16.07.2025.

⁷⁶ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.112.

⁷⁷ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.65.

⁷⁸ Kammerhofer, A.e., s.5

kalması, paktın yalnızca moral bir metin olduğu yönünde bazı eleştiriler doğursa da çoğunluk görüşü bu hükmün hukuken bağlayıcı olduğu yönündedir.⁷⁹

Paktın ikinci maddesi, taraf devletleri aralarındaki tüm anlaşmazlıkları yalnızca barışçıl yollarla çözmeye çağırmaktadır.⁸⁰ Bu madde, devletlerarası tahkim, müzakere ve diplomasi yöntemlerini savaşın yerine koymayı önermekte ve bu yöntemlerin kullanımı konusunda açık bir yükümlülük getirmektedir.⁸¹ Özellikle Fransa ve İngiltere gibi ülkeler, bu maddeyi Milletler Cemiyeti'nin ilkeleriyle uyumlu bir düzenleyici norm olarak yorumlamışlardır.⁸² Bu madde ilk bakışta ilk maddeye göre daha güçlü görünse de metindeki yalnızca barışçıl çözüm yollarını aramak ifadesi, çözüm yolları tükenirse başka yolların meşrulaşabileceği gibi yorumlara da açık kapı bırakmaktadır.⁸³

Paktın üçüncü maddesi, antlaşmanın yürürlüğe girmesi ve yeni devletlerin katılım koşullarını düzenler.⁸⁴ Bu madde, onayların Washington'da saklanmasını ve paktın açık katılım sistemine tabi olmasını öngörmektedir.⁸⁵ Böylece antlaşma, yalnızca kurucu devletlerle sınırlı kalmamış, evrensel düzeyde açık bir normatif belge hâline getirilmiştir.⁸⁶

Bu maddeler görünüşte basit olsa da uluslararası hukuku kökten dönüştüren bir yapıdadır. Çünkü savaş artık bir araç değil, bir suç unsuru olarak tanımlanmaya başlamıştır.⁸⁷

Paktın yalnızca üç maddeden oluşması, onu teknik detaylardan arındırarak temel bir ilkeye dayandırma çabasının sonucudur.⁸⁸ Bu sadelik, savaşın kategorik olarak reddedilmesini simgesel olarak güçlendirmiş ve geniş katılıma olanak sağlamıştır.⁸⁹ Ancak bu sadelik, zaman içinde uygulama boşluklarına neden olmuş; meşru müdafaa,

⁷⁹ A.e., s.2.

⁸⁰ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.12.

⁸¹ Bunck, Fowler, A.e., s.236.

⁸² Polat, A.e., s.18.

⁸³ Kammerhofer, A.e., s.3-4.

⁸⁴ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.115

⁸⁵ Kammerhofer, A.e., s.6.

⁸⁶ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.13.

⁸⁷ Kammerhofer, A.e., s.10.

⁸⁸ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.67.

⁸⁹ Bunck, Fowler, A.e., s.237.

saldırı tanımı ve yaptırımlar gibi konuların kapsam dışı kalması eleştiri konusu olmuştur.⁹⁰

Paktın kısa fakat kapsayıcı maddeleri, devletler tarafından farklı yorumlara tabi tutulmuştur. ABD, savaşı reddeden bir ifadeyi uluslararası sistemdeki liderlik misyonunun ahlaki bir temsili olarak algılamıştır.⁹¹ Fransa ise savaşın reddini Almanya'ya karşı bir caydırıcılık mekanizması olarak yorumlamış ve paktı Locarno güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak konumlandırmıştır.⁹² Bu çifte yaklaşım, maddelerin yoruma açıklığını göstermekte ve paktın uygulamada ne kadar farklı algılandığını ortaya koymaktadır.⁹³

Paktın maddeleri, teoride evrensel bir barış hedefi taşısa da devletler bu maddelere birçok çekince beyanıyla eşlik etmişlerdir. Japonya, paktı imzalarken kendi kültürel savunma doktrinlerine zarar vermemesi gerektiğini bildirmiştir.⁹⁴ ABD ise Monroe Doktrinini paktın dışında bırakmak şartıyla antlaşmayı onaylamıştır.⁹⁵ Bu çekinceler, paktın savaş yasağı maddesinin evrensel uygulanabilirliğini zayıflatmıştır.⁹⁶

Devletler, paktı referans alarak silahlı kuvvetlerini azaltma konusunda tartışmalara girmiş, bu metni barışçıl amaçlarla yapılan diplomatik anlaşmaların zeminine yerleştirmiştir. Ancak yine de pakt, herhangi bir mekanizma öngörmediği için devletlerin uygulama noktasında serbest kalmalarına neden olmuştur.⁹⁷

Meşru müdafaa hakkı, Briand-Kellogg Paktının hesaba katmadığı ancak devletlerin doğal haklarına dayandırarak kabul ettikleri bir istisna olmuştur. Kellogg'un 23 Haziran 1928 tarihli notasında bu hak, "her egemen devletin doğasında var olan ve her anlaşmada zımnen kabul edilen bir hak" olarak tanımlanmıştır. Ancak bu, savaş yasağının gücünü zayıflatmış; çünkü her devlet, kendini meşru müdafaa konumuna yerleştirerek savaş açma hakkı iddiasında bulunmuştur.⁹⁸

⁹⁰ Kammerhofer, A.e., s.8.

⁹¹ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.124.

⁹² Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.16-17.

⁹³ Kammerhofer, A.e., s.10.

⁹⁴ Bunck, Fowler, A.e., s.242.

⁹⁵ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.128.

⁹⁶ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.18.

⁹⁷ Bunck, Fowler, A.e., s.236.

⁹⁸ Kammerhofer, A.e., s.5.

Paktın hedeflerini dört kategoride ele almak mümkündür. Buna göre birinci hedefi uluslararası hukuka yeni bir norm getirmektir. Paktın temel hedeflerinden biri, savaş yasağını uluslararası hukukun genel ilkeleri arasına sokmaktır.⁹⁹ Daha önce sadece ahlaki ve siyasi düzeyde konuşulan savaş karşıtlığı, pakt ile hukuki bir ifadeye kavuşmuştur.¹⁰⁰ Böylece pakt, devletlerin davranışlarını sınırlayan ve denetleyen bir metin olma iddiasını taşımıştır.¹⁰¹

Paktın ikinci hedefi savaş hazırlıklarını caydırmaktır. Pakt, savaşın önlenmesini yalnızca yasaklamayla değil, devletlerin savaş hazırlığı kapasitesini caydırarak da gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.¹⁰² Özellikle Almanya ve Japonya gibi aktörlerin silahlanma gerekçeleri pakt sonrası dönemde ciddi biçimde sorgulanmaya başlanmıştır.¹⁰³ Bu hedefin hayata geçirilmesi için pakt, doğrudan bir mekanizma kurmasa da diplomatik baskı ortamı oluşturmuştur.¹⁰⁴

Paktın üçüncü hedefi barış kültürünü teşvik etmektir. Pakt, yalnızca devletler değil, aynı zamanda kamuoyunu da hedefleyen bir belge olmuştur.¹⁰⁵ Özellikle ABD ve Fransa'da barış yanlısı hareketler, paktı geniş kitlelere tanıtmış ve savaş karşıtı kamuoyu oluşturarak devlet politikaları üzerinde etkili olmaya çalışmıştır.¹⁰⁶ Bu yönüyle pakt, hukuki olmaktan çok normatif bir yapı olarak görülmüştür.¹⁰⁷

Paktın dördüncü hedefinin devletler arasında hukuki eşitliği sağlamak olduğu söylenebilir. Pakt, büyük güçlerin savaş hakkını sınırlandırarak küçük devletlerin güvenliğini de artırmayı hedeflemiştir.¹⁰⁸ Savaş tehdidi altındaki küçük ülkeler için pakt, koruyucu bir şemsiye işlevi görmüştür. Özellikle Orta Avrupa ülkeleri, paktın kendilerine hukuki koruma sağladığını savunmuşlardır.¹⁰⁹

⁹⁹ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.14.

¹⁰⁰ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.118.

¹⁰¹ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.69.

¹⁰² Bunck, Fowler, A.e., s.239.

¹⁰³ Karabulut, A.e., s.7.

¹⁰⁴ Kammerhofer, A.e., s.9.

¹⁰⁵ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.71.

¹⁰⁶ Bunck, Fowler, A.e., s.241.

¹⁰⁷ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.121.

¹⁰⁸ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.15.

¹⁰⁹ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.16-17.

Paktın barışçıl çözüm hedefleri, devletlerarası ihtilafların erken uyarı sistemleriyle çözülmesini de öngörmüştür. Bu nedenle birçok devlet, diplomatik anlaşmazlıkları silahlı çatışma aşamasına ulaşmadan önce çözüme taahhüdünde bulunmuştur.¹¹⁰ Bu hedef doğrultusunda, Milletler Cemiyeti'nin Uyuşmazlıkları Tahkim Komisyonu'na yapılan başvurular artmış ve savaş dışı çözüm yolları norm haline gelmiştir.¹¹¹

Paktın üç kısa maddesi, dünya tarihinin en derin krizlerinden sonra barışa yönelen bir hukuk vizyonunun ifadesi olmuştur. Hedefleri, yalnızca teknik değil, ahlaki, stratejik ve kurumsal düzeylerde etkili olmuş; savaşın hukuken sorgulanmasını sağlayan ilk resmi metin olmuştur.¹¹² Bu yönüyle paktın maddeleri, uluslararası hukukun temel direklerinden biri hâline gelmiştir.¹¹³

Briand-Kellogg Paktı'nın silahsızlanmayı önlemede yetersiz ve eksik noktaları vardır. Bunlardan ilki yalnızca savaşı yasaklaması, savaş dışında herhangi bir güç kullanma eylemini konu almaması ve savaşın net bir tanımının yapılmaması ve herhangi bir yaptırım mekanizmasından söz edilmemesi savaşa başvurmak isteyen devletlere açık kapı bırakıldığı düşüncesini uyandırmaktadır.¹¹⁴ Nitekim, kara, deniz ve hava hareketleri, seferberlik ve ültimat gönderilmesi gibi savaş dışı güç kullanma yollarını¹¹⁵ yasaklayan bir antlaşma yoktur. Aynı zamanda savaşın uluslararası politikanın bir aracı olarak kullanılmasını yasaklayan Briand-Kellogg Paktı, savaşın başka araçlar doğrultusunda kullanımına göz yumulabileceğini düşündürmektedir.¹¹⁶

4. Paktın Genişlemesi

Briand-Kellogg Paktı'nın başlangıçta yalnızca Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanması hedeflenmişken, kısa sürede çok taraflı ve evrensel bir anlaşmaya dönüşmesi, antlaşmanın tarihsel ve hukuksal önemini artırmıştır.¹¹⁷ Bu genişleme, paktın sadece iki ülke arasında değil, dünya genelinde savaşın reddedilmesi

¹¹⁰ Karabulut, A.e., s. 9.

¹¹¹ Polat, A.e., s.25.

¹¹² Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.137. Kammerhofer, A.e., s.15.

¹¹³ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.25.

¹¹⁴ Ata, A.e., s.92.

¹¹⁵ Gönlübol, **Uluslararası Politika**, s.347.

¹¹⁶ Ata, A.e., s.92.

¹¹⁷ Kammerhofer, A.e., s.2.

yönünde bir norm oluşturmaya başladığını göstermektedir.¹¹⁸ Genişleme süreci hem diplomatik manevraların hem de siyasi zorunlulukların sonucudur ve savaş sonrası uluslararası ortamın barışa olan özlemini yansıtmaktadır.¹¹⁹

Başlangıçta yalnızca iki taraflı olması planlanan antlaşma, ABD Dışişleri Bakanı Frank B. Kellogg'un önerisiyle çok taraflı hâle getirilmiştir.¹²⁰ Kellogg, Fransa ile yalnızca ikili bir anlaşma yapmanın diğer devletleri dışlamak anlamına geleceğini ve bu durumun tehlikeli ittifaklar doğurabileceğini öne sürmüştür.¹²¹ Bu nedenle, 1928'in başlarında ABD, Avrupa ve Asya'dan çeşitli ülkeleri bu girişime katılmaya davet etmiştir.¹²²

Bu süreçte İngiltere, Almanya, Japonya, İtalya, Polonya ve Çekoslovakya gibi ülkelerle yürütülen görüşmeler sonucunda Briand-Kellogg Paktı, 15 ülke tarafından 27 Ağustos 1928 tarihinde imzalanmıştır.¹²³ Bu ilk imzacı grup, savaşın reddine dair küresel bir beyan olarak paktın temelini oluşturmuştur.¹²⁴

13 Kasım 1928'de Yunanistan tarafından imzalanan¹²⁵ sözleşme, 12 Aralık 1928'de ise Küba Senatosu paktı oybirliğiyle onaylamıştır.¹²⁶

İmzacı devletlerin sayısının artması, paktın diplomatik gücünü artırmış ve savaş karşıtı söylemlerin uluslararası sistemde daha güçlü bir zemin kazanmasına neden olmuştur.¹²⁷ Özellikle Fransa, Locarno sistemine dayanan güvenlik politikalarıyla bu genişlemeyi desteklemiş, Almanya'nın paktı imzalamasıyla Versailles sisteminin hukuki baskılarından uzaklaşabileceğini ummuştur.¹²⁸

¹¹⁸ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.115.

¹¹⁹ Bunck, Fowler, A.e., s.232.

¹²⁰ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.108.

¹²¹ Lesaffer, *Max Planck Encyclopedie of Public International Law*, s.9.

¹²² Kammerhofer, A.e., s.3.

¹²³ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.122.

¹²⁴ Bunck, Fowler, A.e., s.234.

¹²⁵ *The New York Times*, "Greece Signs Kellogg Treaty" 13.11.1928, s.13.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/11/13/95653090.html?pageNumber=13>

¹²⁶ *The New York Times*, "Cuba Ratifies Kellogg Pact", 13.12.1928, s.26.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/12/13/95859802.html?pageNumber=26>

¹²⁷ Jackson, O'malley, *The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations*, s. 67.

¹²⁸ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.14.

ABD ise genişlemeyi kendi Monroe Doktrini çerçevesinde değerlendirmiş ve Latin Amerika ülkelerinin pakt kapsamına alınmasına büyük önem atfetmiştir.¹²⁹ Böylece Briand-Kellogg Paktı, yalnızca Avrupa ile sınırlı bir barış düzeni değil, uluslararası toplumun genelini kapsayacak düzeyde geçerli bir norm hâline gelmiştir.¹³⁰

Briand-Kellogg Paktı'nın kısa sürede Asya ve Latin Amerika'dan da geniş katılım alması, onun yalnızca Avrupa merkezli bir belge olmadığını göstermiştir.¹³¹ Japonya'nın erken dönemde paktı imzalaması, bölgedeki savaş karşıtı diplomatik baskının artmasına neden olmuştur.¹³² Çin, Brezilya, Meksika ve Arjantin gibi ülkeler de 1929'a kadar paktı onaylamış ve uygulama sürecine katılmıştır.¹³³

Bu genişleme ile 1933'e gelindiğinde toplam 63 devlet paktı kabul etmiş, bu da o dönemki uluslararası toplumun %90'ından fazlasını kapsamaktadır.¹³⁴

Paktın genişlemesi yalnızca coğrafi anlamda değil, aynı zamanda hukuki bir paradigma değişimi anlamına da gelmektedir.¹³⁵ Savaşın uluslararası politikanın bir aracı olarak kullanımının yasaklandığı ve yerine diplomatik çözüm mekanizmalarının getirildiği bu yapı, Milletler Cemiyeti Misakı'na kıyasla daha radikal ve evrensel bir yaklaşım sunmuştur.¹³⁶ Özellikle Milletler Cemiyeti'nin yalnızca savaş erteleme politikası yürütmesine karşılık, Briand-Kellogg Paktı, savaşı kategorik olarak reddetmiştir.¹³⁷

Bunck ve Fowler'a göre bu genişleme sayesinde savaşın uluslararası meşruiyeti ciddi biçimde sarsılmıştır.¹³⁸ Bu durum, savaşın hukuki değil, ahlaki olarak da sorgulanmasına zemin hazırlamıştır.

Ancak bu genişleme süreci birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. İmzacı devletlerin birçoğu, paktın bağlayıcılığı konusunda çekincelere sahipti ve savaşın

¹²⁹ Kammerhofer, A.e., s.6.

¹³⁰ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.133.

¹³¹ Bunck, Fowler, A.e., s.237.

¹³² Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.68.

¹³³ Kammerhofer, A.e., s.8.

¹³⁴ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.147.

¹³⁵ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.16.

¹³⁶ Polat, A.e., s.15.

¹³⁷ Kammerhofer, A.e., s.4.

¹³⁸ Bunck, Fowler, A.e., s.239.

tamamen yasaklanmasına karşı istisna hükümleri beyan etmiştir.¹³⁹ Meşru müdafaa hakkı, Monroe Doktrini, Locarno Antlaşması gibi rezervlerle paktın uygulama alanı daraltılmıştır.¹⁴⁰

Bu çekinceler, paktın genişlemesini kâğıt üzerinde geçerli kılsa da etkili bir yaptırım sistemi kurulamamasına yol açmıştır. Örneğin Japonya'nın 1931'de Mançurya'yı işgaline karşı Briand-Kellogg Paktı çerçevesinde hiçbir uluslararası tepki verilmemiştir.¹⁴¹

Paktın genişlemesi, aynı zamanda silahsızlanma ideallerinin kurumsallaşması açısından da önemlidir.¹⁴² Cenevre'de toplanan 1932 Silahsızlanma Konferansı'nda, paktın ruhuna uygun olarak saldırı savaşları yasaklanmış ve devletler silah azaltımı konusundaki taahhütlerini tartışmıştır.¹⁴³

Ancak paktın genişlemesiyle oluşan ahlaki norm, pratikte militarizmi durduramamıştır. Almanya'nın Versailles'ın yüklerinden kurtulma isteği, Japonya'nın Asya'daki yayılma arzusu ve İtalya'nın emperyal politikaları bu idealist yapıyı aşındırmıştır.¹⁴⁴

Briand-Kellogg Paktı'nın genişlemesi hem bir başarı hem de bir kırılma örneğidir. Bir yandan savaşın hukuki olarak reddedilmesi tüm dünyaya yayılmış; diğer yandan uygulamadaki istisnalar ve yaptırımların yokluğu bu evrensel normun etkisini zayıflatmıştır.¹⁴⁵ Ancak yine de bu genişleme, modern uluslararası hukukta barışçıl normların temelini oluşturmuş ve özellikle BM Şartı'nın 2(4) maddesi ile Roma Statüsü gibi belgelerde yankı bulmuştur.¹⁴⁶

5. Paktın Silahsızlanma Üzerinde Etkileri

Briand-Kellogg Paktı, savaşın uluslararası ilişkilerde bir politika aracı olarak kullanılmasını reddetmekle kalmamış; bu reddin hukuki, diplomatik ve stratejik

¹³⁹ Kammerhofer, A.e., s.5.

¹⁴⁰ Lesaffer, Max Planck Encyclopedie of Public International Law, s.17.

¹⁴¹ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.73.

¹⁴² Karabulut, A.e., s.3.

¹⁴³ Bunck, Fowler, A.e., s.240.

¹⁴⁴ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.153.

¹⁴⁵ Bunck, Fowler, A.e., s.243.

¹⁴⁶ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.25.

düzeylerde silahsızlanma sürecine doğrudan ve dolaylı etkiler yaratmasına da zemin hazırlamıştır.¹⁴⁷ Savaşın yasaklanması yönündeki bu normatif dönüşüm, sadece hukuki belgeler üzerinden değil, aynı zamanda devlet davranışı, uluslararası anlaşmalar ve kurumsal yaklaşımlar üzerinde de önemli bir dönüşüm yaratmıştır.¹⁴⁸

Paktın temel iddiası, devletlerin savaş aracılığıyla çıkarlarını gerçekleştirme hakkını reddetmeleridir. Bu reddin sonucu olarak silahlanmanın meşruiyeti de sorgulanmaya başlanmıştır.¹⁴⁹ Eğer savaş artık uluslararası hukuka göre kabul edilemezse, devletlerin savaş yapma kapasitelerini artırmak amacıyla gerçekleştirdikleri silahlanma faaliyetleri de etik ve hukuki anlamda sorunlu hâle gelir.¹⁵⁰

Bu anlayış, hukuk literatüründe “savaş suçu” kavramının oluşmasına ve silah taşımanın yalnızca savunma amaçlı meşrulaştırılmasına neden olmuştur.¹⁵¹ Böylece savaşla bağlantılı askeri kapasite genişletmeleri, normatif baskı altına alınmıştır.¹⁵²

Pakt, savaş yasağını düzenlerken meşru müdafaa hakkını doğrudan dışlamamış, bu durum silahlanmanın yeniden tanımlanmasına neden olmuştur.¹⁵³ Devletler, pakt yükümlülükleri karşısında askeri kapasitelerini savunmaya yönelik olarak sunmuş böylece silahsızlanma, saldırı kapasitesinin azaltılması anlamında dar bir çerçeveye oturtulmuştur.¹⁵⁴

Bu çerçeve, pakt sonrası yapılan silahsızlanma anlaşmalarının çoğunda da yansıma bulmuştur. Örneğin Londra Deniz Antlaşması’nda savaş gemileri için tonaj sınırlaması getirilmiş ancak kruvazör gibi sınıflarda serbesti bırakılmıştır.¹⁵⁵ Bu durum, savaş yasağı normunun teknik detaylarda yeterince derinleştirilemediğini göstermektedir.¹⁵⁶

¹⁴⁷ Kammerhofer, A.e., s.2.

¹⁴⁸ Bunck, Fowler, A.e., s.231.

¹⁴⁹ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.9.

¹⁵⁰ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.120.

¹⁵¹ Bunck, Fowler, A.e., s.233.

¹⁵² Jackson, O’malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.66.

¹⁵³ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.125.

¹⁵⁴ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.12.

¹⁵⁵ Karabulut, A.e., s.6.

¹⁵⁶ Bunck, Fowler, A.e., s.237.

Briand-Kellogg Paktı'nın en çarpıcı etkilerinden biri, devletlerin savaş planlaması konusunda gösterdikleri dilsel ve stratejik değişikliklerdir. Artık savaş planları kamuoyunda veya resmî belgelerde önleyici savunma, barışı koruma, müdahale gibi dolaylı kavramlarla tanımlanmaya başlamıştır.¹⁵⁷ Bu dönüşüm, savaşın alenen savunulmasının etik ve hukuki meşruiyetini yitirmesinin bir sonucudur.¹⁵⁸

Savaşın tabu hâline gelmesi, aynı zamanda askeri bütçelerde açıklık sorunlarını gündeme getirmiş; devletler silahlanma artışlarını kamusal denetimden saklamaya başlamıştır.¹⁵⁹

Paktın en önemli etkilerinden biri de bölgesel silahsızlanma anlaşmalarını teşvik etmesidir. Latin Amerika'da birçok ülke paktın ardından ikili askeri anlaşmaları iptal etmiş ve sınır bölgelerinde ordu azaltımına gitmiştir.¹⁶⁰ Benzer şekilde İskandinav ülkelerinde ortak tatbikatlar azaltılmış ve askeri eğitim sistemleri revize edilmiştir.¹⁶¹ Bu uygulamalar, paktın yalnızca söylem düzeyinde değil, somut bölgesel sonuçlar da doğurduğunu göstermektedir.¹⁶²

Paktın etkisi yalnızca devletler düzeyinde değil, aynı zamanda sivil toplum hareketleri üzerinde de yoğun hissedilmiştir. Barış yanlısı gruplar, paktı savaş karşıtı propagandanın dayanağı olarak kullanmış; özellikle kadın hareketleri, paktın genişletilmesi ve silahsızlanmanın hızlandırılması için kampanyalar düzenlemiştir.¹⁶³ Bu toplumsal baskı, birçok devletin silahlanma faaliyetlerini daha gizli hâle getirmesine neden olmuş ancak aynı zamanda uluslararası kamuoyunun denetim gücünü artırmıştır.¹⁶⁴

Briand-Kellogg Paktı'nın imzalanmasının ardından, birçok devlet askeri stratejilerini yeniden gözden geçirmiştir. Bu yeniden yapılanma, savaş yasağının teknik açıdan nasıl uygulanacağı sorusunu gündeme getirmiştir.¹⁶⁵ Devletler, açık savaş ilanı

¹⁵⁷ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.69.

¹⁵⁸ Kammerhofer, A.e., s.7.

¹⁵⁹ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.129.

¹⁶⁰ A.e., s.134.

¹⁶¹ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.72.

¹⁶² Bunck, Fowler, A.e., s.239.

¹⁶³ Karabulut, A.e., s.9.

¹⁶⁴ Kammerhofer, A.e., s.9.

¹⁶⁵ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.136

yerine, “müdahale”, “barış koruma” veya “önleyici operasyon” gibi tanımlamalarla askerî hareketliliklerini meşrulaştırma eğilimindedir.¹⁶⁶ Almanya, özellikle Versailles Antlaşması ile getirilen askerî sınırlamaları aşmak adına paktın istisna boşluklarını kullanmış ve 1930'larda silahlanmasını artırmaya başlamıştır.¹⁶⁷

Pakt sonrasında yapılan diplomatik yazışmalar incelendiğinde, devletlerin savunma harcamalarını artırmak için paktın diliyle çelişmeyen gerekçeler üretmeye çalıştıkları görülmektedir.¹⁶⁸ İngiltere örneğinde, deniz filosunun genişletilmesi, “pasif caydırıcılık” amacıyla gerekçelendirilmiştir.¹⁶⁹ Benzer şekilde Fransa, Almanya'dan gelebilecek saldırılara karşı “önleyici savunma” kapasitesinin artırılmasını pakt hükümleriyle uyumlu göstermeye çalışmıştır.¹⁷⁰

Paktın savaş tanımına dair netlik içermemesi, silahsızlanma uygulamalarında da ciddi belirsizliklere yol açmıştır. Devletler, silahlı müdahaleleri savaş olarak tanımlamayarak pakt yükümlülüklerinden kaçınmışlardır.¹⁷¹ Bu esneklik, silahsızlanmanın teknik olarak uygulanabilirliğini azaltmış ve savaşın hukuki sınırlarının bulanıklaşmasına neden olmuştur.¹⁷²

Paktın etkilerini desteklemek amacıyla bazı hukuki belgeler hazırlanmış olsa da bunlar yaptırım gücü bakımından yetersiz kalmıştır. Örneğin 1930'da imzalanan Londra Deniz Antlaşması, belirli silah kategorilerinde tonaj sınırlaması getirerek paktın silahsızlanma mantığını sürdürmeye çalışmıştır.¹⁷³ Ancak özellikle Almanya ve Japonya gibi aktörlerin bu sınırlamaları delmesi, paktın yarattığı barışçıl hukuk normlarının kâğıt üzerinde kaldığını göstermiştir.¹⁷⁴

¹⁶⁶ Kammerhofer, A.e., s.8.

¹⁶⁷ Bunck, Fowler, A.e., s.240.

¹⁶⁸ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.139.

¹⁶⁹ Karabulut, A.e., s.7.

¹⁷⁰ Kammerhofer, A.e., s.9.

¹⁷¹ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.18.

¹⁷² Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.140.

¹⁷³ Karabulut, A.e., s.8.

¹⁷⁴ Bunck, Fowler, A.e., s.243.

Briand-Kellogg Paktı, birçok ülkede askerî eğitim müfredatlarında değişikliğe yol açmıştır. Savaşın övüldüğü geleneksel yaklaşımlar yerine, barışın korunması yönünde söylemler ön plana çıkmaya başlamıştır.¹⁷⁵

Fransa ve İngiltere’de askerî akademilerde, paktın hükümleri anayasal sorumluluk düzeyinde işlenmiştir.¹⁷⁶ Ancak Almanya’da bu tür reformlar yalnızca göstermelik olarak uygulanmış ve Nazilerin yükselişiyle birlikte tamamen ortadan kaldırılmıştır.¹⁷⁷

Paktın silahsızlanmaya dolaylı etkilerinden biri de silah endüstrisi üzerindeki kamuoyu baskısıdır. Özellikle ABD’deki barış yanlısı gruplar, paktı referans göstererek silah üreticilerine karşı kampanyalar düzenlemiş, bazı eyaletlerde askeri sanayinin büyümesi sınırlandırılmıştır.¹⁷⁸ 1930’lu yıllarda Amerikan Kongresi’nde gündeme gelen “Savaş Tüccarları” başlıklı soruşturmalarda pakt sıkça anılmış, silah satışlarının savaş çıkarmaya teşvik edici rolü tartışılmıştır.¹⁷⁹

Briand-Kellogg Paktı’nın en kalıcı etkisi, uluslararası ilişkilerde barış yanlısı bir kültür oluşturmastır. Bu kültür, yalnızca diplomasi düzeyinde değil, akademi, basın, sivil toplum ve kamuoyunda da destek görmüştür.¹⁸⁰ Silahsızlanma kültürü, devletlerin davranış kalıplarını doğrudan değiştirmese de savaşın yüceltiildiği propagandaların gerilemesini sağlamıştır.¹⁸¹

Briand-Kellogg Paktı, savaşın hukuki olarak yasaklandığı ilk metin olma özelliğiyle uluslararası hukukta bir devrim yaratmıştır. Ancak bu devrim, uygulama düzeyinde yeterince desteklenememiş; yaptırım ve denetim mekanizmalarının eksikliği nedeniyle etkisi sınırlı kalmıştır. Yine de pakt, savaşın meşru bir politika aracı olmaktan çıkarıldığı ve yerine barışçıl çözüm yollarının konulduğu bir çağın başlangıcını temsil etmektedir.¹⁸² Briand-Kellogg Paktı, sadece bir antlaşma değil, uluslararası ilişkilerde

¹⁷⁵ Jackson, O’malley, *The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations*, s.77.

¹⁷⁶ Polat, A.e., s.28.

¹⁷⁷ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.145.

¹⁷⁸ Jackson, O’malley, *The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations*, s.79.

¹⁷⁹ Bunck, Fowler, A.e., s.246.

¹⁸⁰ Jackson, O’malley, *The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations*, s.85.

¹⁸¹ Bunck, Fowler, A.e., s.250.

¹⁸² Kammerhofer, A.e., s.7.

norm inşasının sembolü hâline gelmiştir. Savaşın meşruiyetini ortadan kaldırmak gibi büyük bir hedefe ulaşamamış olsa da savaşın tartışmalı ve utanılacak bir eylem hâline gelmesinde öncü rol oynamıştır.¹⁸³

Ferrell'a göre bu, savaşın, siyasetin devamı olduğu düşüncesini reddeden ilk resmi hukuk metnidir.¹⁸⁴ Briand- Kellogg Paktı'nın imzalanmasının ardından, dünya kamuoyunda ve hukuk çevrelerinde antlaşmanın bağlayıcılığı ve gerçek etkisi üzerine tartışmalar yoğunlaşmıştır. Her ne kadar pakt, savaşın bir dış politika aracı olarak reddini ilan etmiş olsa da antlaşmanın uygulanabilirliği ve yaptırım mekanizmaları büyük ölçüde belirsizdi. Ferrell bu durumu şu şekilde özetler: "Pakt, güçlü bir ahlaki beyanda bulunmakla birlikte, bu beyanın siyasi gerçeklik karşısındaki gücü zayıftı."¹⁸⁵

Paktın, bir savaş yasağı metni olarak psikolojik etkisi zayıftır. Gerçekte bütün savaşları yasaklamaz. Yalnızca bazı savaşları, tarafların kolektif olarak anlaştığı ölçüde sınırlayan bir araçtır. Eğer taraf Cemiyet üyesiyse, Pakt boşlukları kapatır ama yalnızca saldırgan savaşları yasaklar. Savunma savaşlarını ya da Cemiyet'in hak arayışını içeren savaşları yasaklamaz.¹⁸⁶

Cemiyet üyesi olmayan ülkeler için Pakt, herhangi bir etkinliği olmayan ahlaki bir bildiriden ibarettir. Savaşları "savunma", "müdahale" gibi kelimelerle meşrulaştırmak kolaydır. Yani bu devletler, "savunma savaşı" bahanesiyle savaştan kaçamazlar.¹⁸⁷

Briand-Kellogg Paktı'nda herhangi bir yaptırım mekanizmasının olmaması, onun silahsızlanma açısından etkisiz kalmasına neden olmuştur. Kitching'in değerlendirmesine göre bu pakt, İngiliz hükümetince daha çok kamuoyunu tatmin etmek amacıyla desteklenmişti¹⁸⁸

Bütün bunlara rağmen Briand-Kellogg Paktı'nın silahsızlanma idealine olan katkısı küçümsenmemelidir. Savaşın gayri meşrulaştırılması yönündeki bu diplomatik adım, gelecekteki uluslararası hukuki normlar için zemin oluşturmuş ve savaşın yalnızca fiili değil, aynı zamanda normatif düzlemde de bir sapma haline gelmesini sağlamıştır.

¹⁸³ Bunck, Fowler, A.e., s.251.

¹⁸⁴ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.93.

¹⁸⁵ A.e., s.76.

¹⁸⁶ De Madariaga, A.e., s.3.

¹⁸⁷ De Madariaga, A.e., s.3.

¹⁸⁸ Kitching, **Britain and the problem of International Disarmament: 1919-1934**, s.17.

Ferrell, paktın bu yönünü geleceğin barışçı dünyası için yazılmış ilk taslaklardan biri olarak nitelendirmektedir.¹⁸⁹

Briand-Kellog Paktı'na yönelik en büyük eleştirilerden biri herhangi bir yaptırım mekanizması içermemesiydi. Davies'e göre, İngiltere bu pakta daha çok sembolik değer atfetmiş ve gerçek bir caydırıcılığa sahip olmadığını farkındaydı.¹⁹⁰ Yine de bu pakt, kamuoyu nezdinde barışçıl bir gelecek inşa etme yönünde önemli bir adım olarak görülmüş ve silahsızlanma çabalarının meşruiyetini güçlendirmiştir.

Lesaffer ise Briand-Kellogg Paktı'nın, savaşı açıkça yasaklaması bakımından dönemin diğer barış girişimlerinden çok daha ileri gittiğini ve uluslararası hukukun evriminde sembolik olduğu kadar somut bir rol oynadığını belirtmektedir.¹⁹¹ Randall Lesaffer, aynı zamanda paktın yalnızca bir idealin ürünü olmadığını bunun yanı sıra pratikte etkili olmuş uluslararası belgeler üzerinde yapısal izler bıraktığını da öne sürmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri'nin yargı yetkilerinde, Briand- Kellogg Paktı'nın hükümleri ve normları açıkça referans alınmıştır. Dolayısıyla bu pakt, modern savaş hukuku ve uluslararası ceza hukuku bakımından da dönüştürücü bir işleve sahip olmuştur.¹⁹²

Silahsızlanma hareketi, sadece askeri tekniklerle değil, aynı zamanda diplomatik normlarla da desteklenmiştir. Locarno Antlaşmaları, Avrupa'da savaşın diplomasiyle engellenebileceğini göstermiştir.¹⁹³ Briand-Kellogg Paktı ise, savaşın bir "hukuk dışı" eylem olarak tanımlanmasını sağlayarak bu normatif çerçeveyi genişletmiştir.¹⁹⁴ Koplow ayrıca, paktın silahsızlanma açısından yetersiz kaldığını ve herhangi bir yaptırım mekanizması içermediğini belirtir. Ancak yine de savaşın açıkça reddedilmesinin, uluslararası alanda silahsızlanma çabalarının zeminini oluşturduğunu söylemektedir.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Ferrell, *Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact*, s.93–94.

¹⁹⁰ Davies, *The Possibilities of Transnational Activism: The Campaign For Disarmament Between The Two World Wars*, s.151.

¹⁹¹ Lesaffer, *Max Planck Encyclopedie of Public International Law*, s.6.

¹⁹² Lesaffer, *Max Planck Encyclopedie of Public International Law*, s.15.

¹⁹³ Davis, A.e., s.317.

¹⁹⁴ David A. Koplow, "Nuclear Kellogg-Briand Pact: Proposing a Treaty for the Renunciation of Nuclear Wars as an Instrument of National Policy", *Syracuse J. Int'l L. & Com.*, Volume 42, No 1, 2014, s.123.

¹⁹⁵ A.e., s.147.

Pakt, aynı zamanda silahsızlanma rejimlerinin doğrudan ya da dolaylı referans noktası olarak işlev görmüş; uluslararası hukukun etik ve normatif boyutunu güçlendirmiştir.¹⁹⁶ 1932 yılında toplanan Cenevre Silahsızlanma Konferansı, Briand-Kellogg Paketi'nin etkisinin açıkça hissedildiği platformlardan biridir. Konferansa katılan birçok devlet, pakti savaş yasağına dair hukuki referans olarak göstermiş ve silahların azaltılması yönünde taahhütlerde bulunmuştur.¹⁹⁷ 1945'te kabul edilen BM Şartı'nın 2(4). Maddesi, kuvvet kullanma yasağını doğrudan Briand-Kellogg Paketi'nin devamı niteliğinde kurumsallaştırmıştır.¹⁹⁸ Artık sadece savaş değil, "kuvvet kullanımı tehdidi" de uluslararası hukuka aykırı sayılmıştır.¹⁹⁹ Bu normatif miras, 1998 tarihli Roma Statüsünde de yer bulmuş; Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanabilir dört suç arasında "saldırı suçu" da yer almıştır.²⁰⁰ Bu suçun tanımı yapılırken Briand-Kellogg Paketi'nden itibaren gelen savaş yasağı anlayışı temel referans olarak gösterilmiştir.²⁰¹

Siyasi anlamda ise pakt, taraf devletlerin savaş olasılığını ortadan kaldırmak adına bir irade beyanı niteliğindeydi. Ancak ulusal çıkarların ağır bastığı durumlarda bu iradenin ne kadar sürdürülebilir olduğu tartışmalıdır. Özellikle 1930'ların başında Japonya'nın Mançurya'yı işgali ve İtalya'nın Habeşistan'a saldırısı gibi olaylar, antlaşmanın siyasi etkisizliğini gözler önüne sermiştir. Ferrell bu olayların, Briand-Kellogg Paketi'nin idealizminin, uluslararası güç politikaları karşısında ne kadar kırılgan olduğunu gösterdiğini belirtmektedir.²⁰²

Bununla birlikte, paktın getirdiği savaş yasağının uygulanabilirliği, özellikle 1930'lu yıllarda saldırgan yayılmacı devletlerin tutumları karşısında büyük bir sınamaya tabi tutulmuş; Japonya'nın Mançurya işgali (1931), İtalya'nın Habeşistan'a saldırısı (1935) ve Almanya'nın yayılmacı politikaları (1936-39) karşısında antlaşma işlevsiz kalmıştır. Ancak Lesaffer'a göre bu işlevsizlik, paktın hukuki değerini ortadan kaldırmaz; zira normlar, ihlal edildiklerinde bile hukuki geçerliliklerini sürdürebilirler.²⁰³

¹⁹⁶ Bunck, Fowler, A.e., s.251.

¹⁹⁷ Karabulut, A.e., s.3.

¹⁹⁸ Bunck, Fowler, A.e., s.248.

¹⁹⁹ Kammerhofer, A.e., s.14.

²⁰⁰ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.24.

²⁰¹ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.83.

²⁰² Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.79-81.

²⁰³ Lesaffer, **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**, s.20.

Sonuç olarak Briand-Kellogg Paktı, hukuki zayıflıkları ve yaptırım eksikliklerine rağmen, savaşın diplomatik araç olarak kullanılmasının meşruiyetini sarsmış ve uluslararası ilişkilerde normatif bir değişim yaratmıştır. Bu değişim, daha sonraki antlaşmalara ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası kurumların yapısına önemli ölçüde etki etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BRIAND-KELLOGG PAKTI'NIN BAŞARISIZLIĞINA NEDEN OLAN GELİŞMELER

1. 1929 Ekonomik Buhranı ve İdeolojik Yansımaları

1929 ekonomik çöküşünün nedenleri oldukça karmaşık olmakla birlikte 1919-1931 yılları arasındaki geniş bir zaman dilimindeki ekonomik sürecin bir sonucu olarak görülebilir. Spesifik olarak ise 1929 yılının ekim ayında New York borsasının hisse senetlerinin düşmesiyle ekonomiden üretime ve ABD'den Avrupa'ya ve tüm dünyaya yayılan bir ekonomik krizin hızla başladığı söylenebilir.¹ Ekonomik kriz asıl olarak Wall Street Borsası'nın, "Kara Perşembe" olarak adlandırılan 24 Ekim 1929'da çökmesiyle başlamakla birlikte, krizin birden ortaya çıktığı söylenemez.²

Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasındaki silahlanma yarışı ekonomiyi bu doğrultuda şekillendirmiştir. Dünya ekonomisini silah üretimi ve satışı domine ederken savaş sonrasında silahlara duyulan ihtiyacın azalmasıyla birlikte işsizlik oranlarında yoğun bir artış gözlemlenmiştir.³ 1927 yılından itibaren tarımsal üretimdeki durgunluk tarım krizini getirirken, sanayinin talep eksikliğine rağmen hızlı ve aşırı büyümesi sanayi krizini getirmiştir. Tarım ve sanayide yaşanan finansal krizlerin yanı sıra sermayenin büyük ölçekli firmalarda toplanması ekonomik krizin etkisinin daha yaygın ve sert hissedilmesine neden olmuştur.⁴

ABD'nin Almanya'ya verdiği krediyi kesmesi, Versailles'dan darbe yemiş ve dış borcu çok fazla olan Almanya'yı ekonomik yıkıma götürmüştür. Buna bağlı olarak Almanya'nın İngiltere ve Fransa'ya olan borçlarını ödeyememesi de tüm Avrupa'yı etkileyen ekonomik krize bir darbe daha vurmuştur.⁵ Bunların yanı sıra ABD ekonomisi de savaş kredilerinin geri ödemesinden mahrum kalarak ekonomideki canlılığını yitirmekteydi.⁶

¹ Sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, s.41.

² Neil Faulkner, **Marksist Dünya Tarihi**, Çeviren: Tuncel Öncel, 2.b.s., İstanbul, Yordam Kitap, 2014, s.295.

³ A.e., s.292.

⁴ A.e., s.295.

⁵ Sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, s.42.

⁶ Faulkner, **Marksist Dünya Tarihi**, s.293.

1929 Krizinden önce Doğu Avrupa başta olmak üzere tüm Avrupa'yı saran tarımsal çöküş, talep azalması sonucu fiyatların düşmesi, azalan kazanç ve vergi yükleriyle birbirlerini tetikleyen bir durum yaşanmaktaydı.⁷ Savaş sonrası ülkelerin ekonomilerini güçlendirmek amacıyla liberal politikalardan daha korumacı politikalara geçişi, tarımsal üretimin artması ile tarımsal ürün fiyatlarında yaşanan düşüş başta Avrupa ülkeleri ve daha sonra ABD'yi etkisi altına alarak ekonomik olarak büyük bir çöküş ve yüksek işsizlik oranlarıyla kendini göstermiştir.⁸ Ancak krizi asıl tetikleyen durum savaş sonrası borçlar dolayısıyla birbirlerine ekonomik açıdan bağımlı hale gelen devletlerin yaşanan istikrarsızlık sonucu bir çıkmaza girmeleriydi.⁹

Ekonomik krizin başlamasının üzerinden üç yıl geçmesine rağmen herhangi bir iyileşme görülmemesi bu krizin şimdiye kadar görülmüş en uzun ve şiddetli bunalım olduğunu düşündürmekteydi. ABD ve Almanya'da işsizlik oranı çalışan nüfusun üçte biri, Britanya'da ise beşte biri olarak tahmin edilmekteydi.¹⁰ Kriz yalnızca işçi sınıfını değil yönetici sınıfını da derinden yaralamıştır. Ulusal paralar devalüasyonlar görmüş, ülkeler ithalat sınırlandırmaları ve vergilerle bu duruma karşı mücadele etmeye çalışmışlardır.¹¹

Krizin etkilerinin ne denli büyük olduğunu 5 Haziran 1932'de The New York Times gazetesinde yayınlanan haberden anlamak mümkündür:

Tamamen karamsar biri için, mevcut depresyonun önceki krizlerden kayda değer ölçüde daha şiddetli olmadığını göstermek yeterli değildir. O, mevcut durumun, önceki depresyonlarla karşılaştırıldığında, tehditkâr özelliğinin "tür" olarak farklı olduğunu iddia edecektir. Hasta bir kişinin iyileşme şansı her zaman hissettiği acının miktarıyla ölçülemez. 1931-32'de 1893 veya 1878'de olduğumuzdan daha şiddetli bir şekilde acı çekmiyor olabiliriz, ancak anayasamız, ekonomik ve sosyal sistemimiz üzerindeki yük çok daha ciddi olabilir. Mevcut krizi tetikleyen mal

⁷ John Merriman, **Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi**, 1.b.s., İstanbul, Say Yayınları, 2018, s.1072.

⁸ Erdem Yavuz, "1929 Dünya Ekonomik Buhranının Türkiye'ye ve Diğer Ülkelere Olan Etkisinin İstatistik Analizi", **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2, 2021, s.379-380.

⁹ Merriman, **Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi**, s.1072.

¹⁰ Chris Harman, **Halkların Dünya Tarihi**, Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu, 3.b.s., İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s.451.

¹¹ A.e., s.452.

fazlası üretimi, diğer dönemlerinkine benzemiyor; bu kez doyum noktasıdır. Bozulma kalıcıdır. Bugün keskin bir şekilde kısıtlanan tüketim, öncelikle gelirdeki bir düşüşün sıkıntıya yol açan bir yansıması değil, "doğal" seviyeye bir geri dönüştür. Bugünün işsizlik rakamları acil durum rakamları değildir. Endüstriyel verimlilikteki, yöntemlerdeki ve makinelerdeki zaferlerimizin kalıcı etkisini kaydetmektedirler. Belki 8.000.000 işsiz insanla ilgilenmek büyük bir sorundur, ancak geçici bir sorunsal çözülebilecek bir sorundur. Ancak ülkenin şimdi bakması gereken, ekonomik hayatımızın kalıcı bir özelliği olarak bu devasa boşta duran işçi kütlesidir. İşte bugünkü "tür" olarak ölümcül fark budur.¹²

Yaşanan ekonomik bunalımın toplumsal etkileri de yadsınamayacak düzeydedir. Yaşanan işsizlik ve açlık durumu, toplumda intihar oranlarının ve hırsızlık olaylarının artmasına yol açarak sosyal refahı ve toplum yapısını bozan bir durumla karşı karşıya getirmiştir.¹³

1929 Ekonomik Buhranının Avrupa başta olmak üzere tüm dünyayı etkileyen siyasi koşullara sebep olduğu da görülmektedir. Toplum yaşanan kriz ortamının sorumlusu tutabileceği günah keçileri aramaktaydı. Bu da bir öteki yaratarak mümkün olmaktaydı. Milliyet, din ve inanç üzerinden ötekine yüklenen suçlar ekonomik krizin getirdiği toplumsal gerginliğin bir yansıması olarak daha ağır sonuçlar doğurmasına neden olmuştur. Bu gerginlik toplumların iç çatışmalarından devletler ve milletler arası çatışmalara doğru yol almıştır.¹⁴ Ekonomik krizin milliyetçiliği, ekonomik milliyetçilik olarak farklı bir forma sokması, uluslararası ticaretin azalmasına ve diktatör rejimlerin iktidarlara gelmesine yol açmıştır.¹⁵

Krizin başlangıç anında Britanya ve Almanya'da egemen olan sosyal demokrat partiler, artan işsizliğe karşı yapılması gereken sosyal yardımlar ve vergilerin azalması sonucu çıkmaza girerek, 1930'ların sonlarına doğru bu hükümetlerin dağılmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁶ Britanya bu durumu daha yumuşak geçişlerle atlatmaya çalışırken,

¹² **The New York Times**, "The Crisis and Others", 05.06.1932, s.63.

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1932/06/05/100755015.html?pageNumber=63>

¹³ Yavuz, A.e., s.380.

¹⁴ Merriman, **Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi**, s.1070-1071.

¹⁵ Sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, s.42.

¹⁶ Harman, **Halkların Dünya Tarihi**, s.462-463.

henüz Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıntılarını toplamaya çalışmakta olan Almanya krizden çok sert bir şekilde etkilenmiştir. Yoksullukla mücadele eden alt ve orta sınıfın büyük çoğunluğunun hızla desteklemeye başladığı Adolf Hitler'in Nasyonal Sosyalist Partisi oylarını hızla artırmıştır.

Nazilerin örgütlenmelerinde seçmenlerin yanı sıra militan sokak çetelerinin de bulunması, bu çetelerin krizin sorumlusu olarak gördükleri Yahudi finans sistemi ve Marksist işçi sınıfına karşı bir savaş açması, Nazizm ve faşizmin hızla güçlenmesine yol açmıştır.¹⁷ “Pek çok insanı Nazi partisine ve Büyük Buhran sırasında Avrupa'nın diğer yerlerindeki aşırı sağcı hareketlere sürükleyen şey açıkça başarısızlık, hayal kırıklığı ve öfke duyguları olmakla birlikte, militan milliyetçiliğin bir umutsuzluk refleksinden ibaret olduğunu iddia etmek aşırı bir iddia olur.”¹⁸

1929 Ekonomik Krizi, faşizmi tüm dünyayı etkisi altına alan bir ideolojiden büyük bir tehlikeye çevirmiştir. Hitler'in nasyonal sosyalizm anlayışı, toplumun işsiz kalmaması doğrultusunda hareket ederek krizle başa çıkma konusunda daha başarılı bir yöntem olarak görülse de aşırı milliyetçi duyguları tetikleyerek önlenemez bir güç dengesi ve değişimini doğurmuştur.¹⁹

Milliyetçiliğin faşizm ve Nazizm gibi aşırı ideolojilere dönüşümünden bahsedecek olursak Hobsbawm'ın “On dokuzuncu yüzyılın "milliyet ilkesi"nin zafer kazandığı bir dönem var idiye, bu dönem Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna denk düşüyordu; ancak bu ne önceden kestirilebilir bir durumdu ne de geleceğinin galiplerinin niyetini yansıtmaktaydı.”²⁰ Sözlerini dikkate almak gerekmektedir.

İdeolojik olarak Fransız Devrimi sürecinde kavramsallaşan faşizm²¹, köken bakımından İtalyanca bir kelime ve günümüzdeki karşılığı bakımından Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya'da ortaya çıkan bir siyasi harekettir.²² Bu ideoloji, sadece siyasi

¹⁷ Harman, **Halkların Dünya Tarihi**, s.463.

¹⁸ Eric J. Hobsbawm, **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, “Program, Mit, Gerçeklik”**, Çeviren: Osman Akınhay, 1.b.s., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993, s.171.

¹⁹ İbrahim Bakırtaş, Ali Tekinşen, “Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 12, 2004, s.15.

²⁰ Hobsbawm, **1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, “Program, Mit, Gerçeklik”**, s.157.

²¹ Muhammed Aksu, "Bir Kitap İncelemesi: Faşizm." **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, Sayı 24, 2024, s.15.

²² Faulkner, **Marksist Dünya Tarihi**, s.299.

bir yönelim değil, aynı zamanda toplumun tüm katmanlarını dönüştürmeye yönelik radikal bir çaba olarak da değerlendirilmelidir.²³ Philip Morgan, faşizmin Avrupa'nın kriz ortamında şekillendiğini ve demokratik sistemlere karşı bir tepki olduğunu vurgular.²⁴ Özellikle Almanya ve İtalya'da faşist hareketlerin başarıya ulaşmasının temelinde, Versailles Antlaşması sonrası yaşanan siyasi ve ekonomik buhranlar yer almıştır.²⁵ Faşizm, sadece anti-komünist bir ideoloji olarak değil, aynı zamanda savaş yoluyla ulusal yeniden doğuşu amaçlayan bir totaliter projedir.²⁶

Sternhell, faşizmin "total bir proje" olduğunu ve bu nedenle sivil-asker ayrımını ortadan kaldırarak toplumu savaşa hazırlayan bir yapıya dönüştürdüğünü belirtir.²⁷ Savaş, faşist rejimlerde yalnızca bir dış politika aracı değil, aynı zamanda iç bütünlüğü sağlamak için gerekli bir "arındırıcı deneyim" olarak görülür.²⁸ Silahlanma, bu yüzden yalnızca bir askeri hazırlık değil, aynı zamanda ideolojik bir bağlılık ve disiplin göstergesidir.²⁹

Kemer sıkma politikalarını uygulayan anayolcu partiler Avrupa genelinde gözden düşerken siyaset, radikal işçi sınıfı hareketleri ile faşist orta sınıf hareketleri arasında giderek kutuplaştı. Berlin, Viyana, Paris, Barselona ve Londra sokaklarında umutla çaresizliğin kuvvetleri, devrimle karşı-devrimin kuvvetleri 1930'lar boyunca Avrupa'nın tam kalbinde defalarca çatıştılar.³⁰

1932 yılının sonlarına doğru ekonomik krizin etkilerinden hızlıca kurtulmak için Nazileri kullanmaya karar veren Alman hükümeti, Nazizm çerçevesinde milli birliği sağlayarak dünya ekonomisini tekeline almayı amaçlamaktaydı.³¹ Birinci Dünya Savaşı'ndan galibiyetle çıkarak sömürge devleti olarak varlıklarını güçlendiren İngiltere ve Fransa'ya karşı rakip olarak tarih sahnesine Almanya'yı tekrar çıkarmak isteyen Hitler, Versailles Antlaşması'nın getirdiği sınırlamaları yok sayarak stratejik planlarını Alman

²³ Philip Morgan, **Fascism in Europe, 1919-1945**, New York, Routledge, 2003, s.2.

²⁴ A.e., s.3.

²⁵ A.e., s.6.

²⁶ A.e., s.4.

²⁷ Zeev Sternhell, "How to Think about Fascism and its Ideology", **Constellations: An International Journal of Critical & Democratic Theory**, Volume 15, No 3, 2008, s.287.

²⁸ A.e., s.283.

²⁹ A.e., s.288.

³⁰ Faulkner, **Marksist Dünya Tarihi**, s.298.

³¹ A.e., s.300.

silahlı kuvvetlerini güçlendirerek gerçekleştirmeye başlamıştır.³² Nazi rejimi, Almanya'nın yeniden doğuşunu ancak savaşla mümkün gören bir anlayışla hareket etmiş, silahlanma hem iç istikrarı sağlama hem de dış politikadaki revizyonist hedefler için temel araç olarak kullanılmıştır.³³ Hitler, dört yıllık ekonomik planlarla Almanya'yı savaş ekonomisine dönüştürmüş, işsizliği askerî sanayiyle eritmiştir. Morgan, Hitler'in silahlanmayı bir "ulusal seferberlik" biçimi olarak örgütlediğini vurgular.³⁴ Hitler'in bu planlar doğrultusunda Avrupa ve Rusya'ya yönelik yayılmacı hareketleri ise savaşın ayak sesleri olarak nitelendirilebilir.³⁵

Büyük bunalım Mussolini iktidarlığındaki faşist İtalya'da da 1930'lardan itibaren etkisini göstermeye başlamıştır. Mussolini, bu krizle başa çıkmak için devletin ekonomiye müdahalesini had safhaya çıkarmıştır.³⁶ Mussolini bu doğrultuda sömürgelere yönelerek emperyalist bir politika izlemiştir. Bu emperyalist politikanın devamında silahlanma çabalarının hızlanması da İtalya'nın savaşa sürüklenmesini getirecektir.³⁷ İtalya'nın 1935'teki Habeşistan işgali, faşist dış politikanın doğrudan sonucu olmuş, bu saldırganlık militarist eğilimlerin pratik yansıması olmuştur. Habeşistan işgali, İtalya'nın emperyal geçmişe dönüş arzusunun bir sembolüdür ve Mussolini'nin askeri güce dayalı yayılmacılığını ortaya koymaktadır.³⁸

1936 yılında Almanya ve İtalya arasında kurulan Roma-Berlin Ekseni, faşist rejimlerin ilk resmi ittifakıdır. Aynı yıl içinde Almanya ve Japonya arasında da Anti-Komintern Paktı imzalanmış, böylece ideolojik olarak komünizme karşı birleşmişlerdir.³⁹ Mussolini, bu ittifakı Avrupa'nın yeni düzeninin temeli olarak görmüş ve Almanya ile daha yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır.⁴⁰

1938'de Avusturya'nın Almanya tarafından ilhakı ve İtalya'nın buna karşı çıkmaması, bu ittifakın askeri iş birliğine dönüştüğünün göstergesidir. Morgan'a göre, bu

³² Hacer Altınsoy, "Faşizm, 2. Dünya Savaşı ve Sonuçları" **Demokratik Modernite Düşünce ve Kuram Dergisi**, Sayı 19, 2017, s.63.

³³ Morgan, **Fascism in Europe, 1919-1945**, s.144.

³⁴ Morgan, **Fascism in Europe, 1919-1945**, s.145.

³⁵ Altınsoy, A.e., s.64.

³⁶ Paul Guichonnet, **Mussolini ve Faşizm**, Çeviren: Tanju Gökçöl, 1.b.s., Ankara, İletişim Yayınları, 1998, s.55.

³⁷ A.e., s.56.

³⁸ Morgan, **Fascism in Europe, 1919-1945**, s.144.

³⁹ A.e., s.172.

⁴⁰ A.e., s.173.

dönemden itibaren faşist rejimler yalnızca ulusal değil, bölgesel ve küresel düzeyde de birlikte hareket etmeye başlamışlardır. Bu ittifak yalnızca bir askeri koalisyon değil, aynı zamanda faşist ideolojinin Avrupa'yı dönüştürme projesinin kurumsal ifadesi olmuştur.⁴¹ Bu bağlamda her iki rejim de halklarını savaşa hazırlamak için propagandayı ve militarist eğitimi yoğunlaştırmış, düşman olarak Yahudiler, Bolşevikler ve Batılı liberal demokrasiler hedef gösterilmiştir.⁴²

Japonya, 1920'lerde "guns and butter" adı verilen harcamaların askeri ve toplumsal amaçlarla yapılmasını savunan bir ekonomik ilkeyi benimseyerek hem dünyanın üçüncü deniz gücü olmayı hem de 1929 Ekonomik Buhranının etkilerinden hızlıca sıyrılmayı başarsa da 1930'ların sonlarına doğru ekonomik güç sadece ordu ve silahları güçlendirmeye yönelik kullanılmaya başlanmıştır.⁴³

Krizin etkilerinin güçlendiği 1930-1931 yılları arasında 12 ülkenin 10'unda askeri darbeye olmak üzere hükümet ve rejimler değişmiştir. Bu değişim sonucunda ABD, Avustralya, İngiltere, Japonya ve Almanya'da sağ görüşlü partiler iktidarlara gelmişlerdir. Özellikle Japonya ve Almanya'daki sağ partiler aşırı milliyetçi ve saldırgan tutumlarıyla savaşa zemin hazırlayan bir ortamı tetiklemişlerdir.⁴⁴

"Büyük Buhran'ın dünya siyasi tarihine bıraktığı en büyük hediye olan milliyetçilik hareketleri, 1932'de Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada hızlı bir silahlanma savaşının başlamasına neden olmuştur. Bu süreç 1939 İkinci Dünya Savaşı'nın hazırlık aşaması olarak tanımlanmaktadır."⁴⁵

Komünizm de ekonomik buhranın getirdiği kriz ortamından, savundukları doğrularla çelişen kapitalist sistemin aldığı darbeden dolayı faydalanarak güçlenmeye çalışmıştır. Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya'daki birçok işçi ayaklanmasını destekleyerek örgütlenmesini büyütüştür. Irkçılığa ve kapitalizme karşı verdikleri mücadele şiddet yanlısı bir hale bürünerek ayrılıkçı bir ideoloji olarak kriz ortamında kendisini var etmeye çalışmıştır.⁴⁶ Ancak Avrupa'da milliyetçi hareketlerin giderek

⁴¹ A.e., s.172.

⁴² A.e., s.179.

⁴³ Meyer, **Japonya Tarihi**, s.191.

⁴⁴ Bakırtaş, Tekinşen, A.e., s.12-13.

⁴⁵ A.y. s.,16

⁴⁶ Harman, **Halkların Dünya Tarihi**, s.453.

güçlenmesi, sadece komünizmi değil sosyal demokratlara kadar solun her türlü yapısını zayıflatarak etkisiz hale getirmiştir.⁴⁷

1929 Buhranı işçi sınıfının kapitalizme karşı bir savaş içerisine girmesine, sosyalist ve komünist propagandalara olan sempatisinin artmasına neden olmuştur. İşçi hareketinin kitlesel olarak canlanması, ekonomik krizin etkisini şiddetle hisseden öfkeli işçi sınıfı ve militarizme giden grev ve ayaklanmalara yol açmıştır.⁴⁸ Ancak krizin etkisi sertleştikçe işçilerin çoğunluğu açlığa ve işverenlerin yaptırımlarına boyun eğerek mücadeleden kopmuşlardır.⁴⁹

Hobsbawm, 1929 krizi yaşanmamış olsaydı belki de Roosevelt ve Hitler gibi liderlerin ortaya çıkamayabileceğini, faşizmin ve militan hareketlerin böylesine güçlenmeyeceğini ve Sovyetler Birliği'nin kapitalizmin rakibi olarak görülmeyeceğini iddia etmiştir.⁵⁰ Krizle başlayan bunalım 1930'larda faşizmin ve otoriter rejimlerin hızla yükselişe geçtiği bir dönem haline gelmiştir. Avrupa'da başlayıp dalga dalga tüm dünyaya yayılan bu durumun yeni bir savaş için hazırlıkların tohumlandığı söylenebilir.⁵¹

“Gerçekten, 1929'da kelimenin tam anlamıyla bir dünya bunalımı, ABD dahil, emperyalizmin metropollerinde kesin olarak ancak İkinci Dünya Savaşı ile giderilebilecek bir bunalım olmuştur.”⁵²

2. İkinci Dünya Savaşı'nın Başlangıcı

İkinci Dünya Savaşı, yalnızca bir askeri mücadele değil; aynı zamanda ekonomik güçlerin, kaynakların ve ideolojik çatışmaların birleşiminden doğan küresel bir felaketti.⁵³ Tarihçiler yirminci yüzyılda görülen iki büyük savaşın ayrıntı ve niteliklerini

⁴⁷ Bakırtaş, Tekinşen, A.e., s.13.

⁴⁸ Harman, **Halkların Dünya Tarihi**, s.461.

⁴⁹ A.y.

⁵⁰ Eric Hobsbawm, **Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, Çeviren: Yavuz Alogan, İstanbul, Everest Yayınları, 2014, s.113.

⁵¹ Gülten Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001) “Ekonomi Politik” Açısından Bir İnceleme**, 2.b.s., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.43.

⁵² Nicos Poulantzas, **Faşizm ve Diktatörlük**, Çeviren: Ahmet İnel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s.68-69.

⁵³ Mark Harrison, “The Economics of World War II: an Overview.” **The Economics Of World War II: Six Great Powers in International Comparison**, Ed.: Mark Harrison, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, s.1.

farklı yorumlamaktadırlar. Birinci Dünya Savaşı'nın daha çok bir Avrupa savaşı olduğu, İkinci Dünya Savaşı'nın ise daha küresel ve tüm dünyayı etkileyen yıkıcı bir savaş olduğu düşüncesinin yanı sıra iki savaşın bir bütünü tamamlayan parçalar olduğu da düşünülmektedir.⁵⁴

Savaşların genellikle önemsiz bir olay tarafından tetiklenmiş olduğu düşüncesi, savaşların nedenini yanlış anlamaların bir sonucu gibi küçük ve önemsiz gösterse de aslında durum farklıdır. Bir suikast ya da vergi artışı gibi küçük bir olayın devletler arasında biriken gerginliği ateşlediği ve geri dönülemeyecek çatışmalara yol açtığı görülmektedir. Ferdinand'ın Saraybosna'da bir milliyetçi tarafından suikasta uğraması da bu şekilde bir ateşleme etkisi göstermiş ve devletlerin uluslararası alandaki güç rekabetleriyle perçinlenerek geri adım atmayı olanaksız hale getirmiştir.⁵⁵

Harrison, 1939'da başlayan savaşın, yalnızca politik bir tercih değil, aynı zamanda ekonomik kaynaklara ulaşmak için yürütülen bir yeniden paylaşım mücadelesi olduğunu söylemektedir. Özellikle Almanya, Versailles Antlaşması ile sınırlanan ekonomik ve askeri gücünü aşma hedefiyle sistemli bir yayılmacılık politikası izleyerek savaşı başlatmıştır. Japonya'nın 1937'de Çin'e saldırması ve Almanya'nın 1939'da Polonya'ya saldırması, bu ekonomik yayılmacılık stratejisinin doğrudan sonucudur.⁵⁶

Japonya'nın 1931'de Mançurya'yı işgali İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıç nedenleri arasında sayılmaktadır. 1912'de Mançurya'ya göç eden çok sayıda Çinli, Mançurya'yı daha milliyetçi hale getirerek Çin ile ilişkilerini yakınlaştırmak istemişlerdir. Bu süreçte Japon mallarını da boykot etmeleri ve Japonya ile yarattıkları rekabet ortamı, Japonya'nın Mançurya'da hazır bulunan ordusunu harekete geçirmesiyle sonuçlanmıştır.⁵⁷ ABD'nin Japonya'nın Mançurya'yı işgaline karşı çıkması ve araştırma için bir Milletler Cemiyeti heyeti göndermesi, heyetin Japonya'yı suçlaması ve Japonya'nın Milletler Cemiyeti'nden ayrılmasıyla sonuçlanmıştır.⁵⁸ 1936'da diktatör ve

⁵⁴ Sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, s.111.

⁵⁵ Harman, **Halkların Dünya Tarihi**, s.393.

⁵⁶ Harrison, "The Economics of World War II: an Overview." **The Economics Of World War II: Six Great Powers in International Comparison**, s.6.

⁵⁷ Milton W. Meyer, **Japonya Tarihi**, Çeviren: Lizet Deadato, 1.b.s. İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2014, s.199.

⁵⁸ A.e., s.200.

faşist bir hükümetin temsil etmeye başladığı Japonya⁵⁹ Avrupa'daki faşist güçler ile ittifak kurmaya çalışsa da 1937'de Çin saldırısı sonucu ABD ve Batı Avrupa ile karşı karşıya gelmiştir.⁶⁰ Bu noktada Japonya'nın Milletler Cemiyeti'nden ayrılmış olması Briand-Kellogg Paketi'nin savaşı önlemede açık kapı bıraktığı istisnai bir duruma dönüşmesi de söz konusu olmuştur.

İtalya'nın Habeşistan'ı işgali, faşist Mussolini rejiminin emperyalist hırslarının ve İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçteki yayılmacı stratejisinin temel taşlarından biri olmuştur. 1935-1936 yıllarında gerçekleşen bu işgal, Mallet'e göre sadece İtalya'nın Afrika'da yeni topraklar kazanma arzusunu değil, aynı zamanda Milletler Cemiyeti sistemine yönelik bir meydan okumayı da temsil etmekteydi.⁶¹ Avrupa'daki güç dengeleri açısından, Habeşistan Savaşı İtalya'yı Fransa ve İngiltere'den uzaklaştırarak Almanya'ya yakınlıktırdı.⁶² Habeşistan'ın işgali Mussolini'nin "hapishanedeki İtalya" vizyonunu kırma girişimi olarak değerlendirilmelidir.⁶³ Bu savaş, hem faşist ideolojinin doğasını hem de İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı'na doğru ilerleyişini anlamak için temel bir dönüm noktasıdır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Versailles düzeni, Almanya açısından büyük bir haksızlık olarak algılanmış, savaşın galipleri tarafından dayatılan siyasi ve ekonomik yükümlülükler, Almanya'da derin bir öfkeye neden olmuştur.⁶⁴ Antlaşmanın ağır tazminat hükümleri, ekonomik krizi daha da derinleştirmiş ve Alman toplumunda revizyonist politikaların zeminini hazırlamıştır.⁶⁵

Bu süreç, Almanya'nın ulusal kimliği ile savaş sonrası barış düzeni arasında ciddi bir uyumsuzluğa yol açmıştır. Versailles'ın dayattığı statüko, Almanya'nın uluslararası sistemdeki meşruiyetini sorgulamasına ve 1930'larla birlikte saldırgan dış politikaların gerekçelendirilmesine imkân tanımıştır.⁶⁶

⁵⁹ A.e., s.201.

⁶⁰ A.e., s.203.

⁶¹ Robert Mallett. **Mussolini and the Origins of the Second World War, 1933-1940**, New York, Palgrave Macmillan, 2003, s.6.

⁶² A.e., s.9.

⁶³ A.e., s.5-9.

⁶⁴ Polat, A.e., s.16.

⁶⁵ Locarno, s. 236.

⁶⁶ Polat, A.e., s.17.

1930'lardan sonra Nazizm etkisindeki Almanya'nın ekonomik ve askeri gücü artmış ve Versailles düzenine daha net bir şekilde karşı çıkmaya başlamıştır. Almanya 1936 yılında ideolojik bağlamlar doğrultusunda ve amaçlarına ulaşmaya yönelik ilk hamlesini yaparak İtalya ve Japonya ile ittifak kurmuştur.⁶⁷ Versailles düzenini yıkmaya yönelik ilk somut hamlesini ise 1936'da Fransa ile tampon bölge olan Renanya'yı işgal ederek gerçekleştirdi. Silahlanma çalışmalarını hızlandıran Almanya, bu konudaki deneme çalışmalarını, 1936 ve 1939 yıllarında İspanya'daki iç savaşta milliyetçilere gönüllü olarak çeşitli silahlar göndererek pekiştirmiştir.⁶⁸

Nazi Almanyası, savaş öncesinde sadece askeri değil, aynı zamanda psikolojik bir hazırlık süreci yürütmüştür. Hitler, Versailles sistemini sürekli hedef alarak toplumda milli direniş fikrini güçlendirmiş; propaganda aygıtlarıyla savaşı kaçınılmaz ve meşru göstermeye çalışmıştır.⁶⁹ Gençlik kampları, sansür mekanizmaları ve antisemitik söylemlerle Almanya iç kamuoyunda tek seslilik sağlanmış, savaş bir yeniden doğuş olarak lanse edilmiştir.⁷⁰

Batı Avrupa, Almanya'nın askeri ve ekonomik açıdan güçlendiğini görse de olası bir çatışmadan kaçınmak için Almanya'nın birçok hamlesine göz yummaktaydı. Almanya ve İtalya'nın işgalleri, Britanya ve Fransa tarafından sessizlikle karşılanmaktaydı.⁷¹ İngiltere ve Fransa'nın 1930'lardaki dış politikası, Almanya'yı memnun ederek çatışmadan kaçınmayı esas almıştır. Bu politikaya "yatıştırma" denilmiş ve özellikle Münih Konferansı'nda zirveye ulaşmıştır.⁷² Ancak bu yaklaşım, Hitler'in iştahını azaltmak yerine artırmış; saldırganlık bir pazarlık aracı haline gelmiştir.⁷³

1939 yazında Polonya krizi, diplomatik çözümlerin tamamen tıkanığını göstermiştir. Almanya, Danzig Serbest Şehri'nin ilhakını talep etmiş; Polonya bu talebi reddetmiş; İngiltere ve Fransa ise Polonya'ya güvenlik garantisi vermiştir.⁷⁴ Polonya'nın

⁶⁷ Merriman, **Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi**, s.1129.

⁶⁸ Faulkner, **Marksist Dünya Tarihi**, s.314.

⁶⁹ Polat, A.e., s.20.

⁷⁰ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.74.

⁷¹ Faulkner, **Marksist Dünya Tarihi**, s.315.

⁷² Bunck, Fowler, A.e., s.238.

⁷³ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.75.

⁷⁴ Polat, A.e., s.24.

işgaline sessiz kalamayan Britanya ve İtalya tarafından Polonya'ya askeri destek sözü verilse de İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla savaşın içine çekilmişler ve bu söz tutulamamıştır.⁷⁵ Bunck ve Fowler'a göre Almanya, bu saldırıyı meşru müdafaa olarak sunmuş; propagandaya dayalı gerekçelendirme çabaları, savaş öncesi antlaşmaların ve normların artık işlemediğini açıkça ortaya koymuştur.⁷⁶

1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırısıyla başlayan süreç, adım adım örülmüş uzun bir zincirin son halkasıydı. Bu saldırıyla birlikte İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan ederek İkinci Dünya Savaşı'nı başlatmışlardır.⁷⁷

Polonya'nın işgaliyle birlikte başlayan İkinci Dünya Savaşı, Sovyet Rusya ve Almanya'nın Polonya üzerindeki hak iddialarını bir antlaşmayla paylaşarak ve sonrasında aralarında saldırmazlık antlaşması yaparak müttefik hale gelmeleri ile kutuplaşmaya başlamıştır.⁷⁸ Bu saldırmazlık antlaşması Avrupa tarafından şaşkınlıkla karşılansa da Almanya ve Rusya'nın çıkarlarına birçok açıdan uymaktaydı. Polonya üzerindeki ortak hak iddialarının yanı sıra, yaklaşan büyük savaşa karşı birbirlerine cephe açmak istemeyen Almanya ve Rusya, ideolojik zıtlıklarına rağmen çıkar ve fayda sağlayacakları bu saldırmazlık antlaşması ile Avrupa'nın karşısında daha güçlü bir konuma gelmişlerdir.⁷⁹ Bu gelişme, kolektif güvenlik sisteminin tamamen çöktüğünü göstermiş; ideolojik karşıtlıkları bir kenara bırakan çıkar temelli ittifakların yeniden belirleyici olduğunu kanıtlamıştır.⁸⁰

20 Ekim 1939'da The New York Times gazetesi, Polonya ile ilgili durumu şu şekilde aktarmaktadır: "Geçen aya kadar Polonya yaklaşık 150.000 mil kareydi. Yaklaşık

⁷⁵ Faulkner, **Marksist Dünya Tarihi**, s.315.

⁷⁶ Bunck, Fowler, A.e., s.239.

⁷⁷ Ibrahim, Bibi-Farouk, Aloysius, A.e., s.18.

⁷⁸ Aziz Tutsak, "Hitler Almanyası'nın Yayılmacı Politikası ve İkinci Dünya Savaşı (1932-1945)", **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 63, 2017, s.199.

⁷⁹ Ali Servet Öncü, Oğuzhan Ekinci, "İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı" **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 182, Sayı 182, 2014, s.259- 260.

⁸⁰ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.69.

80.000 mil kare şu anda Rus kontrolü altındayken, geri kalanının 22.000 ila 30.000 mil karesi bu kararnameyle Almanlar tarafından muhtemelen ilhak edildi.”⁸¹

Almanya’nın asıl amacı Birinci Dünya Savaşı’ndan bu yana süre gelen Fransa ile güç mücadelesinin kazanılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Almanya öncelikle Danimarka ve Norveç’i daha sonra Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’a saldırılar düzenleyerek Fransa’ya giden yolu açmıştır.⁸²

Tarihçiler, İkinci Dünya Savaşı’nın nedenlerinin ilkinden daha karmaşık ve kompleks olduğu konusunda hemfikirlerdir. Almanya’nın Versailles sonrası yaşadığı kısıtlanma ve bunalım durumu, İtalya’nın Mussolini’nin aşırı milliyetçiliği ile içine girdiği ideolojik ve ekonomik bunalım, Japonya’nın ABD ve Britanya arasında ezilmesi, Fransa’nın Almanya’dan dolayı yaşadığı güvenlik tedirginliği 1929 Ekonomik Buhranının getirdiği etkiler ile toplumsal açıdan da perçinlenerek savaşın gerçekleşmemesini olanaksız kılmıştır.⁸³

İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması, yalnızca Almanya’nın saldırganlığının değil; uluslararası sistemin yapısal zayıflıklarının da sonucudur. Versailles sistemi, kolektif güvenlik kurumları, hukuki belgeler ve diplomasi; hepsi bir noktada işlemez hâle gelmiştir.⁸⁴ Revizyonist devletlerin güç kazanması, idealist yaklaşımların zayıf kalması ve ekonomik krizlerin sosyal yapı üzerindeki yıkıcı etkisi, savaşın çok yönlü nedenlerini oluşturmaktadır.⁸⁵

Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kolektif güvenlik sağlayıcısı olarak kurulmuştu ancak 1930’larla birlikte ardı ardına gelen krizlere müdahale edememesi, kurumsal çöküşün habercisi olmuştur.⁸⁶ Japonya’nın 1931’de Mançurya’yı işgal etmesi ve İtalya’nın 1935’te Habeşistan’a saldırması karşısında Cemiyet

⁸¹ C. Brooks Peters, “Germany Annexes Section of Poland”, **The New York Times**, 20.10.1939, s.1.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1939/10/20/94727520.html?pageNumber=1>

⁸² Tutsak, A.e., s.199.

⁸³ Sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, s.113-114.

⁸⁴ Jackson, O’malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.76.

⁸⁵ Bunck, Fowler, A.e., s.241.

⁸⁶ Polat, A.e., s.18.

yalnızca kınama kararları alabilmiştir.⁸⁷ Bu tepkisizlik, Almanya gibi revizyonist güçlere sistem dışı davranışlar için cesaret vermiştir.⁸⁸

Savaşın seyrini değiştirecek olan gelişme, ABD'nin savaşa katılması ise 1941'de gazetelerde şu şekilde yankı bulmuştur:

Artık bu savaşın içindeyiz. Hepimiz içindeyiz sonuna kadar. Her erkek, kadın ve çocuk, Amerikan tarihimizin en muazzam girişiminde bir ortaktır.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı bu ciddi sözleri geçen salı akşamı 132.000.000 vatandaşına söyledi. Beyaz Saray'ın parlak pencerelerinde perdeler çekildi. Normalde Capitol'ün kubbesini aydınlatan projektörler söndürüldü. Bu, Amerika'nın dört bir yanında sönmekte olan ışıkların sembolüydü. Yirmi üç yıllık barışın ardından ülke ikinci Dünya Savaşı'na girmişti.⁸⁹

1928'de savaşın bir ulusal politika aracı olarak reddini içeren Briand-Kellogg Paktı imzalanmışsa da bu belge yaptırımsız oluşu nedeniyle etkisiz kalmıştır.⁹⁰ Almanya, Japonya ve İtalya gibi ülkeler bu paktı imzalamış olmalarına rağmen, kısa sürede yükümlülüklerini ihlal etmişlerdir.⁹¹ Japonya-Mançurya, İtalya-Habeşistan ve Almanya'nın 1936'da Ren Bölgesi'ni işgali, paktın fiilen hükümsüz kaldığını göstermiştir.⁹² Böylece hukuk temelli sistemin meşruiyeti sarsılmış, güç siyasetinin hâkim olduğu yeni bir dönem başlamıştır.⁹³

ABD, Fransa ve İngiltere gibi statükocu devletler ile Almanya, İtalya ve Japonya gibi revizyonist güçlerin İkinci Dünya Savaşı'na hızla sürüklenmesi Briand-Kellogg Paktı'nı işlevsiz hale getirmiştir.⁹⁴

⁸⁷ Locarno, s. 242

⁸⁸ Jackson, O'malley, **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, s.71.

⁸⁹ **The New York Times**, "World War II", 14.12.1941, s.116.

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1941/12/14/99264543.html?pageNumber=116>

⁹⁰ Kammerhofer, A.e., s.11.

⁹¹ Ferrell, **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, s.133.

⁹² Bunck, Fowler, A.e., s.237.

⁹³ A.e., s.240.

⁹⁴ Erdem Karaca, "Briand-Kellogg Paktı Etrafında Dünyada Barışı Tesis Etme Çabaları ve Türkiye", **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 44, Sayı 2, 2020, s.147.

SONUÇ

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında barış ve silahsızlanma yönünde atılan adımlar, devletlerin artan askeri kapasitesine rağmen diplomatik çözüm yollarını sürdürme iradesine işaret etmektedir. Ancak bu irade, teknolojik ilerlemeler ve ulusal çıkar kaygılarıyla sınırlanmış; savaş öncesi girişimler kalıcı barış tesis edememiştir. Lahey Konferansları, uluslararası hukukun savaşın sınırlandırılması yönündeki erken adımlarıdır. Silahsızlanma konusunda bir dizi öneri gündeme gelmiş ancak bağlayıcılığı olan sonuçlar doğuramamıştır. Yine de bu konferanslar, devletlerarası hukuki diyalog geleneğinin temel taşlarını oluşturmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında barışçıl araçlarla güvenliğin sağlanmasına yönelik çabalar yeniden gündeme gelmiş, silahsızlanma artık ahlaki bir yükümlülükten ziyade jeopolitik bir zorunluluk olarak değerlendirilmiştir. Milletler Cemiyeti, uluslararası toplumun barışı sağlama ve savaş dışlama çabalarının ilk kurumsal örneğidir. Cemiyet bünyesinde yapılan silahsızlanma çalışmaları, Briand-Kellogg Paketi'nin diplomatik ve kuramsal zemininin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Washington Konferansı, özellikle deniz silahlanmasının sınırlandırılmasına yönelik ilk büyük başarıyı temsil eder. Bu konferans, savaş sonrası yeni bir denge kurma arayışında barışçı diplomatik süreçlerin işlerliğini göstermiştir. Locarno Antlaşmaları, Batı Avrupa'da güvenlik endişelerini azaltmak için yapılan önemli girişimlerden biridir. Almanya'nın uluslararası topluma entegre edilmesi, savaş dışlayan normların kalıcılığına olan inancı güçlendirmiştir. Ancak savaş önlemeye yönelik bu çalışmalar teorik eksiklikler ve bağlayıcı mekanizmalar konusunda yetersiz kalmıştır.

Briand-Kellogg Paketi, insanlık tarihinin en yıkıcı savaşının ardından gelen uluslararası arayışların en anlamlı ürünlerinden biri olmuştur. 1928'de imzalanan bu antlaşma, devletlerin savaş yoluyla sorun çözme pratiğini meşrulaştıran uluslararası düzene meydan okuyarak, barışı bir norm haline getirmeyi hedeflemiştir. Her ne kadar uygulamada ciddi sınırlılıklarla karşılaşmış olsa da bu pakt dünya tarihinde savaşın artık ahlaki ve hukuki olarak reddedilmesi gerektiğini ortaya koyan ilk resmi iradeyi temsil etmesi bakımından son derece değerlidir.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan güvensizlik ortamı, devletleri hem savunma arayışına hem de barış girişimlerine yönlendirmiştir. Bu çelişkili atmosfer içinde doğan Briand-Kellogg Paktı, barış arzusunun idealist bir hukuki formülasyonuydu. Fransa Dışişleri Bakanı Briand'ın önerisiyle başlayan süreç, ABD Dışişleri Bakanı Kellogg'un stratejik yaklaşımı sayesinde çok taraflı bir pakt hâline dönüşmüştür. Süreç boyunca kamuoyu, basın, hukukçular ve siyasetçiler arasında savaşın reddine yönelik güçlü bir mutabakat doğmuştur. Antlaşma, savaşın uluslararası ilişkilerde bir araç olmaktan çıkarılmasını ve taraf devletlerin savaş yoluna başvurmaktan feragat etmesini öngörmüştür. Bu yönüyle sadece politik bir niyet beyanı değil, uluslararası hukukun dönüşümünü başlatan önemli bir adımdır.

Paktın oluşturulma süreci, Fransa'nın güvenlik ihtiyacını ve ABD'nin izolasyonist dış politika çizgisini aynı potada eritme çabasının sonucudur. Bu süreçte yürütülen diplomatik müzakereler, farklı çıkarların barış ideali etrafında nasıl sentezlenebileceğini göstermesi açısından önemlidir. Teklifin Fransa tarafından bireysel bir saldırımazlık anlaşması olarak sunulmasına karşılık ABD tarafından çok taraflı ve evrensel bir metne dönüştürülmüştür.

Paktın maddeleri, sadeliğiyle dikkat çeker. Savaşın reddi ve anlaşmazlıkların barışçıl çözüm yollarıyla giderilmesi, antlaşmanın özünü oluşturmuştur. Maddelerin açıklığı, metnin çok sayıda devlet tarafından imzalanmasını kolaylaştırmış, böylece pakt kısa sürede küresel düzeyde bir norm haline gelmiştir. Bu gelişme, uluslararası toplulukta savaş karşıtı bir kültürün oluşmasına katkı sağlamıştır.

Pakt, kısa sürede büyük güçlerin yanı sıra küçük ve orta ölçekli devletlerin de imzasını almış, 60'tan fazla ülke tarafından kabul edilmiştir. Bu genişleme, paktın bir idealden küresel norm haline gelme potansiyelini ortaya koymuştur.

Silahsızlanma çabaları açısından değerlendirildiğinde, Briand-Kellogg Paktı, doğrudan bir silah azaltımı getirmemiştir. Ancak savaşın meşruiyetini sorgulayan bu belge, dolaylı olarak silahlanmanın da meşru zeminini zayıflatmıştır. Devletler, askeri harcamalarını savunurken kamuoyunun barış beklentisini de gözetmek durumunda kalmış, bu da silahlanma faaliyetlerine sınırlı da olsa bir fren etkisi yaratmıştır. Özellikle

1930'lardaki Cenevre Silahsızlanma Konferansı gibi girişimlerde pakt sıkça referans alınmış, bu da onun hukuki değilse bile normatif bir çerçeve sunduğunu göstermiştir.

Briand- Kellogg Paktı, bağlayıcı bir yaptırım mekanizmasından yoksun olması ve tanımsal eksiklikleri nedeniyle hedeflediği başarıya ulaşmamış; devletler, meşru müdafaa, önleyici operasyon gibi söylemlerle silahlanmaya devam etmişlerdir.

1929 Ekonomik Buhranı, tüm dünyada içe kapanma, milliyetçilik ve otoriterlik eğilimlerini güçlendirmiştir. Milliyetçilik ile başlayan ve faşizme dönen ideolojik yaklaşım militarizmi desteklemiştir. Bu koşullarda devletler, güvenliklerini kolektif normlara değil, ulusal silahlanmaya dayandırmaya başlamışlardır. Bu da paktın etkisini zayıflatmıştır.

Almanya'nın yeniden silahlanması, Japonya'nın Mançurya işgali, İtalya'nın Habeşistan saldırısı gibi gelişmeler, paktın pratikte savaşları önleyemediğini ortaya koymuştur. Bu da sadece savaşın reddedilmesinin yeterli olmadığını; aynı zamanda uygulanabilir, bağlayıcı ve yaptırımı olan mekanizmaların da oluşturulması gerektiğini göstermiştir. Almanya, Japonya ve İtalya gibi ülkelerin saldırgan dış politikaları, paktın doğrudan ihlali anlamına gelmiştir. Uluslararası toplumun bu ihlallere tepki verememesi, paktın bağlayıcılığını sorgulatmıştır. Böylece antlaşma, ahlaki bir belge olarak kalmış, caydırıcılığı uygulamada etkisiz olmuştur.

Sonuç olarak, Briand-Kellogg Paktı'nın tarihsel değeri, başarı ya da başarısızlıkla ölçülemez. Bu antlaşma, uluslararası toplumun savaş karşıtı bilinci örgütlemeye başladığı dönemin sembolüdür. Barışın yalnızca bir temenni değil, bir yükümlülük haline gelmesinin önünü açmıştır. Silahsızlanma çabalarına olan katkısı, doğrudan teknik sınırlamalardan çok, bu çabaların meşru dayanaklarını oluşturan etik ve hukuki temellerin oluşturulması bakımından önemlidir.

Bugün uluslararası hukukta savaşın meşru görülmemesi, bu sürecin sonucudur. Briand ve Kellogg'un girişimi, barışın savunusunu ilk kez sistemli bir şekilde metne dökmüş, bu metin ise yıllar içinde bir idealden norm haline gelmiştir. Briand ve Kellogg'un idealist çabası, devletlerin birbirleriyle barış içinde yaşamasının sadece mümkün değil, aynı zamanda zorunlu olduğunu göstermiştir. O nedenle Briand-Kellogg

Paktı, yalnızca geçmişin diplomatik bir belgesi değil, barışı kurumsallaştırma arzusunun da önsözü ve ilham kaynağı olmuştur.

Briand-Kellogg Paktı'nın amacı, savaşın uluslararası ilişkilerde meşru bir seçenek ve uluslararası politika aracı olmaktan çıkarılmasıydı. Ancak günümüzde bazı devletler, askeri müdahaleleri kendi güvenlik stratejileri çerçevesinde gerekçelendirmeye devam etmektedir. Örneğin, 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik geniş çaplı askeri saldırısı, uluslararası hukukun temel ilkelerine aykırı bir gelişme olarak paktın idealini doğrudan ihlal etmektedir. Bu durum, savaşın yeniden normalleştirilmeye çalışıldığını ve paktın temsil ettiği etik zeminin zayıfladığını göstermektedir.

Briand-Kellogg Paktı'nın ortaya çıkış süreci, kamuoyunun ve barış yanlısı sivil toplum hareketlerinin etkisini göstermiştir. Günümüzde de sivil toplumun savaş karşıtı talepleri, dijital platformlar sayesinde daha görünür hale gelmektedir. Filistin-İsrail çatışmasında, Ukrayna savaşında ya da Afrika'daki silahlı gruplara karşı barış çağrıları, halkların devlet politikalarını etkileme potansiyelini göstermektedir. Ancak bu potansiyelin kurumsal taleplerle desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Birleşmiş Milletler gibi yapılar paktın ilke mirasını kurumsallaştırmış olsa da karar alma süreçlerindeki tıkanmalar, saldırgan politikaların caydırılamamasına neden olmaktadır. Özellikle Güvenlik Konseyi'nde veto hakkı bulunan ülkelerin jeopolitik çıkarlarla hareket etmesi, uluslararası toplumun barışı koruma refleksini zayıflatmaktadır. Bu da paktın kolektif etik temelinin güçlü kurumsal dayanaklara ihtiyaç duyduğunu hatırlatmaktadır.

21.yüzyılda savaş kavramı yalnızca konvansiyonel çatışmalarla sınırlı değildir. Siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları ve vekalet savaşları gibi yöntemlerle yürütülen çatışmalar, paktın öngördüğü savaş tanımı çerçevesinde değerlendirilemeyen yeni tehditlerdir. Bu durum, barışı koruma normlarının güncellenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Günümüzde savaşları önlemenin en etkili yolu, diplomatik kanalları güçlendirmek ve taraflar arasında diyalog kültürünü teşvik etmektir. Briand-Kellogg Paktı'nın başarısızlığı, tek başına savaş yasağının yetmediğini; bu yasağı destekleyecek müzakere

kanallarının üretilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu da bize, barışın yalnızca bir ideal değil, inşa edilmesi gereken bir süreç olduğunu öğretmektedir.

Paktın savaş yasağı, tüm devletler için eşit olarak uygulanabilir görünse de günümüzde küresel eşitsizlikler bu durumu zorlaştırmaktadır. Afrika ve Orta Doğu'daki çatışmaların uluslararası kamuoyu tarafından görmezden gelinmesi, bazı savaşların daha meşru algılanmasına neden olmaktadır. Bu da barış ilkelerinin seçici uygulanmasına yol açmakta ve Briand-Kellogg'un evrensel barış idealiyle çelişmektedir.

Bugün dünyada yaşanan silahlı çatışmalar ve krizler, paktın ruhuna halen ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Devletlerin savaş dışı çözüm yollarını önceleyen diplomatik davranışlar sergilemeleri, paktın bıraktığı mirasın yaşatılması açısından önemlidir. Uluslararası toplum, hukuku sadece çatışma sonrası yargı aracı olarak değil, önleyici bir düzenleyici mekanizma olarak kullanmayı öğrenmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ABBENHUIS, M. (2020) **The Hague Conferences and International Politics**, 1898–1915, London, Bloomsbury Academic.
- ARIBOĞAN, Ü.; AYMAN, G.; DEDEOĞLU, B.; (2010) **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der.: Faruk Sönmezoğlu, 4.b.s., İstanbul, Der Yayınları.
- CARR, E.H. (2010) **Yirmi Yıl Krizi: 1919-1939**, Çeviren: Can Cemgil, 1.b.s., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CHOATE, J.H. (1913) **The Two Hague Conferences**, Princeton, Princeton University Press.
- DAVIES, T.R. (2007) **The Possibilities of Transnational Activism: The Campaign For Disarmament Between The Two World Wars**, Boston, Martinus Nijhoff Publishers.
- FAULKNER, N. (2014) **Marksist Dünya Tarihi**, Çeviren: Tuncel Öncel, 2.b.s., İstanbul, Yordam Kitap.
- FERRELL, R.H. (1968) **Peace in Their Time The Origins of the Kellogg-Briand Pact**, New Haven, Yale University Press.
- GÖNLÜBOL, M. (2000) **Uluslararası Politika**, 5.b.s., Ankara, Siyasal Kitabevi.
- GUICHONNET, P. (1998) **Mussolini ve Faşizm**, Çeviren: Tanju Gökçöl, 1.b.s., Ankara, İletişim Yayınları.
- HARMAN, C. (2013) **Halkların Dünya Tarihi**, Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu, 3.b.s., İstanbul, Yordam Kitap.
- HARRISON, M. (1998), “The Economics of World War II: An Overview”, **The Economics of World War II: Six Great Powers in International Comparison**, Ed.: Mark Harrison, Cambridge, Cambridge University Press, ss.1-42.
- HOBSBAWM, E.J. (1993) **1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, “Program, Mit, Gerçeklik”**, Çeviren: Osman Akınhay, 1.b.s., İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- HOUSDEN, M. (2012) **The League of Nations and the Organisation of Peace**, Harlow, Pearson Education Limited.
- HULL, W.H., (1908) **The Two Hague Conferences and Their Contributions to International Law**, Boston, Ginn&Company.

- JACKSON, S.; O'MALLEY, A. (ed.) (2018) **The Institution of International Order: From the League of Nations to the United Nations**, New York, Routledge.
- KANT, I. (2015) **Seçilmiş Yazılar**, Çeviren: Nejat Bozkurt, 5.b.s., İstanbul, Sentez Yayıncılık.
- KAZGAN, G. (2008) **Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001) 'Ekonomi Politik' Açısından Bir İnceleme**, 2.b.s., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KITCHING, C. J. (2003) **Britain and the problem of International Disarmament: 1919-1934**, London, Routledge.
- LESAFFER, R. C. H. (2011) 'Kellogg-Briand Pact (1928)', **Max Planck Encyclopedie of Public International Law**. Oxford, Oxford University Press.
- MALLETT, R. (2003) **Mussolini and the Origins of the Second World War, 1933-140**, New York, Palgrave Macmillan.
- MERRIMAN, J. (2018) **Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi**, 1.b.s., İstanbul, Say Yayınları.
- MEYER, M.W. (2014) **Japonya Tarihi**, Çeviren: Lizet Deadato, 1.b.s. İstanbul, İnkılap Kitabevi.
- MORGAN, P. (2003) **Fascism in Europe, 1919-1945**, New York, Routledge.
- POULANTZAS, N. (2016) **Faşizm ve Diktatörlük**, Çeviren: Ahmet İnsel, İstanbul, İletişim Yayınları.
- SANDER, O. (2016) **Siyasi Tarih: 1918-1994**, 26.b.s., Ankara, İmge Kitabevi.
- SÖNMEZOĞLU, F. (2014) **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 6.b.s., İstanbul, Der Yayınları.
- VAN GINNEKEN, A.H.M. (2006) **Historical Dictionary of the League of Nations**, Maryland, Scarecrow Press.

Sürelî Yayınlar/ Makaleler

- AKSU, M. (2024) "Bir Kitap İncelemesi: Faşizm" **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, Sayı 24, ss.15-24.
- ALTINSOY, H. (2017) "Faşizm, 2. Dünya Savaşı ve Sonuçları" **Demokratik Modernite Düşünce ve Kuram Dergisi**, Sayı 19, ss.60-67.
- ATA, F. K. (2014) "Uluslararası Hukukta Savaş ve Barış", **Mülkiye Dergisi**, Cilt 38, Sayı 3, ss.83-100.

- BAKIRTAŞ, İ.; TEKİNŞEN, A. (2004) ‘‘Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası’’, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 12, ss.83-100.
- BEKCAN, U. (2023) ‘‘Avrupa’nın ‘‘Altın Yılları’’ ve Sovyetler Birliği’’ **Rusya Araştırmaları Dergisi** ‘‘Çevrimiçi’’
<https://gcris.pau.edu.tr/bitstream/11499/59074/1/tmp-70116ea8-7c3b-476b-87fc-8cac0bd1e123.7de0867e978e44e5b5ca0383c10f9cb2.pdf.pdf> Erişim Tarihi: 28.04.2025
- BORSA, M.Ö. (2016) ‘‘İki Dünya Savaşı Arası Dönemde İngiliz Dış Politikasının Analizi’’, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 54, ss.81-102.
- BUNCK, J. M.; FOWLER, M. R. (2019) ‘‘The Kellogg-Briand Pact: A Reappraisal’’, **Tulane Journal of International and Comparative Law**, Volume 27, No 229, ss.229-276.
- CEVİZLİLER, E.; ÖNCÜ, A S. (2013) ‘‘Birinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Avrupa Barışı İçin Önemli Bir Adım: Locarno Konferansı’’ **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 9, ss.1-38.
- CLARK, E. (16.04.1932). ‘‘The Briand-Kellogg Treaty: Proposals to Strengthen It So as to Prevent War and Facilitate Disarmament’’, **The New York Times**, s. 14.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1932/04/16/100717137.html?pageNumber=14>
- DAVIS, N.H. (1925) ‘‘ The Locarno Pacts: Their Meaning to Europe and to America’’, **Current History (1916-1940)**, Volume 23, No 3, ss.316-320.
- DE MADARIAGA, S. (1929) ‘‘The Kellogg Pact’’, **The Virginia Quarterly Review**, Volume 5, No 2, ss.161-170.
- DEMİRALP, O. (2023) ‘‘Silahsızlanma ve Silahların Kontrolü Hukuku’’, **Uluslararası Suçlar ve Tarih**, Sayı 24, ss.17-27.
- DENNIS A.L.P. (22.02.1922) ‘‘ Naval Armaments at Washington Conference’’, **The New York Times**, s.83.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1922/01/22/98974004.html?ageNumber=83>
- DİLEK, M.S. (2013) ‘‘Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı’’, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 10, Sayı 37, ss.145-169.
- GÜNGÖR, B.; AKSÖZ, F. (2021) ‘‘1929 Dünya İktisadi Krizi, Otoriterleşen Devletler ve Türkiye’ye Yansımaları’’, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1 ss.33-52.

- GÜRBÜZ, M. V. (2002) “Bir İdeal Bir Amerikan Başkanı ve Onun Başarısızlığı: Başkan Wilson ve Milletler Cemiyeti” **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt 8, Sayı 29, ss.87-99.
- HALICI, Ş. (2015). “II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’den Yunanistan’a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar’ın Yardımları”, **Belgi Dergisi**, Sayı 9, ss.1196-1217.
- İBRAHİM, S.G.; BIBI-FAROUK, F.I.; ALOYSIUS, N.E. (2020) “Impact Of The Locarno Treaty On European Politics” **African Journal of Law, Political Research and Administration**, Volume 3, No 2, ss.12-18.
- İNAL, T. (2011) “Savaş Hukukunda Tecavüz ve Yağmayı Yasakla (ma) yan Rejimler: Lahey Sözleşmeleri (1899, 1907)”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 8, Sayı 29, ss.27-47.
- JAMES, E.L. (04.01.1920) “Wilson to Call League Council: Clemenceau Will Issue Informal Notification, Leaving Formal Act for the President”, **The New York Times**, s. 3.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1920/01/04/118252657.html?pageNumber=3>
- KAMMERHOFER, J. (2011). “The Briand-Kellogg Pact of 1928” “Çevrimiçi”
https://papers.ssrn.com/sol3/Data_Integrity_Notice.cfm?abid=1837239 Erişim Tarihi: 14.06.2025.
- KARACA, E. (2020) “Briand-Kellogg Paktı Etrafında Dünyada Barışı Tesis Etme Çabaları ve Türkiye”, **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 44, Sayı 2, ss.127-150.
- KOPLOW, D.A. (2014) “Nuclear Kellogg-Briand Pact: Proposing a Treaty for the Renunciation of Nuclear Wars as an Instrument of National Policy”, **Syracuse J. Int'l L. & Com.**, Volume 42, No 1. ss.123-191.
- MACDONALD, W. (1925) “The Conference at Locarno”, **Current History (1916-1940)**, Volume 23, No 3, ss.321-323.
- ÖNCÜ, A. S.; EKİNCİ, O. (2014) “İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı” **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 182, Sayı 182, ss.241-264.
- ÖZCAN, M.S.Ö.; TUTUŞ, L. (2022) “Nazi Almanyası’na Giden Süreci Yaratmak: Paris Barış Konferansı, Versailles Antlaşması ve Weimar Almanyası”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)**, Cilt 14, Sayı 27, ss.276-291.
- ÖZYÜREK, M. (2016) “İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Silahsızlanma Yolunda Önemli Bir Adım: Washington Deniz Konferansı 1921-1922” **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı 49, ss.391-401.

- PETERS, C.B. (20.10.1939) "Germany Annexes Section of Poland", **The New York Times**, s.1.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1939/10/20/94727520.html?pageNumber=1>
- POLAT, D.Ş. (2020) "Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 19, Sayı 76, ss.1950-1967.
- SLOSSON, P.W. (1929) "The Meaning of the Kellogg-Briand Treaty", **Current History (1916-1940)**, Volume 30, No 1, ss.4-7.
- STERNHELL, Z. (2008) "How to Think about Fascism and its Ideology", **Constellations: An International Journal of Critical & Democratic Theory**, Volume 15, No 3, ss.280-290.
- The New York Times** (17.02.1928) "Prepares Reply To Briand: Kellogg Draws Up Answer to Note on Outlawing War", s.25.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/02/17/91476230.html?pageNumber=25>
- The New York Times** (12.02.1928) "Bulgar Press Favors Kellogg Peace Plan: Alone of Balkan Newspapers, It Sides With Secretary Against M. Briand", s.62.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/02/12/95552304.html?pageNumber=62>
- The New York Times** (20.06.1934) "Anti-War Parley Sought By Berlin: Germany Urges Signatories of the Kellogg-Briand Pact to Meet to End Growing Fear", s.8.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1934/06/20/94542593.html?pageNumber=8>
- The New York Times** (19.10.1931) "China Gets Note From France, First to Invoke Kellogg Pact", s.1.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1931/10/19/94246528.html?pageNumber=1>
- The New York Times** (13.11.1928) "Greece Signs Kellogg Treaty", s.13.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/11/13/95653090.html?pageNumber=13>
- The New York Times** (13.12.1928) "Cuba Ratifies Kellogg Pact", s.16.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1928/12/13/95859802.html?pageNumber=26>
- The New York Times** (05.06.1926) "Locarno Ratified By French Senate", s.5.
<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1926/06/05/104208298.html?pageNumber=5>

The New York Times (05.06.1932) “The Crisis and Others”, s.63.

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1932/06/05/100755015.html?pageNumber=63>

The New York Times (14.12.1941) “World War II”, s.116.

<https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1941/12/14/99264543.html?pageNumber=116>

TUTSAK, A. (2017) “Hitler Almanyası’nın Yayılmacı Politikası ve İkinci Dünya Savaşı (1932-1945)”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 63, ss.190-208.

YAVUZ, E. (2021) “1929 Dünya Ekonomik Buhranının Türkiye’ye ve Diğer Ülkelere Olan Etkisinin İstatistik Analizi”, **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2, ss.377-390.

Diğer Yayınlar

KARABULUT, N. (2007) “İki Genel Savaş Arası Dönemde Silahsızlanma Konferansları ve Türkiye (1923-1939)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İstanbul.

THE AVALON PROJECT. “Kellogg-Briand Pact, 1928.” **Yale Law School, Lillian Goldman Law Library**. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp Erişim Tarihi: 25.05.2025.

U.S. DEPARTMENT OF STATE, OFFICE OF THE HISTORIAN. “The Kellogg-Briand Pact, 1928.” **Milestones in the History of U.S. Foreign Relations**. <https://history.state.gov/milestones/1921-1936/kellogg> Erişim Tarihi: 25.05.2025.